

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

**Česko-moravská františkánská provincie v
letech 1780-1918**

Czech-Moravian Franciscan Province in years 1780-1918

Lukáš Helcelet

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Dušan Foltýn

Studijní program: Specializace v pedagogice - Český jazyk se
zaměřením na vzdělání-Dějepis se zaměřením na vzdělávání

2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Česko-moravská františkánská provincie v letech 1780-1918* vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Rád bych touto cestou vyjádřil poděkování Mgr. Dušanu Foltýnovi za jeho cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

Název:

Česko-moravská františkánská provincie v letech 1780-1918

Anotace:

Bakalářská práce se zabývá řádem františkánů na území česko-moravské provincie v rozmezí období od vlády Josefa II. do vyhlášení Československé republiky v roce 1918. Sleduje působení řádu v tomto období a dopad, který na život a činnost františkánů měla nová nařízení a změny týkající se života církve, počínaje josefinskými církevními reformami, včetně rušení některých klášterů. Zejména na základě archivních pramenů práce, mnohdy poprvé, zaznamenává a popisuje činnost řádu v jednotlivých kláštorech, tematicky rozřazenou podle charakteru její náplně (duchovní činnost, podnikání, atd.).

Klíčová slova:

františkáni – česko-moravská provincie – kláštery – josefínské reformy

Title:

Czech-Moravian Franciscan Province in years 1780-1918

Anotace:

This thesis is focused on the Franciscan order in the territory of the Czech-Moravian province in the period from the reign of Joseph II. to the establishment of the Czechoslovak Republic in 1918. It monitors the activities of the Order in this period and impact of the new regulations and changes in life of the church, beginning with the Josephine church reforms, including the abolition of certain monasteries, on Franciscan life and activity. Based particularly on archive materials, the study records and describes, sometimes for the first time, the activities of the various monasteries, thematically divided according on the character of those activities (spiritual, economic etc.).

Key words:

Franciscans – Czech-Moravian Province – monasteries – Josephine church reforms

Obsah

1. Úvod	1
2. Řád františkánů	6
2.1. František z Assisi	6
2.2. Františkánský řád	8
2.2.1. Vznik františkánského řádu	8
2.2.2. Řehole a způsob života	8
2.2.3. Organizace a struktura řádu	9
2.3. Františkáni v Čechách a na Moravě	10
3. Církevní poměry v letech 1780-1918	12
3.1. Situace za vlády Josefa II. a konec 18. století	12
3.2. Situace od poloviny 19. století do vzniku republiky	14
4. Rušení klášterů	17
4.1. Zrušené kláštery	17
4.1.1. Znojmo u kostela Nanebevzetí Panny Marie	17
4.1.2. Olomouc u kostela Neposkvrněného početí Panny Marie	18
4.1.3. Brno u kostela sv. Máří Magdaleny	19
4.1.4. Kroměříž u kostela Nejsvětější Trojice	21
4.1.5. Opava u kostela sv. Barbory	22
4.2. Kláštery zrušené a obnovené	23
4.2.1. Cheb u kostela Zvěstování Panně Marii	23
4.2.2. Hostinné u kostela Neposkvrněného početí Panny Marie a Nejsvětější Trojice	24
4.2.3. Slaný u kostela Nejsvětější Trojice	25
4.2.4. Skalka u Mníšku pod Brdy u kostela sv. Máří Magdaleny	26
5. Kláštery po josefínských reformách.....	28
5.1. Kostel a klášter Panny Marie Sněžné v Praze	28
5.1.1. Situace za vlády Josefa II. a konec 18. století	29
5.1.2. Období od začátku 19. století do vzniku republiky	31
5.1.3. Personální změny	34
6. Činnost františkánů	37
6.1. Duchovní činnost	37
6.1.1. Reorganizace farností	37

6.1.2. Výpomoc v duchovní správě	38
6.1.3. Misie	40
6.1.4. Křížové cesty	41
6.1.5. Poutní místa	42
6.2. Vzdělávací a výchovná činnost	43
6.2.1. Vyučování náboženství na školách obecných a měšťanských	43
6.2.2. Sirotčinec v Kadani	45
6.3. Ošetrovatelská činnost, vojenské lazarety, pobyt vojska	46
6.3.1. Moravská Třebová u kostela sv. Josefa	47
6.3.2. Slaný u kostela Nejsvětější Trojice	48
6.3.3. Jindřichův Hradec u kostela sv. Kateřiny	48
6.3.4. Turnov u kostela sv. Františka	49
6.3.5. Zásmuky u kostela sv. Františka Serafínského	50
6.4. Hospodářská činnost (pivovary, podnikání)	50
6.4.1. Klášterní pivovar v Tachově	51
6.4.2. Kadaňský pivovar	51
6.4.3. Cheb a Skalka	52
7. Závěr	53
8. Seznam pramenů a literatury.....	58
9. Seznam příloh	66
10. Přílohy	68

1. Úvod

Tématem mé bakalářské práce je františkánský řád na našem území v rozmezí let 1780-1918. Můj zájem o františkány podnítila dominantní stavba kostela Panny Marie Sněžné v Praze, kolem které se často pohybuji, a následná návštěva přilehlého areálu kláštera v rámci fakultní výběrové přednášky. Existuje množství vydané literatury věnující se životu františkánů v dřívějších obdobích, například publikace Petra Hlaváčka *Čeští františkáni na přelomu středověku a novověku*¹, což bylo jedním z důvodů pro vymezení mé práce lety 1780 - 1918. Dále byl tento úsek zvolen také jako období začínající historickým mezníkem v životě františkánů v podobě vlády Josefa II. a jeho reforem, které pro řád znamenaly řadu změn.

V práci se snažím pojednávat právě o těchto změnách a životě řádu od Josefovy vlády do vzniku Československé republiky, která byla zvolena jako další historický mezník, nejen pro františkánský řád. Tomuto období se dosud vydaná literatura téměř nevěnuje. O životě v kláštrech a jejich činnosti pojednává literatura hlouběji většinou právě do období josefínských reforem (včetně) a dále pak zmiňuje až osudy klášterů za německé či sovětské okupace ve 30. či v 50. letech 20. století. Informace o období mezi tím, pokud nějaké jsou, jsou velmi stručné a většinou se omezují na architektonickou stránku objektu (např. klášterní přestavby) či určitou konkrétní událost, která klášter v tomto období zasáhla, jako je obsazení kláštera vojsky apod. Mě v mé práci zajímala spíše pracovní náplň a činnost řeholníků v tomto období, a také jak církevní reformy jejich činnost ovlivnily (např. hospodářské problémy vedoucí k podnikání).

Samotná práce je rozdělena na několik větších celků. Jelikož se práce zabývá františkánským řádem, úvodní část je věnována právě jemu. Podávám zde základní informace o vzniku a podobě řádu stejně jako o jeho zakladateli sv. Františku z Assisi. Dále stručně shrnuji historii františkánů na území Čech a Moravy od jejich počátků až do doby předcházející období, kterému se dále v práci věnuji.

Následuje první větší celek, který pojednává o církevních poměrech mezi lety 1780-1918 a změnách, které v tomto období nastaly a stejně jako ostatních řádu se dotkly také františkánů. Jsou to zejména již zmíněné reformy Josefa II., jejichž vliv můžeme sledovat až do poloviny 19. století, kdy se začínají objevovat další výraznější zásahy do života církve.

¹ Petr HLAVÁČEK, *Čeští františkáni na přelomu středověku a novověku*, Praha 2005

V dalším celku se věnuji asi nejzásadnější změně, kterou josefínské reformy františkánskému řádu přinesly, a sice rušení klášterů. U zrušených klášterů mě zajímalo, jak rušení probíhalo (např. jak bylo naloženo s majetkem zrušeného kláštera, co se stalo s řeholníky obývajícími klášter) a zejména co se s objekty zrušených klášterů stalo po jejich vyklizení. U klášterů zrušených a posléze obnovených jsem se snažil zjistit, co bylo příčinou jejich obnovení.

Poslední a nejrozsáhlejší celek se zabývá kláštery, které přežily josefínské rušení, a jejich činností, se zvláštním zřetelem na klášter Panny Marie Sněžné v Praze, jakožto centrum česko-moravské františkánské provincie sv. Václava se sídlem provinciála. Stručně shrnuji historii tohoto kláštera a zaměřuji se na změny, které zde na základě josefínských reforem proběhly, a následný život kláštera do vzniku Československé republiky. Zaobírám se zde také personálními změnami.

Činnost františkánského řádu v tomto období jsem rozdělil do čtyř částí podle jejich zaměření. První z nich je duchovní činnost, kde se zabývám výpomocí v duchovní správě, konáním misí či svěcením křížových cest. Zmiňuji se také o významných františkánských poutních místech. Dále vyučovací činnost, kde se kromě výuky na školách zmiňuji také o péči o děti (sirotčince). Třetí část se věnuje činnosti ošetrovatelské, která se váže zejména k vojenským lazaretům a starosti o vojsko. V poslední části hovořím o dalších různých činnostech, kterým se františkáni v této době věnovali. Zejména se zde zabývám pivovarnictvím.

K dílčím tématům mé práce existuje množství sekundární literatury, která mi byla zdrojem informací zejména v první části práce. V celku pojednávající o církevních poměrech v období 1780-1918 jsem vycházel zejména z díla *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*² kolektivu Janák - Hledíková - Dobeš, které se věnuje dějinám, nejen církevní, správy v českých zemích od raného feudalismu až po současnost. Církevním poměrům přímo za Josefa II. se dále věnuje Eduard Winter ve své knize *Josefinismus a jeho dějiny*.³ Informace konkrétně o rušení klášterů v této době pak podává Tomáš Bílek v díle *Statky a jmění kolejí jezuitských, klášterů, kostelů, bratrstev a jiných ústavů v království Českém od císaře Josefa II. zrušených*⁴. Při pojednávání o církevních nařízeních jsem dále vycházel z originálních císařských patentů a nařízení,

² Jan JANÁK - Zdeňka HLEDÍKOVÁ - Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2005.

³ Eduard WINTER, *Josefinismus a jeho dějiny*, Praha 1945, s. 119.

⁴ Tomáš V. BÍLEK, *Statky a jmění kolejí jezuitských, klášterů, kostelů, bratrstev a jiných ústavů v království Českém od císaře Josefa II. zrušených*. Praha 1893.

přístupných v elektronické podobě na internetových stránkách Společnosti pro církevní právo při Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze⁵.

O jednotlivých kláštorech podává stručný přehled publikace *Encyklopedie českých klášterů* kolektivu Vlček - Sommer - Foltýn⁶ a její moravská obdoba *Encyklopedie moravských a slezských klášterů* od Dušana Foltýna a kolektivu⁷. Obecné informace obsahuje také čtyřdílná publikace Milana Bubna *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*⁸. Podrobnější a mnohdy cenné informace o historii františkánských klášterů nabízejí ve svém díle *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě* samotní františkánští řeholníci Bonaventura Wilhelm a Klement Minařík⁹ nebo Jan Kulka ve svém díle *Dějiny klášterů sv. Otce Františka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*¹⁰. O historii a působení františkánů na našem území podává informace také katalog k výstavě pořádané k výročí příchodu františkánů do kláštera Panny Marie Sněžné *Historia Franciscana*¹¹. V případě kláštera s kostelem u Panny Marie Sněžné v Praze jsem pak vycházel zejména z díla *Šest století kostela a kláštera u Panny Marie Sněžné* od provinciála česko-moravské provincie Jana K. Vyskočila¹². Dále také z publikace Františka Ekerta *Posvátná místa král. hl. města Prahy II.*¹³. Dalším františkánským klášterům se věnují například díla *Františkánský klášter ve Slaném 1655-1950* Petra R. Beneše a Vladimíra Příbyla¹⁴ či *Historické paměti bývalého panství Mníšeckého a kláštera sv. Maří Magdaleny na Skalce* od Josefa Vávry¹⁵. Informace o některém z františkánských klášterů nalezneme také v publikaci Jana Bukovského *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*¹⁶ nebo v díle Karla Kuči *Brno, vývoj města, předměstí a připojených vesnic*¹⁷. Dalším

⁵ Internetové stránky Společnosti pro církevní právo při Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, [on-line] <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/68-1874.htm>> (28.11.2015).

⁶ Pavel VLČEK - Petr SOMMER - Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 2002.

⁷ Dušan FOLTÝN a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, Praha 2005.

⁸ Milan M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, III. díl, I. svazek*, Praha 2006.

⁹ Bonaventura WILHELM - Klement MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě*, Třebíč 1909-1911.

¹⁰ Jan KUKLA, *Dějiny klášterů sv. Otce Františka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Krnov 1889.

¹¹ *Historia Franciscana, katalog výstavy pořádané k 400. výročí příchodu bratří františkánů do kláštera Panny Marie Sněžné v Praze (1604-2004)*, Praha 2004.

¹² Jan K. VYSKOČIL, *Šest století kostela a kláštera u Panny Marie Sněžné*, Praha 1947.

¹³ František EKERT, *Posvátná místa král. hl. města Prahy II.*, Praha 1884.

¹⁴ Petr Regalát BENEŠ - Vladimír PŘIBYL, *Františkánský klášter ve Slaném 1655-1950*, Slaný 2005.

¹⁵ Josef VÁVRA, *Historické paměti bývalého panství Mníšeckého a kláštera sv. Maří Magdaleny na Skalce*, Praha 1899.

¹⁶ Jan BUKOVSKÝ, *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*, Praha 2000.

¹⁷ Karel KUČA, *Brno, vývoj města, předměstí a připojených vesnic*, Praha 2000.

užitečným zdrojem byla například publikace o klášteře v Hostinném, vydaná přímo muzeem v klášteře sídlícím¹⁸.

V některých případech se jednotlivé zdroje sekundární literatury ohledně svých informací rozcházel. V těchto případech jsem se snažil danou informaci zjistit přímo z primárních archivních pramenů. Pokud se mi informaci nepodařilo najít, důvěřoval jsem dílům psaným samotnými františkány jako například *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě* či *Šest století kostela a kláštera u Panny Marie Sněžné*.

Nejdůležitějším zdrojem informací pro mě bylo studium primárních pramenů, na nichž je postavena zejména druhá polovina mé práce. Pracoval jsem s listinami z Archivu České františkánské provincie, který je obsažen ve fondu Františkáni - provincialát a konvent, Praha (ŘF 38). Tento fond je umístěn v 1. oddělení Národního archivu na třídě Milady Horákové v Praze - Dejvicích. Fond ŘF 38 obsahuje, kromě obecných dokumentů o františkánském řádu, také složky, týkající se jednotlivých klášterů. Pro kapitolu o klášteře s kostelem Panny Marie Sněžné v Praze jsem kromě samostatných listin, jako je například potvrzení privilegií P. Marie Sněžné Josefem II., vycházel z kartonů č. 95 a č. 105, kde jsem mohl najít seznamy představených kláštera, bytový seznam, výpisy z příjmů a výdajů kláštera či zmínky o klášteře v dobových tiskovinách. Často jsem čerpal také z oficiální i soukromé korespondence. Do části práce zabývající se zrušenými či obnovenými kláštery za vlády Josefa II. jsem použil informace získané z ka. 134 o klášteře s kostelem Neposkvrněného početí Panny Marie a Nejsvětější Trojice v Hostinném, ka. 137 o klášteře s kostelem Zvěstování Panně Marii v Chebu, ka. 156 o klášteře s kostelem Nejsvětější Trojice ve Slaném a ka. 169 o klášteře s kostelem sv. Máří Magdaleny v Brně. V těchto kartonech jsem našel zprávy týkající se povolení zřídit františkánský klášter, přenesení františkánského kláštera, odevzdání kláštera františkánskému řádu, založení františkánského kostela, uvedení řádu do kláštera, inventář majetku či nájemní a stavební smlouvy. Zdrojem informací o duchovní a vyučovací činnosti pro mne byly materiály v ka. 120 o klášteře s kostelem P. M. Loretánské a sv. Vavřince v Hájku, ka. 128 a 130 o klášteře s kostelem Navštívení Panny Marie v Hejnicích, ka. 134 o klášteře v Hostinném, ka. 137 o v Chebu, ka. 138 a 140 o klášteře s kostelem sv. Kateřiny v Jindřichově Hradci, ka. 144 o klášteře s kostelem Panny Marie Nanebevzaté v Plzni, ka. 151 o klášteře ve Slaném, ka. 158 o klášteře s kostelem sv. Máří Magdaleny a sv. Alžběty v Tachově, ka. 165 a 169 o klášteře s kostelem Stigmatizace sv. Františka v Zásmukách, ka. 171 o klášteře

¹⁸ Tiskový materiál Františkánského kláštera Hostinné, Historie 1597-2012.

s kostelem sv. Antonína Paduánského v Dačicích, ka. 173 o klášteře s kostelem sv. Josefa v Moravské Třebové a ka. 176 o klášteře s kostelem Zvěstování Panně Marii v Uherském Hradišti. Zde jsem našel seznamy farářů, listiny o vzniku fary, dohody o konání bohoslužeb, smlouvy s děkanským úřadem, zprávy o výpomoci v duchovní zprávě, delegační listiny k oddávkám, žádosti o výpomoc, zprávy o konání misí a svěcení křížových cest a oficiální korespondenci. V oblasti ošetrovatelské činnosti a péče o vojsko jsem vycházel ze zpráv o založení špitálů, korespondence s Ministerstvem národní obrany, soupisu škod, dopisů představených kláštera a další soukromé korespondence. Tyto materiály jsem studoval z ka. 135 (Hostinné), ka. 140 (Kadaň), ka. 156 (Slaný), ka. 160 (Turnov), ka. 169 (Zásmuky) a ka. 171 (Dačice). Velmi cenné informace, týkající se pivovarnictví ve františkánských kláštorech, jsem získal z ka. 137 (Cheb), ka. 143 (Kadaň), ka. 149 (Skalka) a ka. 160 (Tachov). Zde jsem našel zprávy o posudném, žádost o povolení k provozu hostince a zejména osobní korespondenci, která mi byla největším zdrojem informací.

2. Řád františkánů

Řád menších bratří neboli františkáni (Ordo Fratrum Minorum, zkratka OFM)¹⁹ je žebравý řád, který se vydělil jako odnož Řádu menších bratří, založeného svatým Františkem z Assisi.

2.1. František z Assisi²⁰

Giovanni di Pietro di Bernardone, jak znělo rodné jméno sv. Františka, se narodil v Assisi, ležící v italské Umbrii, v roce 1181 či 1182 do rodiny zámožného obchodníka s látkami. Nejspíše kvůli matce pocházející z Francie později dostal přezdívku malý Francouz - Francesco - František.²¹ Jako mladík se toužil stát rytířem a dokonce se zúčastnil vojenského tažení ve válce mezi městy Assisi a Perugií. Při tažení však padl do zajetí, ve kterém byl držen více než rok. Roku 1203 byl mezi Perugií a Assisi uzavřen mír a všichni zajatci byli osvobozeni. Po návratu domů ale František zažil další těžké chvíle, když onemocněl dlouhou a vleklou chorobou.²² Zhruba po ročním léčení se nakonec uzdravil, avšak dlouhá nemoc i pobyt ve vězení se na sv. Františku podepsaly.

Františkova duchovní cesta začíná po odchodu z domu, ze kterého utekl po roztržce se svým otcem. Spor se týkal balíku sukna, který sv. František prodal, aby utržené peníze daroval na opravu kostel San Damiano. Útočiště před rozhněvaným otcem pak našel u assiského biskupa Guida II. Nadobro se zřekl svého dosavadního způsobu života a veškerého majetku a odešel mimo město na samotu. Věnoval se rozjímání či pomoci malomocným. Při modlitbě v kostele sv. Damiána měl být Kristem vyzván k opravě této budovy. František poslechl tuto výzvu a vlastníma rukama kostel opravil.²³ Později se k němu připojili první tři bratři a datum 16.8.1209, kdy měli složit slib chudoby, bývá proto někdy označováno jako den vzniku řádu.²⁴ Ten se zabýval kazatelskou činností, manuální prací a péčí o malomocné.

¹⁹ Jinak také: Fratres Minores Franciscian, Ordo Minorum de observantia reformatorum, Ordo Fratrum minorum regularis observantiae, Ordo Minorum S. Francisci Seraphici Reformatorum, Fratres Minores S. Francisci regularis observantiae, Fratres Minores ab Unione Leoniana, Ordine Francescano Frati Minori, L'Ordine dei Frati Minori, Franciscan Order.

²⁰ Zvaný někdy též sv. František Serafínský.

²¹ P. VLČEK - P. SOMMER - D. FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 143.

²² Franco CARDINI, *František z Assisi*, Praha 1998, s. 60.

²³ Jacques LE GOFF, *Svatý František z Assisi*, Praha 2004, s. 49-50.

²⁴ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 136.

V roce 1210 se František vydal i se svými, v té době již dvanácti druhy do Říma požádat u papeže o schválení řádu. S sebou přinesl první verzi řehole, které se papež Innocenc III. obával z důvodu velké přísnosti, avšak nakonec její text ústně schválil. František se poté s bratry odebral do Porciunkule, kde dále působili. Sám František se účastnil misijních cest, během nichž se vydal kázat do Maroka, Egypta či Palestiny. Údajně se také v roce 1215 zúčastnil IV. lateránského koncilu.²⁵ V roce 1221 pak sv. František rezignoval na vedení řádu, které přenechal Petru Cattanimu.²⁶ Neshody mezi bratry a nutnost vytvořit pevný řád společenství donutily Františka sepsat novou řeholi, která byla 29.11.1223 bulou papeže Honoria III. Solet annuere schválena, a společenství menších bratří tak bylo oficiálně uznáno jako řád.²⁷ Z nové řehole byly vypuštěny pasáže týkající se péče o malomocné, striktního dodržování chudoby, nutnosti manuální práce či zákazu vlastnění knih, což sám sv. František nesl s nevolí.

Ke sklonku života ho provázela nemoc a téměř oslepl. Před svou smrtí ještě nadiktoval Malý odkaz²⁸, kde připomíná bratrskou lásku mezi členy řádu, věrnost chudobě a poslušnost, a Odkaz (Závěť), což byl jakýsi doplněk k řeholi, který zdůrazňuje zejména pokoru, chudobu, víru v církve a její kněží a úctu ke jménu Božímu.²⁹ Svatý František zemřel v noci z 3. na 4. října 1226 a byl pochován v kostele sv. Jiří v Assisi. O dva roky později 16. července byl ve stejném kostele kanonizován papežem Řehořem IX³⁰. V roce 1230 byly ostatky sv. Františka přeneseny do nově budovaného kostela a místo jejich uložení bylo zazděno. Hrob sv. Františka byl tak objeven až při průzkumu kostela v roce 1818.³¹

Kromě své duchovní činnosti je sv. František známý také jako první stigmatizovaný člověk v historii, a právě díky němu se mimo jiné rozšířil zvyk stavět o vánočních svátcích Betlémské jesle.³²

²⁵ J. LE GOFF, *Svatý František z Assisi*, s. 14.

²⁶ Petr Cattani však zemřel již 10.3.1221. Po něm na jeho místo nastoupil Eliáš z Cortony.

²⁷ P. VLČEK - P. SOMMER - D. FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 143.

²⁸ Známý také jako Malá závěť ze Sieny.

²⁹ F. CARDINI, *František z Assisi*, s. 219-220.

³⁰ Jako papež Řehoř IX. vystupoval kardinál Hugolin, který byl za života sv. Františka jeho ochráncem.

³¹ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 139.

³² *Tamtéž*, s. 138.

2.2. Františkánský řád

2.2.1. Vznik františkánského řádu

Jak bylo zmíněno výše, již za života sv. Františka z Assisi docházelo ke sporům uvnitř řádu, zejména v otázce chudoby. Tento spor vrcholil ve 14. století. V roce 1350 došlo ke štěpení menších bratří a vznikla tak nová odnož observantů, kteří se chtěli vrátit k ideálům a tradici sv. Františka a jeho původní řeholi.³³ Oproti konventuálům, kteří uznávali novou tradici a vlastnictví majetku či pozemků, se observanti stavěli proti držení majetku jak jednotlivými členy řádu, tak konventy i celým řádem. Prvním krokem k oficiálnímu rozdělení řádu bylo povolení observantům volit si vlastního provinciálního vikáře, získané od kostnického koncilu v roce 1415.³⁴ Rozhodujícím momentem pak byl rok 1517, kdy papež Lev X. svolal do Říma mimořádnou generální kapitulu, jíž se měly zúčastnit všechny směry a odnože řádu menších bratří. Na této kapitule papež rozhodl o odloučení konventuálů od observantů a vznikly tak dva samostatné řády: konventuálové, také nazýváni jako minorité, a observanti, pro něž se vžilo spíše pojmenování františkáni. Písemnou podobu toto rozhodnutí získalo 29.5.1517 papežovými bulami *Omnipotens Deus* a *Ite et vos in vineam*. Po rozdělení řádu se větší část menších bratří přiklonila na stranu observantů, do kterých byly začleněny i další přísnější odnože, a jejich prvním generálem se stal Christophorus Numai e Foro Livio.³⁵

2.2.2. Řehole a způsob života

Náplní života františkánů je snaha žít co nejpřesněji podle evangelií skrze zachovávání chudoby a poslušnosti. Jak bylo zmíněno výše, odmítají vlastnictví majetku, žijí tedy pouze ze své práce a vyžebnaných almužen. Františkáni nemají specializované zaměření na konkrétní činnost. Věnují se zejména činnosti misionářské, jak doma, tak v zahraničí, kazatelské činnosti a konání exercicií.³⁶ Dále řád působí například v pastorační službě a má právo světit křížové cesty.

³³ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 150.

³⁴ P. VLČEK - P. SOMMER - D. FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 143.

³⁵ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 151.

³⁶ Exercicie je název pro duchovní cvičení, zpravidla ve formě rozjímání o duchovních otázkách.

Kromě poslušnosti je pro františkány také důležitá láska a bratrství. Zvláštní význam pro františkánskou spiritualitu je tzv. fraternita, která se, dle sv. Františka z Assisi, rozprostírá všude tam, kde jsou řádoví bratři shromážděni kolem Ježíše Krista. Důležitým prvkem je také modlitba růžence. Tzv. františkánský růženec je tvořen sedmdesáti Zdrávasy, ke kterým byly přidány ještě dva další, upomínající na údajných 72 let života Panny Marie.³⁷

Jako řádový oděv nosí františkáni hnědý hábit s kapucí, který je přepásán bílým provazovým cingulem se třemi uzly, jako upomínkou tří slibů: chudoby, poslušnosti a čistoty, a růžencem. Dnes nosí kožené sandály, které v 17. století nahradily dříve užívané dřeváky.³⁸

Františkánským znakem je stříbrný kříž se zlatými paprsky v červeném poli. Dále se zde nachází dvě zkřížené paže se stigmaty na dlaních, patřící sv. Františku z Assisi (heraldicky zprava) a Ježíši Kristu (heraldicky zleva).³⁹

Patrony řádu jsou kromě sv. Františka z Assisi a Panny Marie například sv. Antonín Paduánský, sv. Bonaventura či sv. František ze Solana, který představuje patrona františkánských misí. Heslem františkánů se stalo "Pax et Bonum" neboli "Pokoj a dobro".⁴⁰

2.2.3. Organizace a struktura řádu

V čele řádu stojí generální ministr, který byl dříve volen na doživotí, dnes je však zpravidla volen pouze na šest let. Dále generální definitoři, kterých je dvanáct, a každý z nich zastupuje jednu z dvanácti regionálních a jazykových oblastí zvanou obvod. Generální definitoři společně tvoří poradní orgán generálního ministra zvaný generální definitorium. Nejvyšším řádovým orgánem je generální kapitula, která se schází zpravidla jednou za tři roky.⁴¹

Nejvyšší představený provincie se nazývá provinciál neboli provinciální ministr, se kterým jako poradní orgán spolupracuje provinciální definitorium. Provinciální ministr je volen pouze na tři roky.⁴²

³⁷ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 228.

³⁸ P. VLČEK - P. SOMMER - D. FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 122.

³⁹ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 228.

⁴⁰ *Tamtéž*, s. 227, 229.

⁴¹ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 229.

⁴² *Tamtéž*, s. 231.

Představený františkánského kláštera bývá označován pojmem kvardián (guardián), který zavedl sv. František z Assisi. Jelikož se františkáni zřekli vlastnictví majetku, finanční hospodaření konventu měla na starost světská osoba, nazývaná apoštolský syndik. Kromě konventů františkáni disponují menšími řeholními domy, které se nazývají rezidence či hospice a jsou vedeny superiorem nebo praesesem.⁴³

2.3 Františkáni v Čechách a na Moravě

V českých zemích bývali františkáni, jak se u nás vžilo označení pro observanty, nazýváni většinou bosáci sv. Františka neboli diskalceáti. Na Moravě pak, obdobně jako v Polsku, převažovalo označení bernardini, podle Bernardina Sienského.⁴⁴ Historie samotných františkánů oficiálně začíná až rokem 1517, ale jejich působení na našem území, ještě v rámci nerozděleného Řádu menších bratří, sahá téměř o tři staletí dříve, kdy k nám z nově vzniklé Saské provincie byli posláni první bratři. Stalo se tak z vůle Václava I., kterého k tomuto kroku přiměla jeho sestra Anežka Česká. Král Václav I. tedy napsal saskému kustodovi, a ten v roce 1232 vyslal do Čech několik bratří. Byl pro ně zbudován klášter a kostel sv. Jakuba na Starém Městě v Praze.⁴⁵ V té době zde působily dvě skupiny Menších bratří, a tak přísnější větev (později observanti) požádali sv. Anežku, aby pro ně nechala vystavět samostatný klášter. Sv. Anežka jim vyhověla a vystavěla pro ně malý klášter, při klášteře klarisek, na Františku.⁴⁶

Roku 1451 papež vyslal do Čech jako misionáře, který se měl pokusit obrátit zejména husity, sv. Jana Kapistrána. Svatý Jan Kapistrán pocházel z oblasti Neapole a původně vykonával práci královského soudce. Později vstoupil do řádu sv. Františka a kázal a působil v mnoha zemích.⁴⁷ Na svých cestách byl doprovázen dvanácti bratry a jeho kázání byla vždy tlumočena do místního jazyka. Bulou z 6.3.1452 mu papež povolil zřídit zvláštní vikariát⁴⁸ observantů, který zahrnoval taktéž Čechy, Moravu a Slezsko. Dne 8.9. téhož roku ve Vídni vznikl rakousko-česko-polský vikariát a od bratří konventuálů se

⁴³ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 229.

⁴⁴ Sv. Bernardin Sienský byl františkánský kněz pocházející ze Sieny. Známý je zejména šířením úcty k Ježíši Kristu a svou činností v období moru, kdy sám ošetřoval nemocné; M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 253.

⁴⁵ B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 4.

⁴⁶ *Tamtéž*, s. 5-6.

⁴⁷ J. KUKLA, *Dějiny klášterů sv. Otce Františka*, s. 91-92.

⁴⁸ Vikariát je územní jednotka menší než diecéze. Zpravidla zahrnuje několik farností a v jejím čele stojí vikář.

odštěpily první observantské kláštery.⁴⁹ Druhou misijní cestu do našich zemí vykonal Jan Kapistrán v roce 1454, kdy se zdržoval zejména na Moravě. Dopomohl k založení několika observantských konventů, a obrátil na víru přes 15 000 lidí.⁵⁰ Působení Jana Kapistrána také dopomohlo observantům k získání opuštěného kláštera sv. Ambrože na Poříčí.⁵¹

V roce 1467 byl rakousko-česko-polský vikariát rozdělen na rakouskou a polskou provincii a komisariát českých zemí, který byl o dva roky později rovněž povýšen na provincii.⁵² Na sklonku 15. století byla česká františkánská provincie s 27 kláštery a 690 bratry nejpočetnější z katolických řeholních společenství. Po rozdělení řádu v roce 1517 se provincie, do té doby téměř nezávislá, osamostatnila také formálně. Prvním provinciálem se stal P. Viktorin z Pruska.⁵³ O pár let později byla rozdělena na českou, moravskou a slezskou kustodii.⁵⁴ V roce 1755 pak bylo Slezsko v důsledku ztráty větší části slezského území, spolu s 10 františkánskými kláštery (Goldberg, Hlubčice, Javor, Kladsko, Lehnice, Namyslov, Nisa, Ratiboř, Velký Hlohov, Vratislav), od české provincie dekretem provinciála z 20. ledna odtrženo. České provincii zůstalo zbylých 20 klášterů a z odtržené slezské části vznikla samostatná provincie sv. Hedviky.⁵⁵ Dalo by se tedy říci, že právě v této chvíli můžeme hovořit o vzniku Česko-moravské provincie sv. Václava.

⁴⁹ P. HLAVÁČEK, *Čeští františkáni na přelomu středověku a novověku*, s. 29-30.

⁵⁰ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 254.

⁵¹ B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 6.

⁵² P. HLAVÁČEK, *Čeští františkáni na přelomu středověku a novověku*, s. 30.

⁵³ *Tamtéž*, s. 30, 170, 175.

⁵⁴ Kustodie je organizační jednotka řádu menší než provincie. Spadá do ní vždy několik klášterů a v jejím čele stojí kustod.

⁵⁵ *Historia Franciscana*, s. 6.

3. Církevní poměry od vlády Josefa II. do roku 1918

3.1. Situace za vlády Josefa II. a konec 18. století

Od počátku 80. let 18. století se setkáváme s řadou reforem Josefa II., který tak navazoval na reformy své matky Marie Terezie, jejíž zásahy do církevní správy započaly již v šedesátých letech nařízením týkajícím se omezení přijímání nových členů do kláštera, známým také jako „*numerus clausus*“. Tato nařízení byla prováděna prostřednictvím církevního oddělení při spojené česko-rakouské kanceláři, které bylo roku 1780 přetvořeno v dvorskou duchovní komisi.⁵⁶

Josef II. zahájil své reformy již na počátku 80. let, kdy omezil zahraniční styky klášterů. Dále kláštery podřídil místním biskupům a zakázal jim přijímat nové členy.⁵⁷ Dne 29. listopadu 1781 vydal nařízení, týkající se zrušení klášterů.⁵⁸ Rušení se mělo týkat zejména konventů a řádů, které se nevěnovaly pastorační či výchovné činnosti.⁵⁹ Dekretem z 12. ledna 1782 byly vyhlášeny zásady rušení klášterů, jehož první vlna probíhala od května téhož roku do 1. října 1784. V této vlně bylo celkem v Čechách a na Moravě zrušeno 39 mužských a 16 ženských klášterů.⁶⁰ Kromě klášterů nevykonávajících žádnou pastorační či jinak přínosnou činnost, byly ve druhé vlně rušeny také bohaté kláštery, nejspíše právě kvůli jejich velkému jmění, které po zrušení přešlo do náboženského fondu. Tento fond byl zřízen právě z majetku zrušených klášterů a sloužil k financování další reformy a budování učilišť pro výchovu kněžstva.⁶¹ V obou vlnách bylo v Čechách v období 1782-1789 zrušeno celkem 74 klášterů: 61 mužských s 960 řeholníky a 13 ženských s 380 mniškami, a na Moravě v období 1782-1786 celkem 40 klášterů: 33 mužských s 837 řeholníky a 7 ženských s 236 mniškami.⁶²

Dalším zásahem byla změna organizace farností z roku 1782, na jejímž základě byly zřizovány farnosti či lokálie⁶³ v každé osadě nad 700 obyvatel, vzdálené od existujícího farního kostela hodinu pešky, čímž v Čechách a na Moravě vzniklo přes 500

⁵⁶ J. JANÁK - Z. HLEDÍKOVÁ - J. DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích*, s. 192.

⁵⁷ Tamtéž, s. 192.

⁵⁸ Josef HANZAL, *Od baroka k romantismu*, Praha 1987, s. 122.

⁵⁹ Luděk JIRÁSKO, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, Praha 1991, s. 13.

⁶⁰ E. WINTER, *Josefinismus a jeho dějiny*, s. 119.

⁶¹ J. JANÁK - Z. HLEDÍKOVÁ - J. DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích*, s. 192.

⁶² T. V. BÍLEK, *Statky a jmění kolejí jezuitských*, s. 144, 297.

⁶³ Lokálie je menší farní kostel s farními právy, který je podřízen většímu farnímu kostelu. Obvykle se nachází v chudých či řídce osídlených krajích.

nových farností.⁶⁴ Samotní faráři, nejen že nadále podléhali vikářům, ale kvůli přidělení nových státních funkcí také krajským úřadům. Mezi nové povinnosti, které měli na starosti, patřilo zejména vedení matrik. Dále pak publikování úředních nařízení, dohled na zdravotní stav obyvatel příslušné farnosti, či podávání oznámení o násilných činech, spáchaných na poddaných. Plat jim byl vyplácen ze státní pokladny a současně byli oproštěni od odvádění desátků. Do funkce byli faráři po složení zvláštních zkoušek ustanovováni biskupem.⁶⁵

Docházelo také k reorganizaci diecézí⁶⁶ a vzniku nových biskupství. Největší územní změny se týkaly zejména hradecké diecéze, která byla v roce 1784 rozšířena o Čáslavský, Chrudimský a Bydžovský kraj, a diecéze litoměřické, která přebrala od pražské diecéze kraj Boleslavský a Žatecký. Ve stejném roce nechal Josef II. zřídit biskupství v Českých Budějovicích, které bylo mimo jiné dotováno z náboženského fondu a měly do něj spadat kraje Budějovický, Tábořský, Písecký a Klatovský. Nejdůležitější změnou na území Moravy bylo povýšení olomouckého biskupství na arcibiskupství 5. prosince 1777. Současně bylo zřízeno biskupství v Brně, k jehož diecézi náležely kraje Jihlavský, Znojemský a polovina kraje Brněnského. Jednalo se také o zřízení biskupství opavského, které se nakonec neuskutečnilo, a pro tuto oblast byl ustaven zvláštní biskupův komisař.⁶⁷

Kromě klášterů byly zrušeny v roce 1783 také řádové a biskupské semináře. Místo nich byly zřízeny generální semináře (fungovaly do roku 1790), na něž dohlížel stát.

Dekretem ze dne 6. 6. 1789 Josef II. zakázal žebravým řádům vybírat almužny a zrušil menší nadace.⁶⁸ Zaniká tím tak také funkce apoštolského syndika, jehož pracovní náplní bylo starat se o hospodaření a správu společného majetku.

Roku 1802 bylo zastaveno rušení klášterů a opět povoleno přijímat do konventů nové členy. Situace týkající se církevních poměrů vyvolaná josefínskými reformami však přervala bez větších změn až do poloviny 19. století.

⁶⁴ J. JANÁK - Z. HLEDÍKOVÁ - J. DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích*, s. 192.

⁶⁵ *Tamtéž*, s. 192-193.

⁶⁶ Diecéze je správní jednotka církve v jejímž čele stojí biskup.

⁶⁷ J. JANÁK - Z. HLEDÍKOVÁ - J. DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích*, s. 193.

⁶⁸ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 258.

3.2. Situace od poloviny 19. století do vzniku republiky

Další výraznější zásahy do církevní správy se znovu objevují zhruba od poloviny 19. století. Vznikají ustanovení, která se týkají života církve a především její samosprávy. Jedná se zejména o vládní nařízení upravující vztah církve a státu.

Dne 4. března 1849 vydal František Josef I. oktrojovanou ústavu⁶⁹, které měla zaručit církvi a státem uznaným náboženským společnostem právo samostatně spravovat vlastní záležitosti.⁷⁰ O rok později v dubnu byly vydány císařské patenty, které potvrzovaly samostatnost biskupů v rozhodování o vnitřních záležitostech církve, zejména ve věci jmenování katechetů do škol, jmenování profesorů teologie, úpravě teologického studia, či v otázkách církevního charakteru zkoušky farního konkursu. Tyto patenty se však týkaly pouze katolické církve. Dubnovými patenty František Josef I. zároveň zrušil *placetum regium*, neboli královský souhlas, které zakazuje publikovat a provádět papežská nařízení bez souhlasu panovníka.⁷¹

Ve stejném roce se rakouští biskupové shodli na potřebě reformy řeholního života a požádali papeže Pia IX. o ustanovení apoštolských vizitátorů.⁷² Ten roku 1852 jmenoval jako vizitátora rakouských a českých klášterů pražského arcibiskupa, kardinála Bedřicha Jana Josefa Celestina Schwarzenberka. Samotná vizitace jednotlivých řádů poté probíhala až do roku 1859.⁷³

Dne 18. srpna roku 1855 uzavřela Apoštolská stolice a Habsburská monarchie konkordát, který měl zajistit pro církve určité výhody výměnou za podporu neoabsolutismu. Byl jím zaveden koordinační princip, kterým byl právní život rozdělen mezi světskou a duchovní pravomoc. Konkordát zaručoval církvi svobodu v rozhodování o věcech, souvisejících s vnitřní správou církve, a ve vyhlášení nařízení, které se církevních záležitostí týkají. Přebíral také některé body, obsažené ve výše zmíněných dubnových patentech, například zrušení *placeta regia*. Konkrétně obsahoval ustanovení, týkající se svobody církve v rozhodování o personálních záležitostech, zejména ustavování kněží, dohledu církve nad školstvím, zřizování nových diecézí, či povolení církvi nabývat

⁶⁹ Někdy nazývána Březnová či Stadionova ústava. Do politické praxe však nikdy nevstoupila a Silvestrovskými patenty z 31. prosince 1851 byla odvolána.

⁷⁰ J. JANÁK - Z. HLEDÍKOVÁ - J. DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích*, s. 195.

⁷¹ *Tamtéž*.

⁷² Vizitátorovou náplní je kontrolovat duchovně pastorační činnost a hospodaření církevních institucí.

⁷³ P. VLČEK - P. SOMMER - D. FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 25.

majetek. Dále podřizoval manželské spory církevní jurisdikci.⁷⁴ Po pádu Bachova absolutismu však začaly být jednotlivé body konkordátu postupně rušeny.

V roce 1861 došlo nejprve ke změně náboženské situace v zemi, vyvolané vydáním protestantského patentu, který zrovnoprávnil evangelické církve augšpurského a helvetského vyznání.⁷⁵ Přímý vliv na platnost ustanovení konkordátu měly pak tři květnové zákony z roku 1868. Na základě prvního z nich byl církvi odebrán dozor nad školstvím a vytvořen systém státních škol.⁷⁶ Druhý zákon, týkající se manželství, obnovoval platnost manželských předpisů občanského zákoníku pro katolíky, které byly zrušeny konkordátem, a manželské záležitosti podřizoval světským soudům.⁷⁷ Poslední zákon se týkal úpravy přestupů mezi konfesemi.⁷⁸ Celý konkordát pak rakouská vláda v roce 1870 prohlásila za zrušený.⁷⁹

Ještě předtím, v roce 1867, došlo k další významné události, kterou bylo vydání Prosincové ústavy, která přinesla úplnou svobodu víry a vyznání. Zaručovala samostatnou správu státem uznaných náboženských společností, právo na veřejný výkon kultu pro tyto společnosti a právo na soukromé bohoslužby pro konfese státem neuznané.⁸⁰

V roce 1874 byla vydána tzv. druhá série květnových zákonů. První z nich, zákon č. 50/1874 ř.z. o vnějších poměrech církve, měl nahradit konkordát, vypovězený roku 1870, který byl tímto zákonem formálně zrušen.⁸¹ Další dva zákony se zabývaly příspěvkem do náboženského fondu a uznáním náboženských společností státem.⁸²

⁷⁴ *Císařský patent ze dne 5. listopadu kterým se vyhláší ujednání (konkordát) uzavřené mezi Svatou Stolicí a Rakouským císařstvím r. 1855 (195/1855 ř. z.)*, Internetové stránky Společnosti pro církevní právo při Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, [on-line] <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/195-1855.htm>> (28.11.2015).

⁷⁵ *Císařský patent ze dne 8. dubna 1861, č. 41 ř.z. (41/1861 ř.z.)*, Internetové stránky Společnosti pro církevní právo, [on-line] <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/41-1861.htm>> (28.11.2015).

⁷⁶ *Zákon č. 48/1868 ř.z. ze dne 25. května 1868 jímž se vydávají základní pravidla o postavení školy k církvi*, Internetové stránky Společnosti pro církevní právo, [on-line] <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/48-1868.htm>> (28.11.2015).

⁷⁷ *Zákon č. 47/1868 ř.z. ze dne 25. května 1868 jímž se obnovují nařízení druhé kapitoly obecného zákonníka občanského o manželském právu katolickém, přidává se moc soudní u věcech manželských katolíků se týkajících k soudům světským a ustanovuje se, kdy se může sňatek manželský předsevzít před úřady světskými*, Internetové stránky Společnosti pro církevní právo, [on-line] <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/47-1868.htm>> (28.11.2015).

⁷⁸ *Zákon č. 49/1868 ř.z. ze dne 25. května 1868 jímž se pořádají poměry mezináboženské občanů státních v příčinách v něm jmenovaných*, Internetové stránky Společnosti pro církevní právo, [on-line] <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/49-1868.htm>> (28.11.2015).

⁷⁹ J. JANÁK - Z. HLEDÍKOVÁ - J. DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích*, s. 267-268.

⁸⁰ *Tamtéž*, s. 267.

⁸¹ *Zákon č. 50/1874 ř.z. ze dne 7. května 1874 kterým se upravují zevní poměry církve katolické*, Internetové stránky Společnosti pro církevní právo, [on-line] <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/50-1874.htm>> (28.11.2015).

⁸² *Zákon č. 51/1874 ř.z. daný 7. května 1874 jímž se vyměřují příspěvky k náboženskému fondu na uhrazení potřeb na účely církve katolické; Zákon č. 68/1874 ř.z. ze dne 20. května 1874 o zákonném uznání*

Katolické církvi sice byl ponechán rozsáhlý majetek, avšak její vliv byl státní správou omezen. Měla pravomoc rozhodovat o většině svých vnitřních záležitostí, stát ale upravoval podmínky pro výkon úřední moci církve a rozhodoval o tom, co do vnitřní záležitosti patří. Navíc na církevní správu dohlíželo místodržitelství a ministerstvo kultu.⁸³

V druhé polovině 19. století tak církev přišla o určité pravomoci a docházelo tudíž k propojení katolické církve a habsburské státní moci. Tato situace se samozřejmě potýkala s nelibostí veřejnosti, což mělo mimo jiné za důsledek zakládání nových církví po roce 1918. Do té doby však zůstaly bez větších změn zachovávány poměry, které byly nastoleny v druhé polovině 19. století.

společností náboženských, Internetové stránky Společnosti pro církevní právo, [on-line]
<<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/51-1874.htm>> a <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/68-1874.htm>> (28.11.2015).
⁸³ J. JANÁK - Z. HLEDÍKOVÁ - J. DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích*, s. 195.

4. Rušení klášterů

Vládní zásahy do církevní sféry se samozřejmě nevyhnuly ani františkánskému řádu. Nejdůležitější změny, které do života františkánů v Čechách a na Moravě zasáhly, bylo rušení klášterů za vlády Josefa II. Rušení podlely tyto konventy: Znojmo u kostela sv. Bernardina (zrušen 1784), Olomouc u kostela Neposkvrněného početí Panny Marie (1785), Brno u kostela sv. Máří Magdaleny (1786), Kroměříž u kostela Nejsvětější Trojice (1788) a Opava u kostela sv. Barbory (1796).⁸⁴ Dále byly zrušeny také kláštery v Chebu, v Hostinném, ve Slaném a na Skalce u Mníšku, které však byly zásluhou vlivných patronů a řádových představených po nějakém čase obnoveny. Konventy, které nepostihlo úplné zrušení, musely snížit počet svých členů, nejčastěji na 12 (v Praze na 18). Již v roce 1790 tak byl počet členů řádu františkánů snížen na pouhou polovinu a přes 200 kněží bylo sekularizováno. V roce 1835 pak česká provincie čítala 170 členů a roku 1893 pouze 121 členů.⁸⁵

4.1 Zrušené kláštery

4.1.1. Znojmo u kostela Nanebevzetí Panny Marie

Do areálu minoritského kláštera u kostela Nanebevzetí P. Marie se františkáni přistěhovali v roce 1534.⁸⁶ Původně ve Znojmě obývali konvent u sv. Bernardina, který vznikl na základě buly papeže Pavla II. z roku 1469.⁸⁷ Z bezpečnostních důvodů v době tureckých válek však bratři požádali o převzetí, v té době téměř opuštěného, kláštera minoritů, k čemuž dostali souhlas od městské rady i krále Ferdinanda I.⁸⁸

Život františkánů se zde ale potýkal s množstvím nepříjemností. Nejdříve nastala krize, vyvolaná klesajícím počtem řeholníků, dále několik velkých požárů, rabování za stavovské rebelie a následné vyhnání bratří z kláštera. Přesto se v konventu celkem desetkrát konala provinciální kapitula a dokonce zde proběhl sněm moravských stavů. V

⁸⁴ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 258, 267-268, 272, 284, 310.

⁸⁵ *Tamtéž*, s. 258.

⁸⁶ T. V. BÍLEK, *Statky a jmění kolejí jezuitských*, s. 337.

⁸⁷ Tato bula opravňovala Kapistránova druha Gabriela Rangonima z Verony založit zde františkánský klášter.

⁸⁸ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 284.

roce 1685 konvent navíc získal povolení zřídit vlastní lékárnu. To vše však klášter neuchránilo před jeho zrušením.⁸⁹

Josef II. zrušil klášter dne 21. srpna 1784. V té době se zde nacházelo 33 bratří.⁹⁰ Již o dva roky dříve zrušil areál kláštera klarisek, který k františkánskému přiléhal a využíval taktéž kostel u Nanebevzetí Panny Marie. Majetek obou klášterů převzal náboženský fond. Jméno františkánského kláštera bylo vyčísleno na 15 000 zlatých.⁹¹

Kostel Nanebevzetí P. Marie byl spolu s jižním křídlem konventu roku 1840 stržen. Ještě předtím sloužil jako vojenské skladiště.⁹² Ostatky řeholníků byly po stržení kostela přeneseny do společného hrobu na městském hřbitově. Zbytek klášterních budov sloužil nejprve jako vojenská vychovatelná, poté byl využíván krajským soudem a později jako ubytovna pro sociálně slabé občany.⁹³ Dnes se v areálu nachází přírodovědné, archeologické a historické sbírky Jihomoravského muzea ve Znojmě.⁹⁴

4.1.2. Olomouc u kostela Neposkvrněného početí Panny Marie

Olomoucký kostel byl zasvěcen Neposkvrněnému početí Panny Marie, což je nejspíše nejstarší příklad tohoto zasvěcení v českých zemích, a sv. Bernardinu Sienskému. Toto dvojí zasvěcení však způsobovalo mnohá nedorozumění. Pokud se hovořilo o samotném kostelu, zpravidla se užívalo označení Neposkvrněného početí Panny Marie, konvent byl oproti tomu často označován jako klášter sv. Bernardina. Dnes se zpravidla používá pouze zasvěcení mariánské.

Podnětem k založení olomouckého kláštera bylo působení Jana Kapistrána ve městě roku 1451. Na základě jeho kázání začalo mnoho obyvatel sympatizovat s františkány. Z jejich darů, s přispěním šlechty a městské rady, byl na místě nejvýznamnějšího Kapistránova kázání postaven konvent.⁹⁵ Základní kámen byl na pokyn olomouckého biskupa Jana Háze položen 13. května 1453. O rok později byli z Olomouce vypovězeni Židé, proti kterým Kapistrán ve svých kázáních vystupoval. Jejich domy, synagoga a hřbitov připadly městu. Materiál z některých zrušených budov byl zřejmě použit také při

⁸⁹ D. FOLTÝN a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 774.

⁹⁰ T. V. BÍLEK, *Statky a jmění kolejí jezuitských*, s. 337.

⁹¹ *Tamtéž*.

⁹² M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 286.

⁹³ D. FOLTÝN a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 777.

⁹⁴ Internetové stránky Jihomoravského muzea ve Znojmě, [on-line] <<http://www.znojmuzeum.cz/>> (4.12.2015).

⁹⁵ J. KUKLA, *Dějiny klášterů sv. Otce Františka*, s. 100.

stavbě františkánského kláštera.⁹⁶ V roce 1468 byla dokončena stavba kostela, který byl za přítomnosti krále Matyáše Korvína vysvěcen.⁹⁷

V roce 1525 po rozdělení provincie do kustodií, se olomoucký konvent stal centrem kustodie moravské, avšak v průběhu františkánského působení byli tamní řeholníci několikrát nuceni svoje sídlo opustit. Nejprve v 16. století kvůli problémům vzniklým ze šířícího se luteránství, dále v roce 1619, kdy řeholníci odmítli konat modlitby za vzdorokrále Fridricha Falckého, načež byli uvězněni, jejich jmění bylo předáno městské radě a následně byli vypovězeni z města,⁹⁸ a za švédského obléhání, kdy nekonfliktní soužití švédských vojáků s františkány narušila spolupráce kvardiána Michaela Jahna s císařskými vojsky.⁹⁹

Olomoucký konvent byl zrušen dekretem císaře Josefa II. z 18. října 1785. Řeholníci odešli do ostatních františkánských klášterů a areál byl předán olomouckým dominikánům od sv. Michala.¹⁰⁰ Dominikáni rozprodali hospodářské budovy a část zahrady, zároveň provedly několik stavebních úprav. Kaple Svatých schodů byla odsvěcena a roku 1802 přestavěna na hlavní školu. Po první světové válce se konvent stal významným dominikánským duchovním centrem a dnes zde žije 14 bratří.¹⁰¹

4.1.3. Brno u kostela sv. Máří Magdaleny

Františkáni v Brně původně pobývali v konventu při kostele sv. Bernardina, který byl vnímán jako moravské centrum kultu sv. Jana Kapistrána. Klášter byl v polovině 17. století zničen, a tak se řeholníci rozptýlili do okolních konventů. Zanedlouho však byli uvedeni do, v té době opuštěného, kostela sv. Máří Magdaleny od Svatojakubské fary,¹⁰² který vznikl z bývalé synagogy po vypovězení Židů z města v roce 1454.¹⁰³ V roce 1646 poskytla městská rada františkánům přilehlé pozemky se čtyřmi domky pro stavbu nového

⁹⁶ *Historický vývoj židovské komunity v Olomouci*, Internetové stránky Židovské obce Olomouc, [on-line] <<http://kehila-olomouc.cz/rs/historie/historicky-vyvoj/>> (5.4.2016).

⁹⁷ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 269.

⁹⁸ J. KUKLA, *Dějiny klášterů sv. Otce Františka*, s. 101.

⁹⁹ D. FOLTÝN a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 500-501.

¹⁰⁰ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 271.

¹⁰¹ D. FOLTÝN a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 501.

¹⁰² NA Praha, ŘF 38, ka. 169, zpráva o přenesení františkánského kláštera ke kostelu sv. Máří Magdaleny z roku 1650; inv.č. 226, orig. oznámení generálního vikáře Ondřeje Dirre provinčnímu ministrovi o povolení zřídit františkánský klášter u sv. Máří Magdaleny ze dne 22. ledna 1650.

¹⁰³ NA Praha, ŘF 38, ka. 169, zpráva o založení kostela z roku 1454.

konventu,¹⁰⁴ výměnou za závazek sloužit mše v radniční kapli sv. Martina. Stavba klášterních budov, mezi nimiž byla například i nemocnice s lékárnou, byla dokončena v roce 1672.¹⁰⁵

V tomto klášteře byly mimo jiné uchovávány relikvie Jana Kapistrána, který se později stal patronem města Brna. Spolu s Olomoucí bylo Brno nejvýznamnějším centrem Kapistránova kultu v českých zemích a těšilo se tak velké vážnosti. V roce 1774 se dokonce sám Josef II. zúčastnil mše v konventním kostele. Ani tyto skutečnosti však neuchránily brněnský klášter před zrušením.¹⁰⁶

Dne 31. května 1786 vydal císař Josef II. dekret, kterým konvent zrušil. Areál kláštera převzal náboženský fond, stejně jako majetek konventu, který byl vyčíslen na 16 300 zlatých, a řeholníci byli posláni do jiných klášterů.¹⁰⁷ Z části konventu byla zbudována fara a kostel sv. Máří Magdaleny se stal kostelem farním. Zbytek konventu poté sloužil k vojenským účelům. Nacházelo se zde vojenské skladiště oděvní komise, dále zde byl zřízen tzv. transporthaus, neboli přepravní dům, který sloužil pro přechodné ubytování procházejících vojenských jednotek, a od roku 1889 zde byla kasárna.¹⁰⁸

V roce 1912 zde byl založen řeholní dům kongregace eucharistiánů, kteří zde fungovali do padesátých let 20. století. Donedávna zde působili petrinové a momentálně se o správu kostela stará diecéze.¹⁰⁹

V Brně působily také řeholní terciářky sv. Františka Serafinského, jejichž klášter byl rovněž zrušen a majetek připadl náboženskému fondu. Stalo se tak dne 18. ledna 1782. V té době žilo v klášteře 34 mnišek, z nichž 21 se rozhodlo přestoupit do řádu voršilek, jimž byla ponechána klášterní budova.¹¹⁰ Později zde byla zřízena německá triviální škola a zvláštní industriální škola. Klášter byl zrušen až v roce 1950 a od té doby zde sídlí Technické muzeum.¹¹¹

¹⁰⁴ K. KUČA, *Brno*, s. 293.

¹⁰⁵ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 267.

¹⁰⁶ D. FOLTÝN a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 185.

¹⁰⁷ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 267-268.

¹⁰⁸ D. FOLTÝN a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 185.

¹⁰⁹ Internetové stránky Římskokatolické duchovní správy u kostela sv. Maří Magdaleny v Brně, [on-line] <<http://www.mari-magdalena.cz/historie/>> (4.12.2015).

¹¹⁰ T. V. BÍLEK, *Statky a jmění kolejí jezuitských*, s. 335-336.

¹¹¹ K. KUČA, *Brno*, s. 292.

4.1.4. Kroměříž u kostela Nejsvětější Trojice

Do Kroměříže byli františkáni přivedeni v roce 1606 kardinálem Františkem Dietrichsteinem. Konvent byl ale nejspíše ustanoven až 6. prosince roku 1611. Původně 7 františkánských řeholníků obývalo opuštěnou budovu bývalé johanitské komendy¹¹² při kostele sv. Jana Křtitele, ale kvůli nezdravému a vlhkému prostředí jim dal kardinál Dietrichstein vystavět nový konvent u hřbitovního kostela Nejsvětější Trojice, kam byli slavnostně uvedeni roku 1620.¹¹³

Bez větších škod konvent přestál vpád švédských vojsk do města v roce 1643, stejně tak jako pruskou okupaci během slezských válek zhruba o sto let později.¹¹⁴ Největší rozkvět klášter zaznamenal na konci 17. a počátku 18. století, kdy patřil k nejpočetnějším františkánským klášterům v provincii, přesto ho čekal stejný osud jako u předchozích klášterů.

Celý areál konventu byl zrušen 14. února 1788 císařským dekretem.¹¹⁵ Již o tři roky dříve však byli někteří řeholníci přeloženi do jiných konventů či vysláni na výpomoc na fary.¹¹⁶ Po vydání dekretu františkáni odevzdali vybavení kostela, knihovnu a archiv, oltáře byly odsvěceny a 1. dubna museli zbývající řeholníci (20 kněží a 4 laici) areál opustit. Většina řeholníků přešla do jiných klášterů, pět z nich odešlo na fary. Majetek kláštera, který byl vyčíslen na 15 000 zlatých, připadl náboženskému fondu.¹¹⁷

Dne 30. března 1789 celý areál, tzn. konvent, kostel, kapli a zahradu, koupil v dražbě magistrát města Kroměříž za 2 625 zlatých. O rok později započalo bourání budovy kostela a kaple sv. Antonína Paduánského, aby mohl vzniknout prostor pro rozšíření hřbitova.¹¹⁸ Samotný konvent město prodalo Antonínu Riegerovi za 3 400 zlatých. Ten v něm zřídil v roce 1801 pekárnu pro vojsko. Později zde Martin Koller otevřel továrnu na ocet. V prostoru bývalé klášterní zahrady pak bylo postaveno několik obytných domů.¹¹⁹

V roce 1859 byl zrušen hřbitov a na jeho místě byl v letech 1888-1889 vystavěn městský sirotčinec a chudobinec. V tehdejším sirotčinci působily jako vychovatelky do

¹¹² Pojmem komenda se označuje klášter rytířského či křížovnického řádu. Kromě objektů běžných pro klášter je komenda navíc opevněna

¹¹³ T. V. BÍLEK, *Statky a jmění kolejí jezuitských*, s. 337; M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 310.

¹¹⁴ D. FOLTÝN a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 389-390.

¹¹⁵ *Tamtéž*, s. 390.

¹¹⁶ J. KUKLA, *Dějiny klášterů sv. Otce Františka*, s. 99.

¹¹⁷ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 312.

¹¹⁸ D. FOLTÝN a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 392.

¹¹⁹ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 312.

roku 1945 milosrdné sestry sv. Vincence. Dnes se zde nachází budova Staré polikliniky.¹²⁰ Samotný konvent byl přestaven a sídlí v něm hotel Octárna. Dodnes zde zůstala zachována kaple sv. Kříže.¹²¹

V první polovině 20. století se františkáni do Kroměříže navrátili. Byla jim přidělena kolej s kostelem sv. Jana Křtitele, kde františkáni původně ve městě působili. Do Kroměříže byl přeložen řádový juvenát a v letech 1938 - 1941 zde byla postavena kolej sv. Antonína, tzv. Serafinské kolegium. Kolegium však fungovalo jen půl roku a posléze bylo zabráno německou armádou.¹²²

4.1.5. Opava u kostela sv. Barbory (1796)

Původní františkánský klášter v Opavě vznikl na podnět Viléma Opavského a Münsterberského z rodu Přemyslovců. Dne 21. září 1451 vystavil zakládací listinu kláštera, kterou daroval Janu Kapistránovi pozemky na Ratibořickém předměstí pro založení kláštera s kostelem sv. Barbory, sv. Františka a sv. Bernardina. Založení potvrdil o půl roku později olomoucký biskup Jan Ház.¹²³ Klášter byl osídlen řeholníky z Kozlí, což byl jeden z nejstarších observantských klášterů ve Slezsku. Po Vilémově smrti se ochrany konventu ujal jeho bratr Arnošt. Později začal klášter upadat kvůli šíření protestantské víry ve městě a klesajícímu počtu řeholníků, kteří nakonec v roce 1571 konvent, údajně z důvodu špatného zacházení ze strany nového kvardiána Jana Jemnického, opustili.¹²⁴

Františkány znovu do města přivedl hrabě Jiří Štěpán Bruntálský z Vrbna, který založil nový klášter v roce 1659. Hrabě františkánům věnoval svůj pozemek u opavského zámku. Řeholníci se ale později přemístili do domu u Černého vola a nakonec jim hrabě daroval stavební parcelu u Hradecké brány, kde vlastním nákladem zřídil klášter pro 20 osob s kostelem.¹²⁵ Kostel zasvěcený opět sv. Barboře byl dokončen roku 1675. Výstavba všech částí konventu pak byla ukončena ke dni 30. července 1678. V průběhu následujících sta let se však musel vypořádat s dvěma ničivými požáry, z jejichž následků se v obou případech dlouho vzpamatoval.¹²⁶

¹²⁰ D. FOLTÝN a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 392.

¹²¹ Internetové stránky *hotelu Octárna*, [on-line] <<http://www.octarna.cz/historie>> (4.12.2015).

¹²² M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 312.

¹²³ *Tamtéž*, s. 272.

¹²⁴ D. FOLTÝN a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 563.

¹²⁵ NA Praha, ŘF 38, inv.č. 287, orig. zpráva o odevzdání kláštera s kostelem františkánskému řádu hrabětem z Vrbna z 26. ledna 1677.

¹²⁶ D. FOLTÝN a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 569-570.

První vlny josefínského rušení klášterů v 80. letech 18. století konvent přežil, avšak jeho počet členů klesl na pouhé tři řeholníky, a tak byl 1. prosince 1796 zrušen. Majetek kláštera, vyčíslený na 14 875 zlatých, připadl náboženskému fondu. Klášter i s kostelem dostalo do správy město, které zde zřídilo první všeobecnou měšťanskou nemocnici.¹²⁷ Do dnešní doby se dochovala pouze část konventu, kterou využívala nemocnice, neboť zadní část kláštera byla v roce 1834 stržena.¹²⁸ Dnes většinu objektu využívá Slezské zemské muzeum jako depozitář a zbylou část pronajímá.¹²⁹

4.2. Kláštery zrušené a obnovené

4.2.1. Cheb u kostela Zvěstování Panně Marii

Františkáni v Chebu sídlili v původně minoritském klášteře, založeném zřejmě před rokem 1247, který byl později reformován podle observantských přísnějších pravidel. Konvent byl nejdříve přičleněn do saské řádové provincie a poté, co se její většina přiklonila k protestantství, připojil roku 1607 generální ministr chebský klášter k provincii štrasburské. Dne 23. dubna 1782 byl konvent v rámci josefínských reforem zahrnut do české provincie.¹³⁰

V roce 1785 byl dekretem stejného panovníka z 27. září určen ke zrušení. Rozhodnutí císaře bylo františkánům oznámeno 29. dubna 1786 a řeholníci, v té době 20 kněží a 7 bratří laiků, byli propuštěni do jiných klášterů.¹³¹ Proti zrušení chebského kláštera se však ohradili městští konšelé, obyvatelé města a dokonce i řezenský biskup. Na jejich žádost Josef II. 16. dubna 1787 povolil františkánům navrátit se do města. Toho využilo 20 řeholníků, kteří se znovu začali věnovat duchovní správě. Počet řeholníků však v průběhu let klesal a na začátku 20. století se v konventu nacházeli již pouze 3 kněží a 3 bratři.¹³² Ze 40. let se dochovaly zmínky o využití části kláštera městským muzeem,¹³³ jehož ředitelství zde sídlilo do roku 2003. V současné době patří klášter městu a je postupně zpřístupňován veřejnosti.

¹²⁷ T. V. BÍLEK, *Statky a jmění kolejí jezuitských*, s. 367.

¹²⁸ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 274.

¹²⁹ Internetové stránky *Slezského zemského muzea*, [on-line] <<http://www.szm.cz/>> (5.12.2015).

¹³⁰ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 282-283.

¹³¹ P. VLČEK - P. SOMMER - D. FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 243.

¹³² B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 18-20.

¹³³ NA Praha, ŘF 38, ka. 137, opis nájemní smlouvy mezi místním národním výborem a konventem řádu františkánů ze dne 5. května 1948.

Chebští františkáni působili také v Annabergu (dnešní Horní Pelhřimov u Chebu) v hospicu u kostela sv. Anny. Hospic vznikl v roce 1716 a o dva roky později ho představitelé města svěřili františkánům, jejichž náplní byla duchovní správa a péče o poutníky. V roce 1782 byl stejně jako konvent Zvěstování P. Marii přičleněn k české provincii, avšak na rozdíl od chebského kláštera období josefínských reforem nepřežil. Dne 1. srpna 1787 byl hospic zrušen. Františkáni, v té době 3 kněží a laický bratr, objekt opustili o rok později a majetek ve výši 6 512 zlatých převzal náboženský fond. Poté budova hospicu sloužila jako fara.¹³⁴ Ve druhé polovině 20. století byl objekt včetně poutního kostela sv. Anny zbořen.

4.2.2. Hostinné u kostela Neposkvrněného početí P. Marie a Nejsvětější Trojice

Do Hostinného pozval františkány Jan Lambert Lamboy, syn hraběte Viléma Lamboye, pána na Hostinném a Nových Zámcích, který chtěl do města původně přivést jezuity. Ti však nebyli s nabízenými podmínkami spokojeni, a tak se o usídlení v Hostinném začali ucházet kapucíni a karmelitáni.¹³⁵ Po otcově smrti však Jan Lamboy dal přednost františkánským řeholníkům a v listině z 19. srpna 1666 se zavázal vystavět jim klášter. Dne 23. listopadu téhož roku se pak do Hostinného nastěhovali první františkáni.¹³⁶

Stavební práce na konventu započali v roce 1667,¹³⁷ avšak kvůli špatnému umístění základů na podmáčeném terénu, byla stavba přerušena a pro klášter vybrán nový pozemek s kostelem Nejsvětější Trojice na předměstí. Základní kámen pro klášter položil roku 1678 sám provinciál Bernard Sannig, který kostel, a s ním i klášter, zasvětil Neposkvrněnému početí Panny Marie.¹³⁸

Dne 11. listopadu roku 1785 byl do kláštera krajským hejtmanem Janem z Launay doručen dekret o jeho zrušení. V té době konvent obývalo 28 řeholníků, z toho 22 duchovních. Krajský hejtman učinil soupis veškerého klášterního majetku, zejména inventáře knihovny, která tou dobou čítala 2 437 svazků. Dále se zde nacházelo několik cenných rukopisů, úřední listiny, obrazy či dva astronomické glóby.¹³⁹ Vše cenné bylo z konventu odvezeno do knihoven či rozprodáno.¹⁴⁰

¹³⁴ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 283.

¹³⁵ B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 91.

¹³⁶ P. VLČEK - P. SOMMER - D. FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 232.

¹³⁷ NA Praha, ŘF 38, ka. 134, orig. smlouva o stavbě kláštera z roku 1676.

¹³⁸ B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 92-93.

¹³⁹ Tiskový materiál Františkánského kláštera Hostinné, *Historie 1597-2012*, s. 9.

¹⁴⁰ B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 96.

Františkáni se však se zrušením kláštera nesmířili a s pomocí místního obyvatelstva a městské rady se snažili císařské nařízení zrušit. To se jim nakonec podařilo a klášter byl roku 1789 obnoven. Františkáni se odvolávali zejména na prospěšnou činnost, kterou v klášteře odváděli. Již od roku 1688 zde provozovali lékárnu, ke které v roce 1728 přibyla klášterní nemocnice, kde řeholníci ošetřovali chudé. K vítězství františkánům pomohla mimo jiné také přímluva vrchlabského děkana a vikáře Ignáce Ullricha, který ve svém dopise zdůraznil nepostradatelnost kláštera v Hostinném.¹⁴¹

Za nacistické okupace byl konvent odtržen od provincie a začleněn do Sudetského komisariátu. V padesátých letech pak byl komunisty definitivně zrušen.¹⁴² Dnes jsou v klášterních prostorách výstavní prostory Městského muzea Hostinné, jejichž část je věnována také působení františkánského řádu ve městě.¹⁴³

4.2.3. Slaný u kostela Nejsvětější Trojice

Klášter františkánů byl ve Slaném vybudován u již stojícího, původně protestantského kostela Nejsvětější Trojice z přelomu 16. století. Hrabě Bernard Ignác Bořita z Martinic, pán na Slaném a zároveň nejvyšší purkrabí Království českého se se svou manželkou Veronikou rozhodl pozvat do města františkány a obrátit tak jeho obyvatele na víru. Po návratu z poutě do Lorety nechal Bořita vystavět v kostele loretánskou kapli¹⁴⁴ a součastně i konvent. První dva řeholníci přišli v roce 1655 ještě před dokončením kláštera ze Znojma. V roce 1662 pak došlo k slavnostnímu uvedení 14 františkánů do kláštera,¹⁴⁵ který byl 13. srpna tohoto roku oficiálně založen.¹⁴⁶

Roku 1786 dorazil do kláštera krajský komisař se čtyřmi pomocníky a přečetl františkánům dekret o zrušení slánského kláštera. Komisaři sepsali majetek konventu¹⁴⁷ a řeholníci měli být vykázáni, ale, údajně na přímluvu smečenského děkana, bylo zrušení kláštera novým nařízením ze 7. dubna 1786 odvoláno. Počet slánských františkánů byl

¹⁴¹ *Historie 1597-2012*, s. 9-10.

¹⁴² M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 329.

¹⁴³ Internetové stránky *Františkánského kláštera Hostinné*, [on-line] <<http://www.klasterhostinne.cz/expozice-muzeum>> (5.12.2015).

¹⁴⁴ Loretánská kaple v kostele Nejsvětější Trojice ve Slaném je jediný příklad na našem území, kdy situování kaple přesně kopíruje italský vzor; Jan BUKOVSKÝ, *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*, Praha 2000, s. 25.

¹⁴⁵ NA Praha, ŘF 38, ka. 156, orig. zpráva o uvedení františkánů do slánského kláštera z roku 1662.

¹⁴⁶ NA Praha, ŘF 38, inv.č. 250a, orig. zpráva o založení františkánského kostela ve Slaném z 13. srpna 1662.

¹⁴⁷ NA Praha, ŘF 38, ka. 156, orig. inventář majetku kláštera z roku 1786.

však redukován na sedm. Dekretem z roku 1789 bylo františkánům zakázáno vybírat almužny. Byli tak odkázáni na roční příděl z náboženského fondu.¹⁴⁸

Františkáni byli tedy uchráněni od nuceného odchodu z kláštera, avšak tento stav neměl mít dlouhého trvání. Dne 2. dubna 1802 byl řeholníkům od kláštera u kostela Nejsvětější Trojice doručen císařský dekret Františka II., který františkánům nařizoval uvolnit klášter pro potřeby slánských piaristů, jejichž kollegium se začalo nacházet v dezolátním stavu. Františkáni se proti tomuto nařízení bránili a podporu našli zejména u hraběte Karla Clam-Martinice, který se pustil do vyjednávání dokonce u samotného vídeňského dvora. U pražské konsistoře se na druhé straně přimlouval vikář slánského kraje a smečenský děkan Josef Havrlík.¹⁴⁹

Situace pro františkány nakonec dopadla příznivě. Nejen, že původní nařízení Františka II. nebylo vykonáno, dne 10. května 1803 dokonce tentýž panovník vydal nový dekret, který povoloval řeholníkům další působení ve slánském klášteře.¹⁵⁰

Františkáni zde žili až do roku 1950, kdy byli režimem vystěhováni. Klášter jim byl navrácen v devadesátých letech, františkáni ho ale darovali bosým karmelitánům. Ti sem přišli v roce 1996 a spravují areál dodnes.¹⁵¹

4.2.4. Skalka u Mníšku pod Brdy u kostela Sv. Máří Magdaleny

Kostel sv. Máří Magdaleny a přilehlý klášter byl na Skalce vystavěn na přání Serváce Ignáce Engela z Engelsflussu, pána na Mníšku a Velké Hrašticí.¹⁵² Kostel byl budován v letech 1692-1693. Klášter byl dokončen o rok později. Někdy v té době byla také dostavena poustevna, neboli rekolekční dům, která doplňuje celý areál.¹⁵³ Servác Ignác Engel měl v úmyslu do kláštera na Skalce uvést čtyři benediktýny z kláštera u sv. Mikuláše na Staroměstském náměstí v Praze, avšak než se tak mohlo stát, Servác dne 26. února 1704 zemřel.¹⁵⁴ Panství převzal jeho synovec Ignác Karel, ale ani jemu se pro

¹⁴⁸ P. R. BENEŠ - V. PŘIBYL, *Františkánský klášter ve Slaném 1655-1950*, s. 41; M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 320-321.

¹⁴⁹ B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 80.

¹⁵⁰ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 321.

¹⁵¹ Internetové stránky Kláštera bosých karmelitánů ve Slaném, [on-line] <<http://www.klasterslany.cz/klaster>> (6.12.2015).

¹⁵² Josef VÁVRA, *Historické paměti bývalého panství Mníšeckého*, s. 50.

¹⁵³ Internetové stránky města Mníšek pod Brdy, [on-line] <<http://www.mnisek.cz/obcan/informacni-servis/skalka/>> (6.12.2015).

¹⁵⁴ J. VÁVRA, *Historické paměti bývalého panství Mníšeckého*, s. 51.

neshody s pražským arcibiskupem a samotnými benediktýny klášter obsadit nepodařilo.¹⁵⁵ Neobývaný areál poté chátral.

Za vlády Marie Terezie se do opuštěného kláštera nastěhovala tchýně tehdejšího nového majitele hraběnka Benedikta Čejková z Olbramovic, terciářka řádu sv. Františka. Ta nechala v roce 1762 zřídit 14 kapliček křížové cesty, která se stala oblíbeným místem poutníků, a přičinila se o obsazení Skalky františkány. Stalo se tak dne 23. května 1763, kdy sem byli uvedeni tři františkánští kněží a jeden fráter.¹⁵⁶

Na počátku 80. let 18. století, kdy císař Josef II. svým patentem rezidenci zrušil, zde žili čtyři řeholníci. Nedlouho poté byla, díky činnosti skaleckých františkánů v duchovní správě, obnovena. Přesto byl život františkánů na Skalce nepříjemně narušen. Jejich počet byl totiž omezen na jednoho kněze a jednoho bratra laika. I přes nízký počet řeholníků (na konci 19. století zde žili stále pouze dva), byla Skalka známá sadařskou a zahradnickou činností.¹⁵⁷

Františkáni sami odešli z kláštera kvůli špatným podmínkám, způsobeným těžbou železné rudy pod kaplí, ve 20. letech 20. století. Dnes je areál po rekonstrukci a o jeho využití se dosud nerozhodlo. Kostel a prostory kláštera se občas využívají pro koncertní účely či výstavy. Poustevna byla užívána Pražským arcibiskupstvím a donedávna sloužila jako přechodné sídlo kardinála Miloslava Vlka.¹⁵⁸

V souvislosti s františkány na Skalce stojí za zmínku také výzdoba kláštera. V kapli na hlavním oltáři dříve stála socha klečící sv. Máří Magdaleny od Jana Jiřího Bendla. Ten je také autorem soch svatých poustevníků Antonína, Pavla, Prokopa a Ivana, které se nacházeli v nikách. Nad postranním oltářem pak byly umístěny dva obrazy Karla Škréty. Dále se na Skalce nacházely sochy od Jana Brokoffa a nástropní malba Kající Máří Magdalena od Petra Brandla, která byla snata ze stropu refektáře a nyní se nachází v kostele sv. Václava v Mníšku pod Brdy.¹⁵⁹

¹⁵⁵ B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 125-126.

¹⁵⁶ J. VÁVRA, *Historické paměti bývalého panství Mníšického*, s. 62; B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 126-127.

¹⁵⁷ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 339.

¹⁵⁸ Internetové stránky města Mníšek pod Brdy, [on-line] <<http://www.mnisek.cz/obcan/informacni-servis/skalka/>> (6.12.2015).

¹⁵⁹ Internetové stránky města Mníšek pod Brdy, [on-line] <<http://www.mnisek.cz/obcan/informacni-servis/skalka/>> (6.12.2015).

5. Kláštery po josefínských reformách

Rušení klášterů za vlády Josefa II. zasáhlo do života františkánského řádu a postihlo několik františkánských klášterů, jak bylo uvedeno výše. Tyto zásahy se týkaly zejména území Moravy. Území Čech nebylo rušením klášterů téměř zasaženo, zejména díky obnovování zrušených klášterů. V rámci celkového počtu františkánských klášterů na území Česko-moravské provincie tedy nedošlo k nijak drastickému snížení.

Od josefínských reforem až do počátku 20. století Česko-moravská provincie sv. Václava čítala 17 konventů: Praha, Cheb (připojen Josefem II. k provincii v roce 1782), Tachov, Kadaň, Jindřichův Hradec, Plzeň, Bechyně, Uherské Hradiště (připojen Josefem II. k provincii v roce 1785), Votice, Turnov, Slaný, Dačice, Hájek, Hostinné, Zásmyky, Moravská Třebová a Hejnice. V provincii se dále nacházely dva hospice, v Hořovicích a na Skalce.¹⁶⁰ Tento stav se až do počátku 20. století nezměnil. Po období čteného rušení klášterů za Josefa II. totiž už ke zrušení či naopak zbudování dalšího františkánského konventu až do založení Československé republiky nedošlo. (První změna nastala až v roce 1927 založením konventu u sv. Jana Křtitele v Kroměříži.¹⁶¹)

5.1. Kostel a Klášter u P. Marie Sněžné v Praze

Nejvýznamnějším, z výše uvedených kostelů, byl konvent s kostelem Panny Marie Sněžné v Praze, kde se nacházelo středisko česko-moravské provincie sv. Václava se sídlem provinciála.

Své jméno Panny Marie Sněžné získal klášter na základě legendy, která vypráví o zbožném a bohatém měšťanu z Říma. Tomuto měšťanu se v srpnu roku 352 měla ve snu zjevit Panna Marie, která mu nakázala, aby jí na místě, které bude ráno pokryto sněhem, postavil chrám. Přes srpnová vedra byl ráno římský vrch Esquilin opravdu pokryt sněhem. Podobný sen se té noci zdál i papeži, a tak na tomto místě vystavěli kostel.

Původně se jednalo o klášter karmelitánů, který dne 3. září 1347 založil sám Karel IV. na památku své korunovace, která se uskutečnila předešlého dne.¹⁶² Další významnou postavou českých dějin, spojenou s klášterem je Jan Želivský, který právě z kostela Panny

¹⁶⁰ B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 7-8.

¹⁶¹ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 310.

¹⁶² B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 8.

Marie Sněžné zahájil 30. července roku 1419 pochod k Novoměstské radnici, kde proběhla první pražská defenestrace.¹⁶³

Na začátku 17. století přešel, v té době opuštěný a zpustlý, klášter do správy františkánského řádu. Stalo se tak na žádost generála řádu Františka a Sosy de Toledo. Základní kámen položil roku 1604 nejvyšší kancléř Království českého Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic.¹⁶⁴ O dva roky později vydal Rudolf II. se svolením papeže i pražského arcibiskupa listinu, jíž klášter P. Marie Sněžné daruje františkánům na věčné časy.¹⁶⁵ Rok na to pak byly dokončeny stavební práce a do kláštera bylo uvedeno 17 františkánských bratří.¹⁶⁶

Nejvýznamnější událostí, ke které došlo za působení františkánů u P. Marie Sněžné, byl útok na klášter v roce 1611. Dne 15. února, za vpádu pasovských vojáků, vtrhla vzbouřená pražská spodina do kláštera, pod záminkou pátrání po pasovských, a povraždila všech 14 františkánů, kteří se zde v té době nacházeli¹⁶⁷ (kvardián a kostelník byli na cestě do Vídně a klášterní vrátný utekl ihned po začátku útoku).¹⁶⁸ Při mši svaté 13. října 2012 bylo těchto 14 mučedníků slavnostně blahořečeno.¹⁶⁹

5.1.1. Situace za vlády Josefa II. a konec 18. století

Na počátku 80. let, za vlády Josefa II., kdy docházelo k rušení klášterů, měl stejný osud postihnout i Pannu Marii Sněžnou. Zrušení kláštera však bylo císařem roku 1782 odvoláno, zřejmě díky výpomoci františkánů v duchovní správě.¹⁷⁰ Císař zároveň téhož roku vydal zákaz přijímat novice. Klášter se tak nemohl dále rozvíjet a byl odsouzen k vymření. Za neuposlechnutí tohoto zákazu byl tamní kvardián dokonce potrestán a upozorněn, že při opakování tohoto přestupku bude trestem vyhnání z rakouských zemí.¹⁷¹

V tomtéž roce, 11. února, Josef II. potvrdil výsady, které udělila klášteru Josefova matka Marie Terezie, zároveň tím potvrdil privilegium, které klášter získal 15. března 1606

¹⁶³ B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 9.

¹⁶⁴ F. EKERT, *Posvátná místa*, s. 59.

¹⁶⁵ NA Praha, ŘF 38, inv.č. 191, orig. darovací listina Rudolfa II. z 15. března 1606.

¹⁶⁶ F. EKERT, *Posvátná místa*, s. 59.

¹⁶⁷ *Historia Franciscana*, s. 34.

¹⁶⁸ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 302.

¹⁶⁹ *Čtrnáct pražských mučedníků*, Internetové stránky farnosti Panny Marie Sněžné v Praze, [on-line] <<http://pms.ofm.cz/14.html>> (2.7.2015).

¹⁷⁰ J. K. VYSKOČIL, *Šest století*, s. 168.

¹⁷¹ F. EKERT, *Posvátná místa*, s. 63.

na základě rozhodnutí Rudolfa II.¹⁷² Následujícího roku byla zrušena provinční studia a řádoví klerici byli nuceni účastnit se studií spolu s kleriky světskými. Později byli posláni do generálního semináře. Zároveň museli odložit řeholní roucho a nahradit jej světským. V této době také začal platit nový bohoslužebný řád.¹⁷³

V první polovině 80. let 18. století došlo také na základě josefínských nařízení k reformám v oblasti provinciálních a místních voleb. Výsledky voleb místních představených se měly zakládat na počtu hlasů všech konventuálů¹⁷⁴ s profesí. Volby provinčních představených pak na základě hlasování představených místních.¹⁷⁵

V roce 1787 byla k P. Marii Sněžné přenesena fara z bývalého farního kostela Panny Marie na Louži. Tento kostel stával do roku 1784, kdy byl zrušen, na Mariánském náměstí proti zadnímu průčelí Klementina. Fara byla nejprve přenesena k chrámu sv. Klementa, avšak již v roce 1786 bylo rozhodnuto o jejím dalším přesunu.¹⁷⁶ Od 1. července 1787, kdy začaly bohoslužby, tak působí při P. Marii Sněžné. Od této chvíle se také začalo pohřbívat ve společném hřbitově na Olšanech (v té době mimo Prahu).¹⁷⁷ Po přesunu fary byl chrám Matky Boží Sněžné odebrán františkánskému řádu, svěřen světskému knězi a odevzdán pod patronát pražské obci. Řeholníkům sv. Františka byly ponechány místnosti kláštera s přilehlou zahradou a tři poboční kaple.¹⁷⁸

Dále byly schváleny plány na výstavbu farní budovy a školy v klášteře. Práce byly financovány z peněz, utržených z prodeje budov kostela, fary a školy Panny Marie na Louži, a uskutečňovaly se na základě úprav stavitele Františka Zelinky.¹⁷⁹ Vznikla tak nová budova na místě průčelního křídla ambitu před chrámem, obracející se do dnešního Jungmannova náměstí.

Dne 20. března 1790 navštívila klášter Panny Marie Sněžné císařská komise. Pro nově zřízenou faru zabrala tamní františkánskou nemocnici spolu s kaplí pro nemocné, kterou zrušila. Stejně tak zabrala a zavřela dolní kaple sv. Hedviky a sv. Brikcí, nacházející se v přízemí průčelí.¹⁸⁰

Kostel tedy sloužil nové farnosti a využíval jej světský farář. Údržbu a případné opravy kostela měl ale nadále na starosti řád františkánů. Odnětím kostela však řád přišel

¹⁷² NA Praha, ŘF 38, inv.č. 379, orig. potvrzení privilegií P. Marie Sněžné Josefem II. z 11. února 1782.

¹⁷³ J. K. VYSKOČIL, *Šest století*, s. 168-169.

¹⁷⁴ Člen řádového shromáždění.

¹⁷⁵ J. K. VYSKOČIL, *Šest století*, s. 169.

¹⁷⁶ F. EKERT, *Posvátná místa*, s. 63-64.

¹⁷⁷ J. K. VYSKOČIL, *Šest století*, s. 169.

¹⁷⁸ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 307.

¹⁷⁹ P. VLČEK - P. SOMMER - D. FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 488.

¹⁸⁰ J. K. VYSKOČIL, *Šest století*, s. 180.

zároveň o přísun prostředků, z kterých by kostel mohl spravovat. (Strava o oblečení pak byla františkánským klerikům poskytována z náboženské matice.)¹⁸¹ Toto rozdělení pravomocí na půdě komplexu kláštera však nebylo nejšťastnější a docházelo k častým sporům.

Od roku 1791 byl světským farářem u P. Marie Sněžné Václav Rokos¹⁸², bývalý kurát¹⁸³ u P. Marie na Louži.¹⁸⁴ Farář Rokos se domáhal umožnění volného průchodu ze své fary přes klášter, což mu z hlediska klášterní klauzury, která by tímto byla porušena, nebylo povoleno. Naopak konvent ztratil přístup ke své knihovně, která se nacházela nad kaplí sv. Jana. Jediná cesta ke knihovně totiž vedla přes bývalou nemocniční budovu, kde se v této době nacházela fara. Kostel byl stále majetkem konventu, který ale musel ustoupit farním funkcím světského faráři, který ho využíval.¹⁸⁵ Tato komplikovaná situace vyvrcholila spory na konci 19. století.

5.1.2. Období od začátku 19. století do vzniku republiky

Konfiskace církevního majetku pokračovala po smrti Josefa II. i v 19. století. V roce 1801 bylo nařízeno vypracovat inventář všech zlatých a stříbrných předmětů, které se v klášteře Panny Marie Sněžné nacházely. Tyto předměty pak měly být o deset let později odvedeny do státní pokladny. O rok později byly klášteru naopak navraceny provinční stanovy, které byly před tím odevzdány, aby mohly být prohlédnuty státními úřady.¹⁸⁶

Některá nařízení či zákazy, uvedená v platnost za života Josefa II., byla však krátce po jeho smrti zrušena. Jedním z těch nejdůležitějších bylo zrušení zákazu přijímat do kláštera novice. Dne 2. května 1802 byl vydán dekret, který nařizoval řeholníkům, aby se vrátili do svých klášterů a zachovávali řeholní kázeň.¹⁸⁷ O deset let později byl v klášteře P. Marie Sněžné zřízen a otevřen noviciát.¹⁸⁸

¹⁸¹ J. K. VYSKOČIL, *Šest století*, s. 169.

¹⁸² Jan K. Vyskočil uvádí ve své knize *Šest století kostela a kláštera u Panny Marie Sněžné* (s. 180) jméno Václav Roškot.

¹⁸³ Kurát je označení pro výpomocného kněze. Dříve se toto označení v některých případech používalo pro farního vikáře.

¹⁸⁴ *Faráři u Panny Marie Sněžné*, Internetové stránky farnosti Panny Marie Sněžné v Praze, [on-line] <<http://pms.ofm.cz/farari.html>> (27.7.2015).

¹⁸⁵ J. K. VYSKOČIL, *Šest století*, s. 180.

¹⁸⁶ *Tamtéž*, s. 169-170.

¹⁸⁷ *Tamtéž*, s. 169.

¹⁸⁸ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 307.

V polovině století došlo kvůli špatnému stavebnímu stavu k rekonstrukci kostela. V sedmdesátých letech pak byla stržena porciunkulová kaple¹⁸⁹, která byla již za Josefa II. zrušena a od té doby sloužila jako kůlna.¹⁹⁰

Konec 19. století se nesl ve znamení sporu mezi františkánským řádem a pražskou obcí ohledně využívání kostela a farní budovy Panny Marie Sněžné. Františkánský řád svůj nárok na tyto budovy zakládal na výše zmíněném majestátu Rudolfa II. z roku 1606, kterým Pannu Marii Sněžnou odevzdal do rukou františkánů, a na potvrzení tohoto majestátního listu řadou panovníků: císařem Ferdinandem II. z 30. května 1627, Leopoldem I. z 3. srpna 1678, císařovnou Marií Terezií z 15. února 1748 a Josefem II.¹⁹¹ Dále odkazoval na zemské desky Království českého, které na základě těchto majestátů zaznamenávají vlastnické právo řádu.¹⁹²

Františkáni v průběhu let obeslali pražskou obec řadou obhajovacích spisů, avšak jejich stížnosti nebyly dlouhé roky vyslyšeny.¹⁹³ Podle františkánského řádu docházelo k porušování darovací listiny Rudolfa II. Z listiny vyplývá, že řeholníci nesmí být během vykonávání božích služeb vyrušováni, nikým jim nesmí býti překáženo, nikdo je nemá obtěžovat ani si osobovat jakákoli práva v chrámě, a to vše bylo navzdory královským majestátům světskými kostelníky porušováno.

Františkánští řeholníci si mimo jiné stěžovali na nepořádek a nečistotu uvnitř chrámu a farní strany sakristie.¹⁹⁴ Oltář zakladatele řádu sv. Františka Serafinského byl prý zastavěn úmrtními svícny tak, že u něj řeholníci nemohli sloužit mši svatou. Stížnosti se dále týkaly vyrušování v čase církevních hodin, kdy řeholníky rušil křik či hlučná práce světských kostelníků.¹⁹⁵ Kvardián Schindler dokonce uvádí, že byly potajím z chrámu odstraněny odznaky františkánské řehole, včetně obrazů sv. Antonína Paduanského a sv. Františka Solanského, které byly po smrti faráře Duchka nalezeny pohozené na farní

¹⁸⁹ Porciunkule je označení pro kapli Panny Marie Andělské. Označení je odvozeno od kaple v blízkosti Assisi, kde sv. František založil svůj řád.

¹⁹⁰ F. EKERT, *Posvátná místa*, 64.

¹⁹¹ NA Praha, ŘF 38, ka. 105, orig. pojednání kvardiána L. Schindlera „Řád františkánský a poslední obsazení fary u Matky Boží Sněžné“ z roku 1892 a NA Praha, ŘF 38, ka. 105, orig. zpráva kvardiána L. Schindlera o situaci kolem fary u P. M. Sněžné z roku 1892.

¹⁹² NA Praha, ŘF 38, ka. 105, orig. žádost řádu předložená církevní konsistoři v záležitosti obsazení fary z r. 1892.

¹⁹³ NA Praha, ŘF 38, ka. 105, orig. pojednání kvardiána L. Schindlera „Řád františkánský a poslední obsazení fary u Matky Boží Sněžné“ z roku 1892.

¹⁹⁴ V té době byla polovina sakristie užívána farou a druhá polovina klášterem.

¹⁹⁵ NA Praha, ŘF 38, ka. 105, orig. zpráva kvardiána L. Schindlera o situaci kolem fary u P. M. Sněžné z roku 1892

půdě.¹⁹⁶ Dále došlo k přivlastnění svícnu a dalších bohoslužebných potřeb farními zřízeními. Velkou nevoli pak vzbudilo množství pokladniček zavěšených v kostele, jelikož vybírání peněžitých darů se v chrámech františkánských řeholníků přísně zapovídá.¹⁹⁷

Rok 1855 přinesl františkánům naději tento spor ukončit, neboť byla vyhlášena úmluva mezi papežem Piem IX. a císařem Františkem Josefem I., ve které stálo: „*J.V. Císař nebude trpěti, aby katolická církev a její víra, její bohoslužba, její zřízení, buď slovy nebo činy nebo písmem vydány byly ústrkům, nebo aby představeným a služebníkům kostelů kladeny byly překážky při výkonu jich úřadu, obzvláště, kde se jedná o zachování víry, zákona mravního a církevního řádu. (...) Všechny, jakýmkoli způsobem a v jakékoli formě vydané zákony, nařízení a opatření v císařství Rakouském a v jednotlivých zemích, z které pozůstává, jest považovati za zrušené touto slavnostní smlouvou, pokud této smlouvě odporují.*“¹⁹⁸ Řeholníci tudíž znovu požádali o odstranění světského faráře z řeholního chrámu, aby při obřadech nebyli nikým obtěžováni a nebylo jim ve vykonávání Božích služeb bráněno.¹⁹⁹ Bez ohledu na práva řádu však byl do právě uvolněného úřadu zvolen nový světský farář a k žádné změně ve prospěch řádu nedošlo.

V roce 1882 bylo při příležitosti založení nových pozemkových knih c. k. zemským soudem uznáno vlastnictví řádu na chrám a klášter. Pražská obec však ohlásila služebnost na budovy kostela a fary, proti čemuž se ohradil řád františkánů. Začal se tak právní spor s obcí pražskou.²⁰⁰ Pražská obec nebyla v soudním řízení úspěšná, a tak v dopisu z 20. února 1891 nabídla řádu, aby klášter převzal farní duchovní správu.²⁰¹ Představený kláštera však musel o dané situaci nejprve jednat s arcibiskupem, který v souladu s konzistoří rozhodoval o obsazení fary.²⁰² Následujícího roku zemřel tehdejší farář Jan Duchek, čímž se uprázdnila fara a jednalo se o jejím dalším obsazení. Představený provinciál Panny Marie Sněžné tudíž poslal k arcibiskupovi prosbu, aby nedosazoval do funkce dalšího světského faráře, dokud nebude situace mezi řádem a pražskou obcí vyřešena. Arcibiskup provinciálovu prosbu nevyslyšel z důvodu povahy sporu, který se týká pouze farní budovy

¹⁹⁶ NA Praha, ŘF 38, ka. 105, orig. pojednání kvardiána L. Schindlera „Řád františkánský a poslední obsazení fary u Matky Boží Sněžné“ z roku 1892.

¹⁹⁷ NA Praha, ŘF 38, ka. 105, orig. zpráva kvardiána L. Schindlera o situaci kolem fary u P. M. Sněžné z roku 1892

¹⁹⁸ *Císařský patent ze dne 5. listopadu 1855 č. 195 ř. z., článek XVI. a XXXV.*, Internetové stránky Společnosti pro církevní právo, [on-line] <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/195-1855.htm>> (4.8.2015).

¹⁹⁹ NA Praha, ŘF 38, ka. 105, orig. pojednání kvardiána L. Schindlera „Řád františkánský a poslední obsazení fary u Matky Boží Sněžné“ z roku 1892.

²⁰⁰ NA Praha, ŘF 38, ka. 105, orig. žádost řádu předložená církevní konsistoři v záležitosti obsazení fary z r. 1892.

²⁰¹ NA Praha, ŘF 38, ka. 105, orig. dopis starosty Dr. Šolce františkánskému řádu z 20. února 1891.

²⁰² NA Praha, ŘF 38, ka. 105, orig. odpověď františkánů na dopis z 20. února 1891 z března 1891.

a nikoli farního úřadu. Dále se také nedá předvídat, kdy bude tato situace vyřešena a arcibiskup tudíž nemůže do té doby nechat faru neobsazenou.²⁰³ Dne 2. března 1892 tak byl zvolen nový farář František Ekert.²⁰⁴

Dne 7. března obdržel klášter zprávu o ukončení pře o farní budovu. Nejvyšší soudní dvůr ve Vídni rozhodl ve prospěch kláštera, avšak toto rozhodnutí se týkalo pouze druhého patra budovy, které bylo přistaveno roku 1847.²⁰⁵ Situace kolem celé farní budovy se vyřešila až ve dvacátých letech 20. století. Po smrti posledního světského faráře Antonína Kašpárka 13.11.1924, byl ustanoven jako administrátor farní budovy člen františkánského řádu Jan K. Vyskočil.²⁰⁶ V roce 1927 pak byla františkánům dekretem Arcibiskupské konsistoře svěřena duchovní správa fary.²⁰⁷

5.1.3. Personální změny

Za období rušení konventů Josefem II. docházelo k snížení počtu členů v nezrušených kláštorech nejčastěji na 12 bratří.²⁰⁸ V Praze, jakožto sídle Česko-moravské provincie, však byl tento počet vyšší. Roku 1784 vláda nařídila, že z tehdejších 66 řeholníků zde k sloužení fundačních mší může zůstat 18 bratří.²⁰⁹ V roce 1835, kdy se zde nacházelo 50 řeholníků, se jejich počet znovu přiblížil k původnímu stavu před reformami.²¹⁰ V 70. letech 19. století se počet zmenšil na 26 bratří a v 80. letech poklesl až na 21 bratří (z toho 6 kněží).²¹¹ Na počátku 20. století pak počet řeholníků u Panny Marie Sněžné začal opět mírně stoupat.²¹²

Celá Česko-moravská františkánská provincie čítala před Josefskými reformami přes 600 členů. V roce 1774 to bylo konkrétně 659 řeholníků, z toho 457 kněží. V roce 1835, zhruba padesát let po josefských reformách, už zde bylo pouze 170 řeholníků,

²⁰³ NA Praha, ŘF 38, ka. 105, orig. odpověď arcibiskupa v otázce obsazení uprázdněné fary ze 17. února 1892.

²⁰⁴ NA Praha, ŘF 38, ka. 105, orig. pojednání kvardiána L. Schindlera „Řád františkánský a poslední obsazení fary u Matky Boží Sněžné“ z roku 1892.

²⁰⁵ Tamtéž; P. VLČEK - P. SOMMER - D. FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 489.

²⁰⁶ NA Praha, ŘF 38, ka. 105, orig. dopis Rady hlavního města Prahy Arcibiskupské konsistoři v Praze z 23. února 1926.

²⁰⁷ NA Praha, ŘF 38, ka. 105, orig. dopis Arcibiskupské konsistoře v Praze provincialátu františkánského řádu v Praze z 28. července 1927.

²⁰⁸ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 258.

²⁰⁹ F. EKERT, *Posvátná místa*, s. 63.

²¹⁰ Tamtéž, s. 64.

²¹¹ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 307.

²¹² B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 14.

z toho 96 kněží.²¹³ Stav se dále snižoval, a v 80. letech 19. století již bylo na území Českomoravské provincie 117 bratří, z toho 55 kněží.²¹⁴ Třetí řád²¹⁵, jehož spolu-ředitelem byl tehdejší kvardián P. Marie Sněžné Kazimír Adámek, čítal 81 členů. Další dva čeští řeholníci byli v této době na zahraniční misii v Severní Americe. Jednalo se o Honoráta Povolného, který působil ve státě Minnesota na faře ve Winstedu, a Lva Suchého, který se zdržoval na faře ve wisconsinském Millwaukee.²¹⁶ Na sklonku 19. století měla provincie 121 řeholníků, z toho 57 kněží.²¹⁷

Nejvíce bratří se zpravidla nacházelo právě u P. Marie Sněžné, v sídle provincie. Nejvyšším představeným františkánské provincie je provinciál. Tento úřad mezi lety 1780-1918 zastávalo 17 Čechů, 3 Moravané a jeden Rakušan. Jediný provinciál, který v tomto období ze svého úřadu odstoupil, byl Florián F. Březina z Německého Brodu.²¹⁸ Provinciálové byli voleni zpravidla na tři roky, ale často se stávalo, že úřad zastávali v několika po sobě jdoucích obdobích. Objevují se i případy, kdy se do pozice provinciála vrátili po zastávání tohoto úřadu někým jiným. V případě odstoupení či smrti provinciála, zastupoval do konce tříletého období jeho úřad vikář. Prvním provinciálem zvoleným v tomto období byl Lucius Hornisch, posledním pak Jan Kapistrán Vyskočil. Nejdéle tuto pozici zastával Respicius Charius z Vídně, který byl zvolen celkem 8x, a to v letech 1788-1800 a 1803-1815. Úřad tedy zastával celých 24 let.²¹⁹

Za hlubší zmínku stojí osoba J. K. Vyskočila, který působil na půdě Univerzity Karlovy, a sice jako profesor a děkan Teologické fakulty. Sám byl historikem filozofie. O klášteře P. Marie Sněžné napsal publikaci *Šest století kostela a kláštera u Panny Marie Sněžné*. Dále se věnoval například Anežce České či Arnoštu z Pardubic. V padesátých letech byl v internaci v Želivě.²²⁰

Co se týče samotného kláštera Panny Marie Sněžné, v období mezi lety 1780-1918 zastávalo funkci nejvyššího představeného kláštera celkem 30 františkánů. Prvním byl

²¹³ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 258.

²¹⁴ F. EKERT, *Posvátná místa*, s. 65.

²¹⁵ Řád založený roku 1221, do nějž patří také osoby, které nemohli vstoupit do mužského či ženského řádu. Dnes se nazývá Sekulární františkánský řád (SFR).

²¹⁶ F. EKERT, *Posvátná místa*, s. 65.

²¹⁷ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 258.

²¹⁸ *Tamtéž*, s. 264.

²¹⁹ *Tamtéž*, s. 258.

²²⁰ *Slovník českých filozofů*, Internetové stránky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, [on-line] <<https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/vyskcp.html>> (10.8.2015).

Trojanus Forst, který v této funkci působil přesně od roku 1780, posledním Václav Mizera, který nastoupil rok před vyhlášením Československé republiky.²²¹

Za tuto dobu se u Panny Marie Sněžné vystříдалo celkem 9 farářů. Prvním z nich, od 1. července 1787, byl Rudolf Fischer, který zde sloužil v době, kdy při kostele ještě nebyla vystavěna fara.²²² Dalším byl již zmíněný bývalý farář od P. Marie na Louži Václav Rokos. Dále následovali: Josef Kressel, Josef Devery, Matěj Beutel z Lattenbergu, Tomáš Razák, dr. Jan Duchek, který sloužil u P. Marie nejdéle (36 let), a František Ekert. Posledním farářem, který zde v tomto období sloužil, byl arcibiskupský notář a pokladník lurdského spolku Antonín Kašpárek.²²³

Důležitou osobností z řad farářů u P. M. Sněžné byl František Ekert. Ekert byl církevní rada, arcibiskupský notář, a kromě toho také církevní historik a spisovatel. Věnoval se studiu pražských kostelů a klášterů, o kterých napsal publikaci *Posvátná místa král. hl. města Prahy*. Dále vytvořil obšírný spis o životech svatých.²²⁴

²²¹ NA Praha, ŘF 38, ka. 95, seznam představených kláštera u Panny Marie Sněžné v Praze II.

²²² F. EKERT, *Posvátná místa*, s. 64.

²²³ *Faráři u Panny Marie Sněžné*, Internetové stránky farnosti Panny Marie Sněžné v Praze, [on-line] <<http://pms.ofm.cz/farari.html>> (10.8.2015).

²²⁴ NA Praha, ŘF 38, ka. 105, zmínka o Františku Ekertovi v novinách *Pražský ilustrovaný Kurýr* z 21. května 1902.

6. Činnost františkánů

Jak již bylo zmíněno dříve, františkáni nemají specializované zaměření na konkrétní činnost. Věnují se zejména misionářské činnosti, jak doma, tak v zahraničí, a činnosti kazatelské. V tomto období kromě toho františkáni působili také ve školství, kde se zabývali vyučováním náboženství. Zejména kvůli válkám, které v 19. století probíhali také na našem území, se dále věnovali ošetrovatelské činnosti a zakládání lazaretů. V neposlední řadě pak začali podnikat.

6.1. Duchovní činnost

Většina františkánských klášterů byla v tomto období činná v místní duchovní správě. Františkáni také často vykonávali misie nebo světili křížové cesty.

6.1.1. Reorganizace farností

Mezi reformy, které zasáhly do života a činnosti františkánů, patřila také reorganizace farností, o které se zmiňuji dříve. Většina původních farností zůstala zachována, velké farnosti byly rozděleny a v každé osadě nad 700 obyvatel, která byla od stávajícího farního kostela vzdálena více jak hodinu pěšky, vznikly nové. Na území Čech tak přibýlo zhruba dvě stě nových farností, na území Moravy pak okolo tří set.

Zprávy o faře u františkánského kostela máme, jak již bylo zmíněno, od Panny Marie Sněžné v Praze, kam byla fara přenesena z bývalého farního kostela. Kostel byl poté svěřen světskému knězi, pro kterého zde byla také zbudována fara. Svěření duchovní správy fary do vlastní péče se františkáni dočkali až téměř o 150 let později. Do té doby však situace samozřejmě vedla k řadě sporů, v jejichž duchu se neslo soužití i u řady dalších františkánských klášterů. V souvislosti s klášterem v Hájku se nám z roku 1791 naopak dochovala listina o dohodě o konání bohoslužeb s farářem v obci Svárov, jejíž farnost právě háječtí františkáni dříve spravovali.²²⁵

Další zprávy o faře spravované františkány se dochovaly z Hejnic. Dříve toto město náleželo pod správu farnosti v Raspenavě, Frýdlantu a poté bylo opět přifařeno k Raspenavě.²²⁶ V období 80. let 18. století, kdy úřad raspenavského faráře zastával Johann

²²⁵ NA Praha, ŘF 38, ka. 120, orig. dohoda o konání bohoslužeb z roku 1791.

²²⁶ NA Praha, ŘF 38, ka. 130, orig. seznam farářů a kaplanů v Hejnicích (Haindorfu).

Christoph Just, se Hejnice odtrhly od zdejšího farního okrsku.²²⁷ Dne 12. října 1785²²⁸ byla v Hejnicích zřízena samostatná fara a zdejší kostel byl prohlášen za samostatný farní kostel.²²⁹ O rok později, 5. listopadu, byla fara obsazena františkánskými duchovními - farářem P. Filipem Bayerleinem a kaplany P. Florentinem Šrámkem a P. Castulem Sommerem.²³⁰ Kromě Hejnic přešly z raspenavské do nově zřízené farnosti také obce Bílý Potok, Ferdinandov a Libverda.²³¹ Jako kaplani působili františkáni také na začátku 20. století na faře v Hostinném.²³²

6.1.2. Výpomoc v duchovní správě

V rámci výpomoci v duchovní správě bylo náplní františkánských bratři například: vést kázání, mít křesťanská cvičení, zaopatřovat nemocné, vítat poutníky, vést poutnické průvody, asistovat při bohoslužbách, vyučovat náboženství, vypomáhat při zpovědi, sloužit mši svatou či asistovat při pohřbech a svatbách.

Dlouhou historii výpomoci v duchovní správě mají františkáni z kláštera ve Slaném, kteří se této činnosti věnovali už v 80. a 90. letech 18. století.²³³ Téměř o sto let později tehdejší kvardián odeslal bratra františkána, který vypomáhal ve Slaném, na výpomoc do blízké obce Kvílice, a tak porušil smlouvu se slánským děkanstvím.²³⁴ Zanedlouho poté však byla sepsána nová smlouva a františkánský klášter poskytl městu Slaný na výpomoc jiného řeholníka, za což klášter ročně obdržel 180 zlatých.²³⁵ Tyto

²²⁷ Anton F. RESSEL, *Obce Raspenava, Luh a Lužec, popis a dějiny těchto míst, I. díl*, Frýdlant 1914, s. 122.

²²⁸ Archivní prameny z františkánského fondu z NA Praha, týkající se hejnické fary, obsahují listiny datované až do roku 1787. Zároveň se zde nachází listiny z konce 20. století, zmiňující pátrání po starších dokladech o zřízení fary. Mladší doklady uvádějí datum 12. října 1785. Rok 1785 uvádějí také Wilhelm a Minařík ve své knize *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě*.

²²⁹ NA Praha, ŘF 38, ka. 130, orig. listina pojednávající o vzniku fary z konce 19. století.

²³⁰ A. F. RESSEL, *Obce Raspenava, Luh a Lužec*, s. 122; NA Praha, ŘF 38, ka. 130, orig. seznam farářů a kaplanů v Hejnicích (Haindorfu).

²³¹ A. F. RESSEL, *Obce Raspenava, Luh a Lužec*, s. 122.

²³² NA Praha, ŘF 38, ka. 134, orig. dopis Ildefonse Kadlece biskupské konsistoři v Hradci Králové ze dne 1. srpna 1920.

²³³ NA Praha, ŘF 38, ka. 151, orig. zprávy o výpomoci v duchovní správě z let 1787, 1789, 1793 a 1799.

²³⁴ NA Praha, ŘF 38, ka. 151, orig. dopis slánského děkana ze dne 13. srpna 1882.

²³⁵ NA Praha, ŘF 38, ka. 151, orig. smlouva mezi provincialátem řádu sv. Františka v Praze a děkanským úřadem ve Slaném ze dne 20. listopadu 1882.

podmínky oběma stranám vyhovovaly a smlouva poté byla několikrát obnovena.²³⁶ V té z roku 1916 došlo ke změně částky vyplácené klášteru na 480 korun ročně.²³⁷

Výpomoci v duchovní správě se v 18. století věnovali také františkáni v Moravské Třebové.²³⁸ Z přelomu 18. a 19. století se dochovaly záznamy o duchovní výpomoci řeholníků z Jindřichova Hradce.²³⁹ Ti se mimo jiné věnovali například duchovní péči o vojáky,²⁴⁰ stejně jako františkáni v Plzni.²⁴¹

Od roku 1837 pravidelně vypomáhali v duchovní správě františkáni z kláštera v Hájků u Červeného Újezda. Pomáhali například při zpovědích v nedaleké Unhošti²⁴² nebo vykonávali svatou mši na Kladně.²⁴³ Hájek byl po celé 19. století a počátek století 20. také oblíbeným cílem poutníků a místní loretánská kaple vyhledávaným místem pro svatbu. O atraktivitě tohoto místa svědčí, že sem manželský slib přijížděli složit snoubenci z celého okolí, a dokonce i obyvatelé hlavního města.²⁴⁴ Nejvíce svatebních obřadů se zde uskutečnilo za působení kvardiána P. Gilberta Procházky na počátku 20. století.²⁴⁵

V duchovní správě byli činní také františkáni v Kadani. V první polovině 19. století vypomáhal P. Robert František Pöpl v Radonicích u Kadaně a v Altschau (Úhošťanech).²⁴⁶

O činnosti v duchovní správě františkánů z kláštera v Hejnicích máme zprávy ze 40. a 80. let 19. století.²⁴⁷ Ze čtyřicátých let se dochovaly také záznamy o výpomoci turnovských františkánů, o duchovní správě vykonávané františkány z Tachova pak z let sedmdesátých.²⁴⁸

Z přelomu 80. a 90. let 18. století a zhruba poloviny století následujícího se dochovaly také zprávy o výpomoci v duchovní správě františkánů z kláštera v Uherském

²³⁶ NA Praha, ŘF 38, ka. 151, orig. smlouva mezi provincialátem řádu sv. Františka v Praze a děkanským úřadem ve Slaném ze dne 10. května 1897; orig. smlouva mezi provincialátem řádu sv. Františka v Praze a děkanským úřadem ve Slaném ze dne 4. října 1907.

²³⁷ NA Praha, ŘF 38, ka. 151, orig. smlouva mezi správou františkánského kláštera ve Slaném a děkanským úřadem ve tamtéž ze dne 6. září 1916.

²³⁸ NA Praha, ŘF 38, ka. 173, orig. zpráva o výpomoci v duchovní správě z roku 1784.

²³⁹ NA Praha, ŘF 38, ka. 138, orig. zpráva o výpomoci v duchovní správě z roku 1801.

²⁴⁰ NA Praha, ŘF 38, ka. 138, orig. zpráva o duchovní péči o vojáky ze dne 25. ledna 1847.

²⁴¹ NA Praha, ŘF 38, ka. 144, orig. zprávy o duchovní péči o vojáky ze dnů 12. a 23. listopadu 1883.

²⁴² NA Praha, ŘF 38, ka. 120, orig. dopis svárovského faráře hájeckému kvardiánovi ze dne 2. prosince 1912; orig. dopis svárovského faráře hájeckému kvardiánovi ze dne 29. února 1914.

²⁴³ NA Praha, ŘF 38, ka. 120, orig. dopis generálního vikáře A. Hory ze dne 20. května 1884.

²⁴⁴ NA Praha, ŘF 38, ka. 120, orig. delegační listiny k oddávkám z let 1903 - 1913.

²⁴⁵ NA Praha, ŘF 38, ka. 120, orig. delegační listiny k oddávkám pro P. Gilberta Procházku z let 1903 - 1907.

²⁴⁶ B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 32.

²⁴⁷ NA Praha, ŘF 38, ka. 128, orig. zprávy o výpomoci v duchovní správě z roku 1839 a 1841; orig. zprávy o výpomoci v duchovní správě ze dne 11. března 1886 a z roku 1888.

²⁴⁸ NA Praha, ŘF 38, ka. 158, orig. dopis provinciála P. Bernarda Vařečky ze dne 2. listopadu 1872.

Hradišti.²⁴⁹ Ke konci 19. století se však situace obrátila. V konventu se postupně snižoval stav řeholníků a v roce 1892 dokonce sami hradišťští františkáni požádali o pomoc s konáním exercicií ve svém klášteře.²⁵⁰ Františkáni z Uherského Hradiště měli po několik let na starost duchovní správu v místní trestnici, která byla zprvu umístěna vedle kostela a posléze byla zbudována za městem, což znesnadnilo pouhým dvěma řeholním kněžím tuto činnost vykonávat. Roku 1902 tak byl požádán provincialát o zaslání dalšího kněze do Uherského Hradiště,²⁵¹ avšak kvůli všeobecnému nedostatku kněžích v kláštorech (např. jen jeden aktivní kněz v Chebu, Tachově a Kadani) nebylo možno třetího kněze vyslat, a tak hradišťští řeholníci nemohli pokračovat v duchovní správě trestnice.²⁵²

Ze stejného důvodu byl od výpomoci v duchovní správě roku 1892 samotným provinciálem osvobozen klášter s kostelem sv. Františka Serafinského v Zásmukách.²⁵³

6.1.3. Misie

Dlouholetou tradici v konání misíí měli františkánští kněží z kláštera ve Slaném, kteří již od roku 1664 konali misie ve smečenském vikariátě.²⁵⁴ O misiích přímo ve Slaném máme zprávy od jindřichohradeckého bratra Honorata z konce 19. století, který ve svém dopise provinčnímu ministru zmiňuje chystanou misii v tomto městě. O tehdejších poměrech ve Slaném píše takto: „*Taková radost duchovní nebude našim misionářům popřána v Slaném, tom mladočeském a liberálním hnízdě. Zdejší lid jest mnohem zbožnější než tamní.*“. Zároveň podává zprávy o misijní činnosti františkánů přímo v Jindřichově Hradci a okolí z 90. let 19. století. Františkáni v rámci misie spolupracovali s místním proboštstvím, kde byli misionáři také ubytováni, a tak se náboženské obřady konaly kromě františkánského kláštera také v proboštském kostele. Misie zaznamenala velký úspěch. Ke svaté zpovědi se dostavilo zhruba devět až deset tisíc lidí, včetně věřících ze sousedních

²⁴⁹ NA Praha, ŘF 38, ka. 176, orig. zpráva o výpomoci v duchovní správě ze dne 9. dubna 1788; orig. zpráva o výpomoci v duchovní správě z roku 1791; orig. zprávy o výpomoci v duchovní správě ze dnů 18. října, 24. října a 22. listopadu 1854; orig. zpráva o výpomoci v duchovní správě ze dne 27. března 1855; orig. zpráva o výpomoci v duchovní správě ze dne 4. října 1866.

²⁵⁰ NA Praha, ŘF 38, ka. 176, orig. žádost bratra Bohumíra o výpomoc při konání exercicií ze dne 10. září 1892.

²⁵¹ NA Praha, ŘF 38, ka. 176, orig. dopis generálního vikáře olomoucké diecéze Jana Weinlicha ze dne 12. března 1902.

²⁵² NA Praha, ŘF 38, ka. 176, orig. zpráva ze dne 17. března 1902.

²⁵³ NA Praha, ŘF 38, ka. 165, orig. dopis provinciála Hippolyta Philippa zásmuckému kvardiánovi ze dne 26. ledna 1892.

²⁵⁴ B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 81.

farností, a velká byla také účast na kázáních.²⁵⁵ Z 90. let 19. století se nám dochovaly také zprávy o misiích františkánů ze Zásruk, kteří roku 1891 zahájili misii k počtě sv. Františka právě v den, kdy je zakladatel řádu připomínán.²⁵⁶ Zásruční františkáni ale měli s misiemi dlouholeté zkušenosti. Konání misí bylo totiž jednou z jejich hlavních činností již od počátků 18. století.²⁵⁷ Dále máme z 19. století písemné doklady o misijní činnosti františkánů z Dačic, konkrétně z roku 1866.²⁵⁸

Františkáni z Chebu na konci 19. století vyjednávali s misionáři, kteří chtěli františkánský klášter obsadit, avšak k dohodě jednání nedospělo. Proti obsazení kláštera cizími misionáři se ohradila vláda, p. kardinál i generál františkánské provincie. Vzhledem k tehdejší situaci však bylo, jak píše ve svém dopise provinčnímu ministru fr. Kazimír, nutné v Chebu a celých severozápadních Čechách *"oživit náboženského ducha"*. Františkáni tak měli obsadit chebský klášter mladými schopnými kněžími, kteří by ve městě vykonávali služby Boží, a zároveň zde mohli světší kněží konat duchovní cvičení. Jmenování františkáni měli dále vykonávat misie v širokém okolí a kázat v okolních osadách.²⁵⁹ Z Chebu máme dokonce zprávy o plánech na zřízení misijního domu ve městě. Podnět k němu dal sám pražský arcibiskup, kardinál František Schönborn.²⁶⁰

6.1.4. Křížové cesty

Františkáni byli také oprávněni světit křížové cesty. Za tímto účelem si je do svých farností zvali duchovní z širokého okolí. Zprávy o svěcení křížových cest se dochovaly z 2. poloviny 19. století od františkánů v Zásrukách, kteří světili křížovou cestu v nedalekých Cerhenicích, a od řeholníků v Hostinném, kteří byli za stejným účelem pozváni do Dunkelthalu (dnes Temný Důl).²⁶¹ Od 2. poloviny 19. století až do začátku první světové války se se zprávami o této činnosti setkáváme také u kláštera v Hájku. Háječní františkáni byli zváni k svěcení křížových cest do mnohých obcí, například do filiálního kostela sv.

²⁵⁵ NA Praha, ŘF 38, ka. 140, orig. dopis fr. Honorata provinčnímu ministru ze dne 4. dubna 1890.

²⁵⁶ Podle liturgického kalendáře připadá den sv. Františka na 4. října; NA Praha, ŘF 38, ka. 165, orig. dopis bratra Floriana z 29. srpna 1891.

²⁵⁷ B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 98.

²⁵⁸ NA Praha, ŘF 38, ka. 171, orig. dopis provinčního ministra Sigismunda Hellmanna ze dne 16. července 1866.

²⁵⁹ NA Praha, ŘF 38, ka. 137, orig. dopis fr. Kazimíra provinčnímu ministru ze dne 21. března 1894.

²⁶⁰ NA Praha, ŘF 38, ka. 137, orig. plán arcibiskupa Schönborna na zřízení misijního domu z let 1884-5.

²⁶¹ NA Praha, ŘF 38, ka. 165, orig. zpráva o svěcení křížové cesty z roku 1856 a ka. 134, orig. zpráva o svěcení křížové cesty ze dne 7. srpna 1876.

Jiří v obci Rudná-Dušníky, do Hostivice, Noutonic, Pavlíkova, Bělče či farního kostela v Tuchlovicích.²⁶²

6.1.5. Poutní místa

Kláster v Hájku byl také významným františkánským poutním místem, do kterého byla dokonce zřízena poutní cesta. Poutní cesta vedla do Hájku z Prahy a lemovalo ji 20 kapliček, s jejichž stavbou se započalo v roce 1720.²⁶³ Stavba a následná výzdoba kapliček trvala do roku 1734. Kaple měří na výšku k vrcholu kříže 8,5 m a jejich půdorys je 3,8 m x 1,3 m, což z nich činí největší výklenkové kaple, lemující poutní cestu v České Republice a pravděpodobně i v celé střední Evropě.²⁶⁴

Hájecká poutní cesta měřila necelých 20 km, přičemž kapličky na ní byly rozmístěné ve vzdálenosti zhruba jednoho kilometru. Poutníci do Hájku putovali nejen z Prahy, ale také z okolních obcí, a to zejména o mariánských svátcích. Námětem maleb na kapličkách byl totiž život Panny Marie. Nejvýznamnější z poutí, které do Hájku zavítaly, byla procesí roku 1723, která se konala při výročí sta let od založení místní loretánské kaple. Tehdy klášter v Hájku navštívil dokonce sám císař Karel VI.²⁶⁵

Nejvíce zpráv o poutní cestě do Hájku z tohoto období máme od 80. let 19. století. Většina z nich se týká špatného stavu kapliček a jejich oprav, přemístění či odstranění. Při vzniku poutní cesty měla většina kapliček movité donátory²⁶⁶. S postupem času však peněžní příspěvky na provoz cesty ubývaly a rodiny a dědicové původních donátorů později ztratili zájem podílet se na její údržbě. Háještí františkáni se tedy museli o kapličky postarat sami a zasloužili se, zejména tamní kvardián Kristián, o opravy těch, které se nacházely v blízkosti Hájku. Některé z ostatních kapliček, zvláště ty, které stávaly mimo cesty v polích, však byly časem rozbořeny.²⁶⁷ V polovině 19. století zanikla kaplička č. XVI, stojící u železniční dráhy za Hostivicí, v 70. letech téhož století byly zbořeny

²⁶² NA Praha, ŘF 38, ka. 120, orig. zprávy kvardiána Christiana Mykury z let 1867 a 1871; orig. dopisy generálního vikáře Jana Sedláka představenému kláštera v Hájku Anselmovi Spálenkovi z roku 1914.

²⁶³ NA Praha, ŘF 38, ka. 120, orig. zpráva o výstavbě kapliček z roku 1720.

²⁶⁴ *Historie poutní cesty*, Internetové stránky občanského sdružení Poutní cesta Hájek, [on-line] <<http://poutnicestahajek.cz/historie-poutni-cesty/>> (26.3.2016).

²⁶⁵ Dr. Karel BERÁNEK, *Historie kláštera*, Internetové stránky františkánského kláštera v Hájku, [on-line] <http://www.hajek.ofm.cz/hist_klaster.html> (26.3.2016).

²⁶⁶ Mezi donátory byli například hrabě Antonín Nostic, hrabě z Vrtby, hrabě Josef z Valdštiny, hrabě František Černín, hrabě František Schlik či kníže Lobkovic.

²⁶⁷ NA Praha, ŘF 38, ka. 120, orig. dopis provinciálnímu ministru ze dne 29. listopadu 1890.

kapličky č. XV a XIV, které stály v okolí vsi Litovice (dnes část Hostivice)²⁶⁸ a zřejmě v letech 90. byla stržena kaplička č. II v Tejně.²⁶⁹ V roce 1910 byla kvůli nebezpečí sesuvu zbourána a odklizená také kaplička č. VII na Malém Břevnově, která se nacházela na soukromém pozemku pí. Anny Nové.²⁷⁰ Zřejmě někdy v této době byla zrušena také kaplička č. IX, stojící v blízkosti obce Ruzyně a při poutní cestě tak na začátku 20. století zůstalo stát již jen 14 kapliček²⁷¹, z toho 12 bylo nutné opravit.²⁷²

Dnes se z dříve slavné poutní cesty do Hájků dochovalo pouze 11 kapliček. Kaplička č. XIII byla totiž v roce 1950 kvůli špatnému stavu stržena a další dvě kapličky (č. XVII v roce 1972 a č. XVIII v roce 1983) se ze stejného důvodu zřítily.²⁷³

6.2. Vzdělávací a výchovná činnost

6.2.1. Vyučování náboženství na školách obecních a měšťanských

Vyučování náboženství na obecních a měšťanských školách dostalo v 70. letech 19. století jednotnou ustálenou podobu. Ministerským výnosem ze dne 18. května 1874 čís. 6549 byla zavedena nařízení, týkající se účelu a látky náboženského vyučování.²⁷⁴

Od této chvíle na školách měšťanských osmitřídních začínala výuka biblickou dějepravou, počínaje stvořením a pádem člověka, která byla doplněna nejdůležitějšími momenty z Nového zákona a ve druhé třídě pak nejdůležitějšími okamžiky ze Starého zákona. Ve třetí a čtvrté třídě se navázalo na předešlý způsob vyučování katechismu. Následoval výklad církevních obřadů v páté třídě. Zbýlé tři roky byly věnovány věrouce a mravouce. Dále zůstala pro obecné školy předepsána náboženská cvičení.²⁷⁵

²⁶⁸ *Kaple č. XVI; Kaple č. XV; Kaple č. XIV*, Internetové stránky občanského sdružení Poutní cesta Hájek, [on-line] <<http://poutnicestahajek.cz/kaple/xvi>>; <<http://poutnicestahajek.cz/kaple/xv>>; <<http://poutnicestahajek.cz/kaple/xiv>> (26.3.2016).

²⁶⁹ NA Praha, ŘF 38, ka. 120, orig. zpráva starosty Obecního úřadu v Břevnově o nařízení Slavného c.k. okresního hejtmanství zbourat kapličku v Tejně ze dne 5. května 1893.

²⁷⁰ NA Praha, ŘF 38, ka. 120, orig. dopis stavitele Josefa Ruprechtů ze dne 12. listopadu 1910 a orig. potvrzení majitelky pí. Nové o odklizení kapličky ze dne 10. února 1911.

²⁷¹ Jednalo se o kapličky č. I, III, IV, V, VI, VIII, X, XI, XII, XIII, XVII, XVIII, XIX a XX.

²⁷² NA Praha, ŘF 38, ka. 120, orig. seznam kapliček z 2. poloviny 20. století.

²⁷³ *Kaple č. XIII; Kaple č. XVII; Kaple č. XVIII*, Internetové stránky občanského sdružení Poutní cesta Hájek, [on-line] <<http://poutnicestahajek.cz/kaple/xiii>>; <<http://poutnicestahajek.cz/kaple/xvii>>; <<http://poutnicestahajek.cz/kaple/xviii>> (26.3.2016).

²⁷⁴ NA Praha, ŘF 38, ka. 120, orig. dopis předsedy c.k. okresní školní rady na Smíchově pana Bohdaneckého zasláný správci obecních a měšťanských ze dne 24. února 1875.

²⁷⁵ *Tamtéž.*

Pro školy obecné byl učební plán upraven podle příslušného počtu školních let. V sedmitřídních a šestitřídních školách byla věrouka a mravouka zkrácena na dva roky, docházelo tak k příležitostnému sloučení výkladu liturgie a katechismu. Pro pětitřídní obecnou školu platil stejný plán jako pro prvních pět tříd školy měšťanské, zakončený v poslední třídě opakováním. Čtyřtřídní školy s menšími obměnami také dodržovaly plán pro první čtyři třídy měšťanských škol, opět zakončené opakováním. U škol trojtřídních byla výuka biblické dějepavy zkrácena na rok a půl. Zbýlý čas byl věnován katechismu. Na dvoutřídních či rozdělených jednotřídních školách byla v první třídě (nižším oddělení) vyučována biblická dějprava, ve druhé (vyšším oddělení) katechismus společně s nejpodstatnějšími bohoslužebnými obřady. Nerozdílné jednotřídní školy kladly důraz zejména na biblické dějiny, případně základy katechismu.²⁷⁶

Výuce náboženství se hojně věnovali františkáni v Uherském Hradišti. Od poloviny 19. století vyučovali na místní reálce a od 90. let tohoto století působili ve třech třídách místního jazykové gymnázia.²⁷⁷ Slánští františkáni, u nichž první zmínky v souvislosti se školami pocházejí taktéž z poloviny 19. století,²⁷⁸ působili též v několika místních školách. P. Michael Jindra působil na místním gymnáziu, za což dostával plat 1 440 korun ročně, a P. Agnellus Stružka vyučoval náboženství ve třech třídách místní obecné školy za 240 korun ročně.²⁷⁹

Výuce náboženství se mezi roky 1836-1872 věnovali františkáni v Tachově.²⁸⁰ Zprávy zhruba z poloviny 19. století máme také o náboženském vyučování v Dačicích²⁸¹ a v Plzni.²⁸² Z druhé poloviny tohoto století pak z františkánského kláštera v Hostinném.²⁸³ Na začátku 20. století vypomáhali ve vyučování kvůli nedostatku duchovních františkáni v Turnově. Místní kvardián převzal vyučování v místní městské dívčí škole, avšak pro docházení do škol venkovských už klášter neměl dostatek bratří.²⁸⁴ V Hořovicích působili

²⁷⁶ NA Praha, ŘF 38, ka. 120, orig. dopis předsedy c.k. okresní školní rady na Smíchově pana Bohdaneckého zaslaný správcům obecních a měšťanských ze dne 24. února 1875.

²⁷⁷ NA Praha, ŘF 38, ka. 176, orig. zprávy o vyučování náboženství na reálce z 2. poloviny 19. století; orig. dopis generálního vikáře olomoucké konsistoři ze dne 8. listopadu 1893.

²⁷⁸ NA Praha, ŘF 38, ka. 151, orig. zpráva z roku 1848.

²⁷⁹ NA Praha, ŘF 38, ka. 151, orig. zpráva s vyúčtováním příjmů františkánského kláštera pro c. k. okresní hejtmanství ve Slaném z dubna 1908.

²⁸⁰ NA Praha, ŘF 38, ka. 161, orig. dopis biskupské konsistoře v Litoměřicích provincialátu řádu Františkánského v Praze ze dne 20. července 1920.

²⁸¹ NA Praha, ŘF 38, ka. 171, orig. dopis kláštera o vyučování náboženství ze dne 20. března 1840.

²⁸² NA Praha, ŘF 38, ka. 144, orig. zprávy o vyučování náboženství z let 1834, 1849 a 1866.

²⁸³ NA Praha, ŘF 38, ka. 134, orig. zprávy o vyučování náboženství z let 1872 a 1877.

²⁸⁴ NA Praha, ŘF 38, ka. 158, orig. zprávy o vyučování náboženství z let 1836-1872.

františkáni v městské škole. Dále také vyučovali ve třicet kilometrů vzdálené obci Vísky.²⁸⁵ Do škol v jiných obcích docházeli vyučovat také františkáni z Hájku, například hájecký dp. P. Michael Jindra převzal vyučování náboženství na škole v Chýni.²⁸⁶

Někdy se stávalo, že byla škola naopak umístěna přímo v některém z františkánských klášterů, například v Jindřichově Hradci, kde po určitou dobu v 19. století využívala tří přízemních místností obecná škola. O tyto prostory se později pro své dva ročníky, zhruba o 60 žácích, ucházela místní zimní hospodářská škola. Konkrétně žádala pronájem místností pouze na pět zimních měsíců (listopad, prosinec, leden, únor, březen), kdy vyučování probíhalo.²⁸⁷ Přesto se škola tentokrát dočkala negativní odpovědi.²⁸⁸ V klášteře v Jindřichově Hradci probíhaly také od 60. let 19. století každou neděli katechetické přednášky, které iniciovali sami františkáni, kteří se dále věnovali výuce řemeslnických učedníků v nedělní škole.²⁸⁹ S františkány v Zásmukách, kteří měli dlouholetou tradici ve výuce náboženství, se pro změnu jednalo o umístění německé školy do kláštera.²⁹⁰ Za první světové války probíhalo vyučování také v klášteře u sv. Josefa v Moravské Třebové, kde byla v refektáři otevřena škola pro uprchlíky z poloostrova Istriie.²⁹¹ Františkáni z kláštera v Hejnicích pak dokonce přenechali pozemek starého hřbitova pro školní účely.²⁹²

6.2.2. Sirotčinec v Kadani

Františkáni se nevěnovali jen výuce žáků či poskytování klášterních prostor pro školní účely, ale také starosti o opuštěné děti. Významnou postavou na tomto poli byl P. Robert František Pöpl, který spolupracoval s Kadaňským katolickým spolkem, působil jako spirituál u kadaňských alžbětinek a později se zasloužil o založení sirotčince.²⁹³

²⁸⁵ B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 122.

²⁸⁶ NA Praha, ŘF 38, ka. 120, orig. dopis generálního vikáře farnímu úřadu v Úhonicích o udělení kanonické misie P. Michaelu Jindrovi ze dne 4. září 1918.

²⁸⁷ NA Praha, ŘF 38, ka. 140, orig. žádost předsedy kuratoria hospodářské zimní školy v Jindřichově Hradci o pronájem františkánských prostor, zaslaná provincialátu řádu sv. Františka v Praze ze dne 24. června 1899.

²⁸⁸ NA Praha, ŘF 38, ka. 140, orig. zpráva o zamítnutí žádosti ze dne 28. června 1899.

²⁸⁹ NA Praha, ŘF 38, ka. 138, orig. žádost kvardiána Otty Kröpfela o povolení katechetických přednášek ze dne 11. července 1864; orig. pozitivní odpověď biskupa Jana Valeriana ze dne 14. července 1864.

²⁹⁰ NA Praha, ŘF 38, ka. 169, orig. zpráva o jednání ohledně umístění německé školy do kláštera.

²⁹¹ D. FOLTÝN a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 436.

²⁹² NA Praha, ŘF 38, ka. 128, orig. dopis o přenechání starého hřbitova pro školní účely ze dne 6. února 1892.

²⁹³ B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 32.

V dětském špitálu sv. Lazara se setkal s následky špatných životních podmínek sirotků a rozhodl se dětem pomoci. Vedl úspěšná jednání s ředitelem špitálu, představenou Alžbětinkou, biskupem Hillem a nakonec i okresním hejtmanem Josefem Poulem a městskou radou, která návrh na výstavbu sirotčince schválila. Nápad byl přivítán také kadaňským obyvatelstvem, které na sirotčinec v rámci městské sbírky přispělo téměř 5 000 zlatých. Dalších 3 300 zlatých přispěl sám František Josef I.²⁹⁴

Základní kámen sirotčince byl položen 1. května 1852. Budova byla dokončena v půlce září následujícího roku a 20. dne tohoto měsíce vysvěcena. Sirotčinec sv. Josefa byl zbudován pro 170 osiřelých dětí, přičemž se jeho kapacita velmi brzy naplnila. Františkánští bratři se poté věnovali vzdělávání těchto dětí.²⁹⁵

6.3. Ošetrovatelská činnost, vojenské lazarety, pobyt vojska

Ošetrovatelské činnosti se františkáni v tomto období věnovali zejména v souvislosti s vojenskými lazarety. V tomto ohledu můžeme hovořit o dvou hlavních obdobích, kdy byly kláštery pro účely nemocnice využívány. Prvním z nich je období napoleonských válek, tím druhým jsou války pruské. Další zkušenosti s vojskem františkánské kláštery potkaly až krátce po vzniku republiky. Stalo se tak například v Dačicích, kde byla ve františkánském klášteře pro nedostatek jiných vhodných míst ve městě ubytována kulometná setnina.²⁹⁶ Dále v Hostinném, kde se františkáni proti přechodnému ubytování vojska dodatečně ohradili, na což však již nebyl brán zřetel.²⁹⁷ Naopak klášter v Tachově se v době, kdy hrozilo klášteru obsazení vojskem, dočkal podpory od ministra, který žádal, aby klášter nebyl vojskem zabrán.²⁹⁸

Z několika františkánských klášterů máme doklady o zřízení lazaretů či pobytu vojska. Samotná starost františkánských řeholníků o vojáky není u každého z těchto klášterů přímo doložena. Z dobového kontextu a podle dokladů z některých z nich to však můžeme předpokládat.

²⁹⁴ B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 32.

²⁹⁵ *Tamtéž*.

²⁹⁶ NA Praha, ŘF 38, ka. 171, opis zpráva Ministerstva národní obrany pro Jana K. Vyskočila, provinciála řádu františkánů, ve věci vyklizení kláštera v Dačicích č.j. 853. VIII. 3. ze dne 27. května 1919.

²⁹⁷ NA Praha, ŘF 38, ka. 135, opis dopis přednosty Kubáta kanceláři prezidia Ministerstva vnitra ze dne 9. května 1922.

²⁹⁸ NA Praha, ŘF 38, ka. 160, orig. dopis Ministerstva Dra. M. Hrubana v Praze ve věci nebezpečí obsazení kláštera Tachov vojskem ze dne 26. června 1919.

6.3.1. Moravská Třebová u kostela sv. Josefa

Četné zkušenosti s vojáky má klášter v Moravské Třebové. Již v 18. století se místní františkáni potýkali s nepříjemnými vpády pruských vojsk. Nejprve v roce 1742, kdy byli řeholníci nuceni vojsko živit, a dále v roce 1758, kdy zde byl proti jejich vůli zřízen lazaret. Klášter byl navíc značně poničen a zásoby vyrabovány.²⁹⁹

Klášter františkánů setrval ve špatném stavu i na počátku 19. století, kdy zde byly za napoleonských válek budovy noviciátu úřady zabrány a využívány jako skladiště soli, čímž klášter ještě více zpustl.³⁰⁰

Velkou ránu pro třebovský klášter u sv. Josefa znamenal třetí vpád pruského vojska. Došlo k němu 3. července roku 1866 v 9 hodin ráno. Do Moravské Třebové přišel od Svitav jeden z pruských armádních sborů a zastavil se právě u kláštera františkánů. Brána kláštera byla zamčena, a tak ji vojáci vypáchili a násilně vnikli dovnitř. Po předchozích zkušenostech s pobytem pruských vojsk se řeholníci obávali jejich přítomnosti v konventu a sám kvardián se ze strachu před nimi ukryl ve věži. Vojáci vyhrožovali řeholníkům, že jejich klášter vydrancují, pokud jim neumožní přístup do spižírny a skladiště. Františkáni tak raději příkaz vojáků uposlechli. Pruský oddíl tak z kláštera odnesl "pouze" zhruba po deseti vědrech vína a piva. Naneštěstí pro bratry františkány ihned po jejich odchodu vnikl do kláštera jiný oddíl vojáků, kteří v klášteře zůstali až do časných ranních hodin následujícího dne. Tito vojáci vypili zbytky zásob vína, přičemž nedbali na prosby františkánů, aby alespoň nějaké víno nechali ke sloužení mše svaté. Dostalo se jim odpovědi: „*Psi, všechny vás zabijeme, prohledáme vaše kobky a odneseme skryté poklady!*“³⁰¹. Řeholníci se zalekli a raději se šli skrýt do svých cel. Následovalo pak rozsáhlé rabování. Prustí vojáci odcizili kromě zbylých zásob potravin také kuchyňské nádobí, přístroje a dokonce i ubrousky. Jejich řádění však neskončilo jen u spižírny. Poté co ze sklepa odnesli vše, co se dalo, vnikli do kostela, kde vykradli pokladničky. Kromě toho z kostela odnesli veškeré cenné věci, které našli, stejně jako chrámové svíčky.³⁰²

Po celou dobu tohoto drancování byla vojskem obsazena klášterní brána, takže nikdo nemohl vejít ani odejít. Řeholníci tak nemohli poslat pro pomoc, ani sami uniknout do bezpečí.

²⁹⁹ D. FOLTÝN a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 435.

³⁰⁰ B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 110.

³⁰¹ *Tamtéž*, s. 111.

³⁰² *Tamtéž*.

Následkem těchto událostí nebylo možné v kostele nějakou dobu sloužit mše svaté. V klášteře nezůstalo téměř nic a řeholníci tak neměli z čeho žít. V důsledku toho byli někteří z nich na čas posláni do jiných klášterů. Bratři, kteří v Moravské Třebové zůstali do doby, než nashromáždili nové zásoby, byli podporováni rodinou Paukertovou.³⁰³

Františkáni se i v době vpádu pruských vojsk roku 1866 starali o několik raněných vojáků. Později byla na místě noviciátu zřízena nemocnice pro nemocné, nakažené tyfem a cholerou.³⁰⁴

6.3.2. Slaný u kostela Nejsvětější Trojice

Ve slánském klášteře u kostela Nejsvětější Trojice fungovala vojenská nemocnice už na počátku 19. století za napoleonských válek. Dne 18. srpna 1813 byla zřízena pro zraněné vojáky z bojiště u Lipska.³⁰⁵ Za doby působení nemocnice se zde vystřídalo několik tisíc raněných. Vojáků bylo velké množství a byli umístěni do všech cel řeholníků a dokonce i do refektáře.³⁰⁶ Františkáni v čele s představeným P. Petrem Morávkem tak museli klášter opustit. Ubytování byli v soukromém domě u Radnických a zpět se vrátili až na začátku března 1814, kdy byl klášter vyklizen.³⁰⁷

Za dobu fungování nemocnice zde zemřelo zhruba 3 700 vojáků. Pohřbívání byli na poli za městem.³⁰⁸ Konvent byl po pobytu vojáků ve značně špatném stavu a bylo tedy nutné ho opravit.³⁰⁹ Došlo k tomu již v roce 1815. Na opravy dostali františkánští řeholníci od vlády 2 400 zlatých.³¹⁰

6.3.3. Jindřichův Hradec u kostela sv. Kateřiny

Roku 1813 byla zřízena vojenská nemocnice také v Jindřichově Hradci. Dne 3. srpna ji zde založil krajský hejtman.³¹¹ Pro františkány od kláštera u sv. Kateřiny to nebyla příznivá událost, neboť bylo třeba uvolnit objekt pro potřeby nemocnice a sami řeholníci

³⁰³ B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 111.

³⁰⁴ M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací*, s. 331.

³⁰⁵ NA Praha, ŘF 38, ka. 156, orig. zpráva o založení vojenského špitálu z roku 1813.

³⁰⁶ P. R. BENEŠ - V. PŘIBYL, *Františkánský klášter ve Slaném*, s. 42.

³⁰⁷ NA Praha, ŘF 38, ka. 156, orig. zpráva představeného P. Petra Morávka o působení vojenské nemocnice ve františkánském klášteře ze dne 24. března 1814.

³⁰⁸ NA Praha, ŘF 38, ka. 156, orig. zpráva Hyacintha Holického o působení P. Petra Morávka.

³⁰⁹ NA Praha, ŘF 38, ka. 156, orig. soupis napáchaných škod, v celkové hodnotě přes 5 000 zlatých, z roku 1814.

³¹⁰ B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 81.

³¹¹ NA Praha, ŘF 38, ka. 140, orig. zpráva o zřízení špitálu v klášteře ze dne 17. srpna 1813.

tak byli nuceni z kláštera odejít do soukromých domů. Stalo se tak ke konci měsíce srpna. Z klášterních prostor jim k využívání byla ponechána knihovna, jídelna a jedna ze spižíren. Naopak kaple byla upravena pro potřeby raněných.³¹²

Naštěstí pro františkány se klášter jako místo pro zřízení vojenské nemocnice neosvědčil. Vojáci si stěžovali zejména na zimu a kouř z kamen, které byly postaveny právě pro potřeby nemocnice. Řeholníci se tak mohli 23. června 1814 navrátit do svého kláštera, který zanedlouho poté vrátili do původního stavu.³¹³

6.3.4. Turnov u kostela sv. Františka

Turnovští františkáni se potýkali s přítomností vojáků za válek pruských. Jako první dorazili na Turnovsko na konci června roku 1866 Prusové. Do města Turnov přišli dne 26. června, kdy sem pronásledovali rakouské vojsko, se kterým dříve toho dne svedli boje pod zámkem Sychrov. V Turnově se pruské vojsko ubytovalo v domech měšťanů a 13 z nich také ve františkánském klášteře u sv. Františka. Boje pokračovaly, a tak vojáci v turnovském klášteře zřídili vojenskou nemocnici. Dne 30. června sem bylo po menších bitvách u Libunce přivezeno celkem 180 vojáků z pruských, saských i rakouských oddílů. Kapacita kláštera ale pro množství raněných nestačila, a tak byli druhého dne pruští vojáci, kteří utrpěli pouze lehká zranění, převezeni dráhou do Rychnova a na jejich místo byli přivezeni noví ranění. Klášter však stále neposkytoval dost místa. Šest občanských domů bylo tedy upraveno pro potřeby nemocnice a mnozí ranění vojáci sem byli přeneseni. Celkem za toto období bylo do kláštera ke dni 9. července přijato 1000 raněných vojáků.³¹⁴

Stejně jako v Jindřichově Hradci, i v Turnově museli františkáni pro potřeby nemocnice vyklidit klášter. Bydleli tak po čtyři týdny v domě p. Antonína Vericha, který s klášteřem sousedil. Větší nepříjemnosti, než nutnost opustit klášter, však řeholníkům přinesly nemoci, které ve špitále propukly, konkrétně tyfus a cholera. Onemocnění se později rozšířila i do občanských domů a pro františkány znamenala smutnou ztrátu. Jeden ze dvou turnovských františkánů, kteří byli ve službách raněných vojáků, P. Martin Salač, působící v Mladé Boleslavi, totiž onemocněl podlehl a zemřel na tyfus. Druhého

³¹² B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 38.

³¹³ *Tamtéž*.

³¹⁴ *Tamtéž*, s. 72-73.

z františkánů P. Jana Kř. Šafránka, který působil přímo v Turnově, naštěstí stejný osud nepotkal.³¹⁵

Pobyt cizích vojsk ve městě netrval dlouho. Pruské vojsko, které zde bylo zřejmě nejpočetnější, se krátce po uzavření mírové dohody vydalo na cestu zpět do Pruska. Poslední, kdo Turnov opustil, byl oddíl poznaňských Poláků, kteří 13. září 1866 odjeli z města dráhou.³¹⁶

6.3.5. Zásmuky u kostela sv. Františka Serafinského

Za pruských válek v roce 1866 dorazila pruská vojska také do Zásmuk, kde se ubytovala ve františkánském klášteře u sv. Františka Serafinského. Oddíly čítaly téměř 500 mužů a v klášteře pobývaly v období od 10. července do 31. srpna, kdy je řeholníci museli živit.³¹⁷ O ubytování raněných vojáků byl klášter požádán ještě jednou zhruba o dvacet let později.³¹⁸

6.4. Hospodářská činnost (pivovary, podnikání...)

Františkáni se kromě služby věřícím, chudým a nemocným věnovali řadě dalších činností. Ve svých kláštorech například obhospodařovali zelinářské zahrady (Zásmuky), pracovali na vinicích (např. Slaný, Kadaň) či v sadech (Skalka), někde z vypěstovaného ovoce dokonce vyráběli pálenky (Kadaň), věnovali se včelařství a zpracování medu (Kadaň), či spravovali sádky (Slaný). Zajímavou činností pak bylo provozování pivovarů (Tachov, Kadaň, Cheb).³¹⁹

Po roce 1789, kdy Josef II. dekretem z 6. června zakázal žebravým řádům vybírat almužny, byly františkánské kláštery odkázány na příspěvky z náboženského fondu, a tak se věnovaly také činnostem, které by pomohly zlepšit jejich finanční situaci. Kadaňští františkáni například začali podnikat a otevřeli si hospůdku, klášter v Hostinném pro změnu ve 20. století provozoval zahradnictví. Františkáni, zejména na počátku 20. století, také pronajímali některé klášterní místnosti (např. Zásmuky, Jindřichův Hradec, Hostinné).

³¹⁵ B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*, s. 72-73.

³¹⁶ *Tamtéž*.

³¹⁷ *Tamtéž*, s. 100.

³¹⁸ NA Praha, ŘF 38, ka. 169, orig. dopis hejtmana konventu řádu sv. Františka v Zásmukách ze dne 8. listopadu 1885.

³¹⁹ NA Praha, ŘF 38, ka. 137, 143, 151, 160, 169; B. WILHELM - K. MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských*.

V Uherském Hradišti byl dokonce v roce 1876 na klášterním dvoře postaven dvoupatrový činžovní dům, z kterého klášter získával příjmy.³²⁰ Peníze do klášterů putovaly také z prodejů například částí klášterní zahrady (Turnov) či dvorku (Skalka) nebo z prodeje stromů či květin z klášterní zahrady (Dačice, Zásmyky).³²¹

6.4.1. Klášterní pivovar v Tachově

Františkánský klášterní pivovar byl jedním z pěti (z toho tři církevních) pivovarů, které v této době v Tachově, který získal várečné právo asi ve 13. či 14. století, fungoval. Kde přesně se nacházel, zda stál přímo v areálu kláštera nebo někde v jeho okolí, dnes není známo. První zmínka o pivovaru pochází údajně z poloviny 18. století. Produkce pivovaru se v tomto století pohybovala kolem 200-300 hl, o století později už to bylo okolo 600 hl. Rekord pak představoval rok 1885 s 1 241 hl piva.³²² O pár let později, nejspíše v devadesátých letech, se však s vařením piva přestalo. Františkán Pavel Josef ve svém dopise z 25. května 1897 uvádí: „*Prosím V. Pat. aby jste finančnímu zdejšímu nadřídelsství oznamiti ráčil, že se zde nikdy více pivo vyráběti nebude, aby jsme již jednou měli pokoj.*“³²³ Dále hovoří o krádežích, které v již nepoužívaném pivovaru proběhly, a o touze prodat zbylé vybavení.³²⁴ Poslední zpráva o pivovaru pochází z roku 1904, kdy byl zřejmě také zbourán.

6.4.2. Kadaňský pivovar

První zmínka o františkánském pivovaru v Kadani pochází z roku 1682.³²⁵ Jeho průměrná produkce se pohybovala kolem 500 hl piva.³²⁶ Na rozdíl od tachovského pivovaru, který zřejmě sloužil jen pro vlastní potřebu františkánů, využívali kadaňští řeholníci pivovar také pro obchodní účely. Již zmíněný zákaz vybírání almužen je totiž

³²⁰ NA Praha, ŘF 38, ka. 177, orig. dopis kvardiána Schindlera provinčnímu ministru o příjmech a vydání činžovního domu ze dne 22. března 1886.

³²¹ NA Praha, ŘF 38, ka. 135, 140, 149, 160, 169 a 171.

³²² *Po stopách zmizelých... pivovarů Plzeňska aneb Okolím Tachova*, Internetové stránky Pivovary.info, [on-line] <<http://www.pivovary.info/view.php?cisloclanku=2010120009>> (28.3.2016).

³²³ NA Praha, ŘF 38, ka. 160, orig. dopis Pavla Josefa ze dne 25. května 1897.

³²⁴ *Tamtéž.*

³²⁵ NA Praha, ŘF 38, ka. 143, orig. zpráva o posudném z roku 1682.

³²⁶ Internetové stránky Pivovary.info, [on-line] <<http://www.pivovary.info/historie/k/k.htm>> (28.3.2016).

přiměl k nápadu, otevřít si malou hospůdku, kde by využili právě vlastní produkci piva.³²⁷ Dodnes se nám dochovaly zprávy o kadaňském šenku z 2. poloviny 19. století.³²⁸ V 90. letech tohoto století byl klášter zrušen. Poslední zpráva o pivovaru pochází z roku 1905.³²⁹ Definitivně zbourán byl zřejmě pár let poté.

6.4.3. Cheb a Skalka

Vlastní pivovar si zřídili také františkáni v Chebu. První zmínka o něm se dochovala ze 30. let 19. století.³³⁰ Pivovar původně sloužil zřejmě jen pro klášterní potřebu. V 2. polovině 19. století byl pronajat,³³¹ z roku 1889 se pak dochovala zpráva o šenku.³³² Z 20. let 20. století máme také zprávy o propůjčení hostinské koncese superioru kláštera na Skalce P. Ladislavu Stojdlovi.³³³

³²⁷ *Historie františkánského kláštera Čtrnácti sv. Pomocníků v Kadani*, Internetové stránky Městského muzea v Kadani, [on-line] <<http://www.muzeumkadan.cz/frantiskansky-klaster>> (28.3.2016).

³²⁸ NA Praha, ŘF 38, ka. 143, orig. dopis provinčnímu ministru od kvardiána Isidora Dorsche ze dne 18. listopadu 1887.

³²⁹ NA Praha, ŘF 38, ka. 143, orig. dopis fr. Aloise Panyho ze dne 3. července 1905.

³³⁰ NA Praha, ŘF 38, ka. 137, orig. dopis zpráva o pivovaru ze dne 14. ledna 1830.

³³¹ *Kostel a klášter františkánů*, Encyklopedie města Cheb, [on-line] <<http://encyklopedie.cheb.cz/cz/encyklopedie/kostel-a-klaster-frantiskanu>> (20.3.2016).

³³² NA Praha, ŘF 38, ka. 137, orig. dopis z chebského c.k. okresního hejtmanství ze dne 4. června 1889.

³³³ NA Praha, ŘF 38, ka. 149, orig. žádost vládního rady o posouzení žádosti P. Ladislava Stojdla o povolení k celoročnímu provozu hostinské koncese v budově kláštera na Skalce představenstvem Řádu františkánů ze dne 9. července 1924.

7. Závěr

Ve své bakalářské práci pojednávám o životě a činnosti františkánů v období, které s sebou přineslo spoustu změn, co se týče církevních poměrů v zemi. Snažil jsem se postihnout změny, které nové církevní reformy a nařízení znamenaly pro františkánský řád a jeho činnost, od nejrazantnějších změn, jako je rušení klášterů, až po běžnou náplň práce řeholníků.

Na první pohled nejvíce znatelnou změnou pro františkánský řád bylo rušení klášterů za vlády Josefa II. Toto rušení znamenalo značné ztráty zejména pro oblast Moravy, kde byla zrušena více než polovina tamních františkánských klášterů. Naopak Čechy josefínské rušení téměř nepostihlo. V celkovém poměru 6 zrušených objektů k 17 stále fungujícím, tak pro celou oblast Čech a Moravy neznamenovalo rušení klášterů, tak drtivou ztrátu, jak by se mohlo zdát.

Rozdíl mezi dopadem rušení klášterů na území Čech a území Moravy je zajímavou skutečností, jejíž vysvětlení jsem v žádném z materiálů neobjevil. Osobně si myslím, že hlavní důvody, proč české území, na rozdíl od Moravy, josefínským rušením téměř neutrpělo, jsou dva. Jedním z nich je poměr františkánských klášterů, které se na území Čech a Moravy nacházely před zmiňovaným rušením. Na obou dvou územích měl být zrušen téměř stejný počet klášterů, avšak v Čechách se v té době nacházelo 18 klášterů či hospiců a na Moravě pouze 7. Při zrušení 4 klášterů v Čechách a 5 na Moravě, by tedy české kláštery klesly na počet 13 (což není nijak drastické), avšak na Moravě by byl počet snížen na méně jak polovinu. Druhým důvodem je obnovování zrušených klášterů na území Čech, které mělo za následek, že byl nenávratně zrušen pouze hospic v Chebu. Z materiálů, ze kterých jsem při své práci vycházel, vyplývá, že obnovovány byly kláštery vždy na základě žádostí a přímluv vlivných občanů a institucí. Tuto skutečnost si tedy vysvětluji značnou oblibou, které se františkánští řeholníci na území Čech, na rozdíl od Moravy, těšili.

Zrušeny měly být všechny kláštery, které se nevěnovaly pastorační či výchovné činnosti. Některé z františkánských klášterů však byly zrušeny i přes tuto činnost (Hostinné). Některý z klášterů byl zrušen také pro nízký počet řeholníků (Opava). Smutnou skutečností pro františkány bylo, že byly kláštery rušeny bez ohledu na jejich kulturní či duchovní význam. Zrušení se tak dočkaly například klášter v Brně, který byl nejvýznamnějším centrem Kapistránova kultu a byly zde uchovány jeho relikvie, klášter v

Kroměříži, který byl nejpočetnější z františkánských klášterů, či klášter ve Znojmě, kde se 10x konala provinciální kapitula a konal se zde sněm moravských stavů. Ke zrušení byl určen dokonce i klášter s kostelem u Panny Marie Sněžné v Praze, který byl centrem celé česko-moravské provincie. Zrušení bylo posléze odvoláno, avšak kvůli snížení počtu řeholníků a zákazu přijímat novice, byl klášter odsouzen k vymření. Navíc byl františkánům odebrán chrám a svěřen do rukou světskému knězi.

Právě zákaz přijímání nových členů a snížení počtu řeholníků v kláštorech bylo pro františkánský řád nejspíše tím nejdrastičtějším následkem církevních reformů této doby. Zákaz přijímání nových členů byl dalším prostředkem, jak zrušit kláštery, které by se bez nových členů posléze samy odsoudily k zániku. Nařízení bylo naštěstí roku 1802 zrušeno, avšak až do konce období, o kterém v práci pojednávám, se františkáni často potýkali s nedostatkem řeholníků. Počet řeholníků v kláštorech byl snížen většinou na 12 členů. O století později však již nebylo neobvyklé, že se v klášteře nacházeli pouze 2-3 řeholníci (někde dokonce 1). Již v roce 1790 čítala františkánská provincie pouhou polovinu členů z doby před reformami. V roce 1774 měla provincie 659 řeholníků (z toho 457 kněží), v roce 1835 již jen 170 řeholníků (96 kněží) a na konci 19. století zůstalo v provincii pouze 121 řeholníků, z toho 57 kněží.

Další výraznou změnou v životě a práci františkánů přinesl státní dozor nad církevním majetkem a zákaz vybírání almužen, o čemž se zmíním později.

V mé práci mě zajímalo, které z františkánských klášterů podlehly rušení a které z nich byly posléze obnoveny. Zrušen byl klášter s kostelem u Nanebevzetí Panny Marie ve Znojmě, klášter s kostelem u Neposkrvněného početí Panny Marie v Olomouci, klášter s kostelem u sv. Máří Magdaleny v Brně, klášter s kostelem u Nejsvětější Trojice v Kroměříži, klášter s kostelem u sv. Barbory v Opavě, klášter s kostelem u Zvěstování Panně Marii a hospic v Chebu, klášter s kostelem u Neposkrvněného početí Panny Marie a Nejsvětější Trojice v Hostinném, klášter s kostelem u Nejsvětější Trojice ve Slaném a klášter s kostelem u Sv. Máří Magdaleny na Skalka u Mníšku pod Brdy. Zajímalo mě jak bylo naloženo s majetkem těchto klášterů, kam odešli tamní řeholníci a zejména co se stalo s objekty klášterů po jejich zrušení. U klášterů, které se dočkaly obnovení, jsem se snažil vypátrat, proč byly konkrétně tyto z klášterů obnoveny.

Na základě studia mnohých materiálů jsem došel k těmto závěrům: Majetek zrušených klášterů zpravidla převzal náboženský fond. Občas se také stalo, že byly některé z cenných věcí rozprodány (Hostinné). Františkánští řeholníci většinou odešli do některého

z ostatních klášterů nebo byli posláni na výpomoc na místní fary. Objekty bývalého kláštera poté v častých případech sloužily jako skladiště (Znojmo) či nemocniční zařízení (Kroměříž). U většiny z těchto klášterů došlo již krátce po zrušení ke stržení některých částí areálu. Někdy zůstal areál kláštera zachován a objekt převzal jiný řád, například dominikáni v Olomouci. V dnešní době se v některých kláštřích nachází místní muzeum (Znojmo).

Některým ze zrušených klášterů se po nějakém čase povedlo obnovit svoji činnost. Byl to klášter v Chebu, v Hostinném, ve Slaném a na Skalce. K obnově kláštera dospěli františkáni zpravidla na přimluvy místních autorit či výše postavených církevních hodnostářů. V Chebu žádali o obnovení kláštera biskup a místní konšelé, v Hostinném děkan a městská rada a ve Slaném smečenský děkan a hrabě Clam-Martinic. Dále se františkáni odvolávali na bohu libou činnost, kterou vykonávali (Skalka, Hostinné).

Po josefínských reformách v česko-moravské provincii, i s obnovenými kláštřemi, fungovalo celkem 17 františkánských klášterů. Na jejich činnost jsem se zaměřil ve druhé polovině své práce.

Jak již ve své práci píši, františkáni nemají specializované zaměření na konkrétní činnost. Zajímalo mě tedy, jaké činnosti se věnovali mezi lety 1780-1918, popřípadě jak jejich činnost ovlivnila náboženská situace a reformy v tomto období. Z mého studia pramenů vyplývá, že největší podíl františkánů se věnoval činnosti duchovní a vyučovací.

Mezi úkony, které v rámci duchovní činnosti františkáni vykonávali patří například kázání, křesťanská cvičení, zaopatřování nemocných, asistování při bohoslužbách, vypomáhání při zpovědi, vítání poutníků, poutní průvody, duchovní péče o vojsko, duchovní správa trestnice (Uherské Hradiště), sloužení mše svaté, či asistování při pohřbech a svatbách.

Františkáni velmi často vypomáhali v duchovní správě, jak ve své obci, tak v obcích okolních, kam byli za tímto účelem zváni. Četnou výpomoc v duchovní správě v tomto období měl na svědomí zřejmě malý počet duchovních, způsobený reformami, týkajícími se snižováním stavů bratří v nezrušených kláštřích. Kvůli všeobecnému nedostatku kněží (např. jen jeden aktivní kněz v Chebu, Tachově a Kadani), byli někdy naopak sami františkáni nuceni požádat o výpomoc (např. Uherské Hradiště). Ze stejného důvodu byly některé kláštřiky dokonce osvobozeny od výpomoci v duchovní správě (Zásmuky).

Častou činností františkánů bylo také konání misií, jak v přímo v místě (Jindřichův Hradec), tak v okolních obcích (Slaný). Dále se v rámci františkánské duchovní činnosti

dochovaly zmínky o svěcení křížových cest (Hájek), za kterýmžto účelem františkány do svých farností zvali duchovní z širokého okolí, či organizování poutních průvodů (Hájek) a péče o poutníky (Hejnice).

Další reforma, která měla na činnost františkánských řeholníků vliv byla reorganizace farností, v jejímž důsledku na území Čech a Moravy přibýlo okolo 500 nových farností. Františkáni tak například dostali do správy nově zřízenou faru (Hejnice), v okolních farách působili jako kaplani (Hostinné) či vykonávali bohoslužby (Hájek). Nová fara byla zřízena také u kláštera s kostelem Panny Marie Sněžné v Praze, kde však byla její správa svěřena světskému faráři, což s sebou neslo mnoho nepříjemností. O sporech s faráři v tomto období jsem našel zmínky také v několika dalších kláštorech.

Další z hojně provozovaných činností bylo vyučování. V rámci výuky na školách obecných a měšťanských se od roku 1874 museli františkáni řídit novým ministerským výnosem, který zavedl ustálenou podobu výuky náboženství. Kromě těchto typů škol vyučovali františkánští řeholníci také na gymnáziích (Uherské Hradiště). Kvůli nedostatku duchovních vyučovali také například v městské dívčí škole (Turnov) či v institucích v okolních obcích. V některých městech fungovala škola naopak přímo ve františkánském klášteře, například obecná škola v Jindřichově Hradci nebo německá škola v Zásmukách. Péči o děti se františkáni kromě výuky věnovali také například zakládáním sirotčinců (Kadaň).

Další rozšířenější činností, které se františkáni v tomto období věnovali, byla činnost ošetrovatelská, zejména v souvislosti s vojenskými lazarety. Vojenské lazarety byly v této době zakládány a provozovány ve dvou hlavních obdobích, a sice v době napoleonských válek a za válek pruských. Zejména v pruských válkách pak některé kláštery postihly také vpády cizích vojsk. Přítomnost vojsk v klášteře znamenala pro život františkánů většinou řadu nepříjemností. Často se kvůli nedostatku prostoru v klášteře museli řeholníci vystěhovat (Jindřichův Hradec) a v některých případech byli nuceni cizí vojska živit (Zásmuky). Klášter byl zpravidla pobýtem vojáků poničen a byla nutná jeho oprava (Slaný) a nezřídka kdy se vojáci uchýlili k rabování (Moravská Třebová).

Františkáni se kromě službě věřícím, chudým a nemocným věnovali řadě dalších činností. Jednalo se o běžné venkovní činnosti jako je práce na zahradě (Zásmuky), sadařství (Skalka) či včelařství (Kadaň). V některých kláštorech také pracovali na vinicích (Slaný) či vyráběli pálenky (Kadaň). Nejzajímavější činností františkánů v tomto období, která je taktéž spojena s výrobou alkoholu, bylo provozování pivovarů (Cheb). Některé pivovary sloužily pouze pro vlastní potřebu řeholníků (Tachov), některé františkáni

využívali pro obchodní účely (Kadaň). V roce 1789, totiž Josef II. dekretem z 6. června zakázal žebravým řádům vybírat almužny, což bylo další vládní nařízení, které zasáhlo do činnosti františkánů v tomto období. Od této doby byly františkánské kláštery odkázány na příspěvky z náboženského fondu, a tak se věnovaly také činnostem, které by pomohly zlepšit jejich finanční situaci. Františkáni v Kadani si tak například u svého pivovaru otevřeli hospůdku a řeholníci v Hostinném zahradnictví. Dále peníze získávali z pronájmů klášterních místností (Zásmuky, Jindřichův Hradec,...) či prodeje částí klášterní zahrady (Turnov), dvorku (Skalka) nebo stromů a květín z klášterní zahrady (Dačice, Zásmuky). Pro zvýšení příjmů byl dokonce v klášteře v Uherském Hradišti postaven činžovní dům.

Závěrem bych chtěl říci, že období od josefínských reforem do vzniku Československé republiky přineslo pro františkánský řád mnoho změn. Zároveň tato doba pro františkány znamenala značné oslabení. Zejména na Moravě, kde františkáni ztratili více jak polovinu svých klášterů. Ještě větší oslabení pro působení řádu na celém území Čech a Moravy pak přinesl drastický úbytek františkánských řeholníků. Nutno říci, že se s nepříznivými okolnostmi, které se v tomto období naskytly, františkáni vyrovnali a změnám, které tato doba přinesla se snažili přizpůsobit. Řád tak nezanikl a dodnes funguje v rámci Čech i Moravy v sedmi městech.

Jako přínos své práce vidím podání ucelených informací o životě řádu v období, kterému se literatura doposud téměř nevěnovala. Ve své práci zmiňuji, jaké konkrétní dopady měla všeobecná církevní ustanovení této doby na františkánský řád. Dále podávám na jednom místě ucelený přehled zrušených a obnovených klášterů, kterým se posléze podrobně věnuji. Jako velký přínos bych označil zejména část mé práce pojednávající o činnosti františkánského řádu v tomto období, která, pokud vím, ještě nebyla takto podrobně zpracována a je postavena téměř výhradně na mém studiu pramenů z františkánského fondu Národního archivu. Zejména bych chtěl upozornit na kapitoly věnující se pivovarnictví, které ve svých publikacích dosud nikdo nezpracoval.

8. Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

NA Praha, fond ŘF 38 - Františkáni - provincialát a konvent, Praha

- inv.č. 191, orig. listina Rudolfa II. z 15. března 1606.
- inv.č. 250a, orig. zpráva o založení františkánského kostela ve Slaném z 13. srpna 1662.
- inv.č. 226, orig. oznámení generálního vikáře Ondřeje Dirre provinčnímu ministrovi o povolení zřídit františkánský klášter u sv. Máří Magdaleny ze dne 22. ledna 1650.
- inv.č. 287, orig. zpráva o odevzdání kláštera s kostelem františkánskému řádu hrabětem z Vrba z 26. ledna 1677.
- inv.č. 379, orig. potvrzení privilegií P. Marie Sněžné Josefem II. z 11. února 1782.
- ka. 95, seznam představených kláštera u Panny Marie Sněžné v Praze II.
- ka. 105, orig. žádost řádu předložená církevní konsistoři v záležitosti obsazení fary z r. 1892.
- ka. 105, orig. zpráva kvardiána L. Schindlera o situaci kolem fary u P. M. Sněžné z roku 1892
- ka. 105, orig. pojednání kvardiána L. Schindlera „Řád františkánský a poslední obsazení fary u Matky Boží Sněžné“ z roku 1892.
- ka. 105, orig. dopis starosty Dr. Šolce františkánskému řádu z 20. února 1891.
- ka. 105, orig. odpověď františkánů na dopis z 20. února 1891 z března 1891.
- ka. 105, orig. odpověď arcibiskupa v otázce obsazení uprázdněné fary ze 17. února 1892.
- ka. 105, orig. dopis Rady hlavního města Prahy Arcibiskupské konsistoři v Praze z 23. února 1926
- ka. 105, orig. dopis Arcibiskupské konsistoře v Praze provincialátu františkánského řádu v Praze z 28. července 1927.
- ka. 105, zmínka o Františku Ekertovi v novinách Pražský ilustrovaný Kurýr z 21. května 1902
- ka. 120, orig. dopis předsedy c.k. okresní školní rady na Smíchově pana Bohdaneckého zaslaný správcům obecních a měšťanských ze dne 24. února 1875.

- ka. 120, orig. dopis generálního vikáře farnímu úřadu v Úhonicích o udělení kanonické misie P. Michaelu Jindrovi ze dne 4. září 1918.
- ka. 120, orig. dopis svárovského faráře hájeckému kvardiánovi ze dne 2. prosince 1912.
- ka. 120, orig. dopis svárovského faráře hájeckému kvardiánovi ze dne 29. února 1914.
- ka. 120, orig. dopis generálního vikáře A. Hory ze dne 20. května 1884.
- ka. 120, orig. delegační listiny k oddávkám z let 1903 - 1913.
- ka. 120, orig. delegační listiny k oddávkám pro P. Gilberta Procházku z let 1903 - 1907.
- ka. 120, orig. zprávy kvardiána Christiana Mykury z let 1867 a 1871.
- ka. 120, orig. dopisy generálního vikáře Jana Sedláka představenému kláštera v Hájku Anselmovi Spálenkovi z roku 1914.
- ka. 120, orig. zpráva o výstavbě kapliček z roku 1720.
- ka. 120, orig. seznam kapliček z 2. poloviny 20. století.
- ka. 120, orig. dopis stavitele Josefa Ruprechta ze dne 12. listopadu 1910.
- ka. 120, orig. povrzení majitelky pí. Nové o odklizení kapličky ze dne 10. února 1911.
- ka. 120, orig. zpráva starosty Obecního úřadu v Břevnově o nařízení Slavného c.k. okresního hejtmanství zbourat kapličku v Tejně ze dne 5. května 1893.
- ka. 120, orig. dopis provinciálnímu ministru ze dne 29. listopadu 1890.
- ka. 120, orig. dohoda o konání bohoslužeb z roku 1791.
- ka. 128, orig. zprávy o výpomoci v duchovní správě z roku 1839 a 1841.
- ka. 128, orig. zprávy o výpomoci v duchovní správě ze dne 11. března 1886 a z roku 1888.
- ka. 128, orig. dopis o přenechání starého hřbitova pro školní účely ze dne 6. února 1892.
- ka. 130, orig. seznam farářů a kaplanů v Hejnicích (Haindorfu).
- ka. 130, orig. listina pojednávající o vzniku fary z konce 19. století.
- ka. 134, orig. smlouva o stavbě kláštera z roku 1676.
- ka. 134, orig. zpráva o svěcení křížové cesty ze dne 7. srpna 1876.
- ka. 134, orig. dopis Ildefonse Kadlece biskupské konsistoři v Hradci Králové ze dne 1. srpna 1920.

- ka. 135, opis dopis přednosty Kubáta kanceláři prezidia Ministerstva vnitra ze dne 9. května 1922.
- ka. 137, opis nájemní smlouvy mezi místním národním výborem a konventem řádu františkánů ze dne 5. května 1948.
- ka. 137, orig. dopis fr. Kazimíra provinčnímu ministru ze dne 21. března 1894.
- ka. 137, orig. plán arcibiskupa Schönborna na zřízení misijního domu z let 1984-5.
- ka. 137, orig. dopis zpráva o pivovaru ze dne 14. ledna 1830.
- ka. 137, orig. dopis z chebského c.k. okresního hejtmanství ze dne 4. června 1889.
- ka. 138, orig. zpráva o duchovní péči o vojáky ze dne 25. ledna 1847.
- ka. 138, orig. zpráva o výpomoci v duchovní správě z roku 1801.
- ka. 140, orig. zpráva o zřízení špitálu v klášteře ze dne 17. srpna 1813.
- ka. 140, orig. žádost předsedy kuratoria hospodářské zimní školy v Jindřichově Hradci o pronájem františkánských prostor, zaslaná provincialátu řádu sv. Františka v Praze ze dne 24. června 1989.
- ka. 140, orig. zpráva o zamítnutí žádosti ze dne 28. června 1989.
- ka. 140, orig. dopis fr. Honorata provinčnímu ministru ze dne 4. dubna 1890.
- ka. 143, orig. zpráva o posudném z roku 1682.
- ka. 143, orig. dopis provinčnímu ministru od kvardiána Isidora Dorsche ze dne 18. listopadu 1887.
- ka. 143, orig. dopis fr. Aloise Panyho ze dne 3. července 1905.
- ka. 144, orig. zprávy o duchovní péči o vojáky ze dnů 12. a 23. listopadu 1883.
- ka. 149, orig. žádost vládního rady o posouzení žádosti P. Ladislava Stojdla o povolení k celoročnímu provozu hostinské koncese v budově kláštera na Skalce představenstvem Řádu františkánů ze dne 9. července 1924.
- ka. 151, orig. zprávy o výpomoci v duchovní správě z let 1787, 1789, 1793 a 1799.
- ka. 151, orig. dopis slánského děkana ze dne 13. srpna 1882.
- ka. 151, orig. smlouva mezi provincialátem řádu sv. Františka v Praze a děkanským úřadem ve Slaném ze dne 20. listopadu 1882.
- ka. 151, orig. smlouva mezi provincialátem řádu sv. Františka v Praze a děkanským úřadem ve Slaném ze dne 10. května 1897.
- ka. 151, orig. smlouva mezi provincialátem řádu sv. Františka v Praze a děkanským úřadem ve Slaném ze dne 4. října 1907.

- ka. 151, orig. smlouva mezi správou františkánského kláštera ve Slaném a děkanským úřadem ve tamtéž ze dne 6. září 1916.
- ka. 151, orig. zpráva z roku 1848.
- ka. 151, orig. zpráva s vyúčtováním příjmů františkánského kláštera pro c. k. okresní hejtmanství ve Slaném z dubna 1908.
- ka. 156, orig. zpráva o uvedení františkánů do slánského kláštera z roku 1662.
- ka. 156, orig. inventář majetku kláštera z roku 1786.
- ka. 156, orig. zpráva o založení vojenského špitálu z roku 1813.
- ka. 156, orig. zpráva představeného P. Petra Morávka o působení vojenské nemocnice ve františkánském klášteře ze dne 24. března 1814.
- ka. 156, orig. soupis napáchaných škod, v celkové hodnotě přes 5 000 zlatých, z roku 1814.
- ka. 156, orig. zpráva Hyacintha Holického o působení P. Petra Morávka.
- ka. 158, orig. zprávy o vyučování náboženství z let 1836-1872.
- ka. 160, orig. dopis Ministerstva Dra. M. Hrubana v Praze ve věci nebezpečí obsazení kláštera Tachov vojskem ze dne 26. června 1919.
- ka. 160, orig. dopis Pavla Josefa ze dne 25. května 1897.
- ka. 161, orig. dopis biskupské konsistoře v Litoměřicích provincialátu řádu Františkánského v Praze ze dne 20. července 1920.
- ka. 165, orig. dopis provinciála Hippolyta Philippa zásmuckému kvardiánovi ze dne 26. ledna 1892.
- ka. 165, orig. dopis bratra Floriana z 29. srpna 1891.
- ka. 165, orig. zpráva o svěcení křížové cesty z roku 1856.
- ka. 169, zpráva o založení kostela z roku 1454.
- ka. 169, zprávy o přenesení františkánského kláštera ke kostelu sv. Máří Magdaleny z roku 1650.
- ka. 169, orig. zpráva o jednání ohledně umístění německé školy do kláštera.
- ka. 171, orig. dopis klášteru o vyučování náboženství ze dne 20. března 1840.
- ka. 171, opis zpráva Ministerstva národní obrany pro Jana K. Vyskočila, provinciála řádu františkánů, ve věci vyklizení kláštera v Dačicích č.j. 853. VIII. 3. ze dne 27. května 1919.
- ka. 171, orig. dopis provinčního ministra Sigismunda Hellmanna ze dne 16. července 1866.

- ka. 173, orig. zpráva o výpomoci v duchovní správě z roku 1784.
- ka. 176, orig. zpráva o výpomoci v duchovní správě ze dne 9. dubna 1788.
- ka. 176, orig. zpráva o výpomoci v duchovní správě z roku 1791.
- ka. 176, orig. zprávy o výpomoci v duchovní správě ze dnů 18. října, 24. října a 22. listopadu 1854.
- ka. 176, orig. zpráva o výpomoci v duchovní správě ze dne 27. března 1855.
- ka. 176, orig. zpráva o výpomoci v duchovní správě ze dne 4. října 1866.
- ka. 176, orig. žádost bratra Bohumíra o výpomoc při konání exercicií ze dne 10. září 1892.
- ka. 176, orig. dopis generálního vikáře olomoucké diecéze Jana Weinlicha ze dne 12. března 1902.
- ka. 176, orig. zpráva ze dne 17. března 1902.
- ka. 176, orig. zprávy o vyučování náboženství na reálce z 2. poloviny 19. století.
- ka. 176, orig. dopis generálního vikáře olomoucké konsistoři ze dne 8. listopadu 1893.
- ka. 177, orig. dopis kvardiána Schindlera provinčnímu ministru o příjmech a vydání činžovního domu ze dne 22. března 1886.

Archivní pomůcky

NA, Fond 38, Archiv České františkánské provincie, číslo pomůcky: 652, Inventář, svazek I., zpracovali Karel Beránek, Věra Uhlířová, Praha, 1966

Literatura

Petr Regalát BENEŠ - Vladimír PŘIBYL, *Františkánský klášter ve Slaném 1655-1950*, Slaný 2005.

Tomáš V. BÍLEK, *Statky a jmění kolejí jesuitských, klášterů, kostelů, bratrstev a jiných ústavů v království Českém od císaře Josefa II. zrušených*. Praha 1893.

Milan M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, III. díl, I. svazek*, Praha 2006.

Jan BUKOVSKÝ, *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*, Praha 2000.

Franco CARDINI, *František z Assisi*, Praha 1998.

František EKERT, *Posvátná místa král. hl. města Prahy II.*, Praha 1884.

Dušan FOLTÝN a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, Praha 2005.

- Josef HANZAL, *Od baroka k romantismu*, Praha 1987.
- Petr HLAVÁČEK, *Čeští františkáni na přelomu středověku a novověku*, Praha 2005.
- Petr HLAVÁČEK - Jaroslav PACHNER, *Kadaň*, Praha/Litomyšl 2009.
- Jan JANÁK - Zdeňka HLEDÍKOVÁ - Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2005.
- Luděk JIRÁSKO, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, Praha 1991.
- Karel KUČA, *Brno, vývoj města, předměstí a připojených vesnic*, Praha 2000.
- Jan KUKLA, *Dějiny klášterů sv. Otce Františka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Krnov 1889.
- Jacques LE GOFF, *Svatý František z Assisi*, Praha 2004.
- Anton F. RESSEL, *Obce Raspenava, Luh a Lužec, popis a dějiny těchto míst, I. díl*, Frýdlant, 1914.
- Josef VÁVRA, *Historické paměti bývalého panství Mníšeckého a kláštera sv. Maří Magdaleny na Skalce*, Praha 1899.
- Pavel VLČEK - Petr SOMMER - Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 2002.
- Jan K. VYSKOČIL, *Šest století kostela a kláštera u Panny Marie Sněžné*, Praha 1947.
- Bonaventura WILHELM - Klement MINAŘÍK, *Dějiny klášterů františkánských v Čechách a na Moravě*, Třebíč 1909-1911.
- Eduard WINTER, *Josefinismus a jeho dějiny*, Praha 1945.
- Historia Franciscana*, katalog výstavy pořádané k 400. výročí příchodu bratří františkánů do kláštera Panny Marie Sněžné v Praze (1604-2004), Praha 2004.
- Tiskový materiál Františkánského kláštera Hostinné, Historie 1597-2012.

Internetové zdroje

- Dr. Karel BERÁNEK, *Historie kláštera*, Internetové stránky františkánského kláštera v Hájku, [on-line] <http://www.hajek.ofm.cz/hist_klaster.html> (26.3.2016).
- Císařský patent ze dne 5. listopadu 1855 č. 195 ř. z., článek XVI. a XXXV.*, Internetové stránky Společnosti pro církevní právo při Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, [on-line] <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/195-1855.htm>> (4.8.2015).
- Císařský patent ze dne 8. dubna 1861, č. 41 ř.z. (41/1861 ř.z.)*, Internetové stránky Společnosti pro církevní právo při Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, [on-line] <<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/41-1861.htm>> (28.11.2015).

Zákon č. 47/1868 ř.z. ze dne 25. května 1868, Internetové stránky Společnosti pro církevní právo při Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, [on-line]
<<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/47-1868.htm>> (28.11.2015).

Zákon č. 48/1868 ř.z. ze dne 25. května 1868, Internetové stránky Společnosti pro církevní právo při Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, [on-line]
<<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/48-1868.htm>> (28.11.2015).

Zákon č. 49/1868 ř.z. ze dne 25. května 1868, Internetové stránky Společnosti pro církevní právo při Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, [on-line]
<<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/49-1868.htm>> (28.11.2015).

Zákon č. 50/1874 ř.z. ze dne 7. května 1874, Internetové stránky Společnosti pro církevní právo při Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, [on-line]
<<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/50-1874.htm>> (28.11.2015).

Zákon č. 51/1874 ř.z. daný 7. května 1874, Internetové stránky Společnosti pro církevní právo při Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, [on-line]
<<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/51-1874.htm>> (28.11.2015).

Zákon č. 68/1874 ř.z. ze dne 20. května 1874, Internetové stránky Společnosti pro církevní právo při Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, [on-line]
<<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/68-1874.htm>> (28.11.2015).

Čtrnáct pražských mučedníků, Internetové stránky farnosti Panny Marie Sněžné v Praze, [on-line] <<http://pms.ofm.cz/14.html>> (2.7.2015).

Faráři u Panny Marie Sněžné, Internetové stránky farnosti Panny Marie Sněžné v Praze, [on-line] <<http://pms.ofm.cz/farari.html>> (10.8.2015).

Historie františkánského kláštera Čtrnácti sv. Pomocníků v Kadani, Internetové stránky Městského muzea v Kadani, [on-line] <<http://www.muzeumkadan.cz/frantiskansky-klaster>> (28.3.2016).

Historie poutní cesty, Internetové stránky občanského sdružení Poutní cesta Hájek, [on-line] <<http://poutnicestahajek.cz/historie-poutni-cesty/>> (26.3.2016).

Historický vývoj židovské komunity v Olomouci, Internetové stránky Židovské obce Olomouc, [on-line] <<http://kehila-olomouc.cz/rs/historie/historicky-vyvoj/>> (5.4.2016).

Kaple č. XIII, Internetové stránky občanského sdružení Poutní cesta Hájek, [on-line] <<http://poutnicestahajek.cz/kaple/xiii>> (26.3.2016).

Kaple č. XIV, Internetové stránky občanského sdružení Poutní cesta Hájek, [on-line] <<http://poutnicestahajek.cz/kaple/xiv>> (26.3.2016).

Kaple č. XV, Internetové stránky občanského sdružení Poutní cesta Hájek, [on-line] <<http://poutnicestahajek.cz/kaple/xv>> (26.3.2016).

Kaple č. XVI, Internetové stránky občanského sdružení Poutní cesta Hájek, [on-line] <<http://poutnicestahajek.cz/kaple/xvi>> (26.3.2016).

Kaple č. XVII, Internetové stránky občanského sdružení Poutní cesta Hájek, [on-line] <<http://poutnicestahajek.cz/kaple/xvii>> (26.3.2016).

Kaple č. XVIII, Internetové stránky občanského sdružení Poutní cesta Hájek, [on-line] <<http://poutnicestahajek.cz/kaple/xviii>> (26.3.2016).

Kostel a klášter františkánů, Encyklopedie města Cheb, [on-line] <<http://encyklopedie.cheb.cz/cz/encyklopedie/kostel-a-klaster-frantiskanu>> (20.3.2016).

Po stopách zmizelých... pivovarů Plzeňska aneb Okolím Tachova, Internetové stránky Pivovary.info, [on-line] <<http://www.pivovary.info/view.php?cisloclanku=2010120009>> (28.3.2016).

Slovník českých filozofů, Internetové stránky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, [on-line] <<https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/vyskkp.html>> (10.8.2015).

Internetové stránky Františkánského kláštera Hostinné, <<http://www.klasterhostinne.cz/expozice-muzeum>> (5.12.2015).

Internetové stránky hotelu Octárna, [on-line] <<http://www.octarna.cz/historie>> (4.12.2015).

Internetové stránky Jihomoravského muzea ve Znojmě, [on-line] <<http://www.znojmuze.cz/>> (4.12.2015).

Internetové stránky Kláštera bosých karmelitánů ve Slaném, [on-line] <<http://www.klasterlany.cz/klaster>> (6.12.2015).

Internetové stránky města Mníšek pod Brdy, [on-line] <<http://www.mnisek.cz/obcan/informacni-servis/skalka/>> (6.12.2015).

Internetové stránky Pivovary.info, [on-line] <<http://www.pivovary.info/historie/k/k.htm>> (28.3.2016).

Internetové stránky Římskokatolické duchovní správy u kostela sv. Maří Magdaleny v Brně, [on-line] <<http://www.mari-magdalena.cz/historie/>> (4.12.2015).

Internetové stránky Slezského zemského muzea, [on-line] <<http://www.szm.cz/>> (5.12.2015).

9. Seznam příloh

Příloha č. 1: Mapa České republiky s vyznačenými františkánskými kláštery.

Příloha č. 2: Mapa české františkánské provincie s vyznačenými františkánskými konventy a tabulkou vzdáleností z 18. století, převzata z *Historia Franciscana, katalog výstavy pořádané k 400. výročí příchodu bratří františkánů do kláštera Panny Marie Sněžné v Praze (1604-2004)*, Praha 2004, s. 47.

Příloha č. 3: Graf počtu františkánských řeholníků a kněží v česko-moravské provincii, informace použity z Milan M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, III. díl, I. svazek*, Praha 2006, s. 254, 258.

Příloha č. 4: Seznam provinciálních ministrů, zastávajících úřad v období 1780 - 1918, informace použity z Milan M. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, III. díl, I. svazek*, Praha 2006, s. 264.

Příloha č. 5: Seznam představených kláštera u Panny Marie Sněžné v Praze II., NA Praha, ŘF 38, ka. 95.

Příloha č. 6: Fotografie členů pražského konventu z roku 1881, převzata z *Historia Franciscana, katalog výstavy pořádané k 400. výročí příchodu bratří františkánů do kláštera Panny Marie Sněžné v Praze (1604-2004)*, Praha 2004, s. 38.

Příloha č. 7: Fotografie z kláštera v Dačicích z listopadu 1914, NA Praha, ŘF 38, ka. 171.

Příloha č. 8: Fotografie turnovských františkánů z počátku 20. století, NA Praha, ŘF 38, ka. 161.

Příloha 9: Fotografie poutní slavnosti před františkánským klášterem v Kadani z roku 1905, převzata z Petr HLAVÁČEK - Jaroslav PACHNER, *Kadaň*, Praha/Litomyšl 2009.

Příloha č. 10: Fotografie kostela Panny Marie Sněžné v Praze z počátku 20. století, převzata z Jan K. VYSKOČIL, *Šest století kostela a kláštera u Panny Marie Sněžné*, Praha 1947.

Příloha č. 11: Bytový seznam z kláštera Panny Marie Sněžné v Praze z roku 1912, NA Praha, ŘF 38, ka. 95.

Příloha č. 12 a 13.: Příjmy a výdaje vlastního jmění kostelního z roku 1891, NA Praha, ŘF 38, ka. 105.

Příloha č. 14: Časopis Kurýr č. 138 z 21. května 1902, kde bylo otištěno oznámení o úmrtí faráře od Panny Marie Sněžné Františka Ekerta, NA Praha, ŘF 38, ka. 105.

Příloha č. 15: Parte faráře Františka Ekerta, NA Praha, ŘF 38, ka. 105.

Příloha č. 16: Seznam farářů a kaplanů v Hejnicích, NA Praha, ŘF 38, ka. 128.

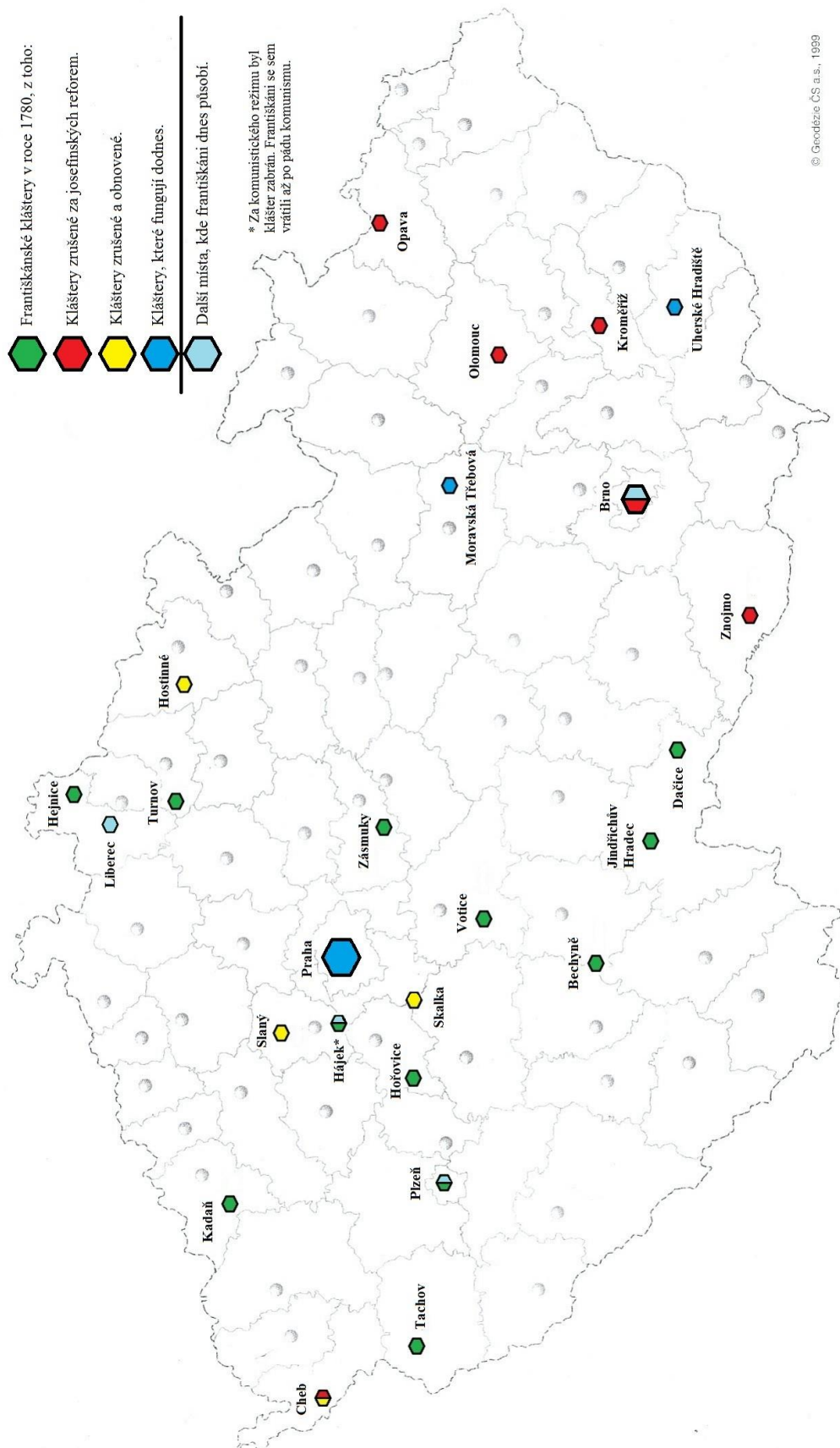
Příloha č. 17: Personální stav kláštera v Zásmukách ze dne 31 října 1838, NA Praha, ŘF 38, ka. 165.

Příloha č. 18: Mapa poutní cesta z Prahy do Hájku s vyznačenými kapličkami, převzata z internetových stránky občanského sdružení Poutní cesta Hájek, [on-line]
<<http://poutnicestahajek.cz/mapa-cesty>> (26.3.2016).

Příloha č. 19: Fotografie kaple č. XX z poutní cesty do Hájku, převzata z internetových stránky občanského sdružení Poutní cesta Hájek, [on-line]
<<http://poutnicestahajek.cz/kaple/xx>> (26.3.2016).

Příloha č. 20: Delegační listina k oddávkám kvardiánu z kláštera v Hájku z 26. ledna 1903, NA Praha, ŘF 38, ka. 120.

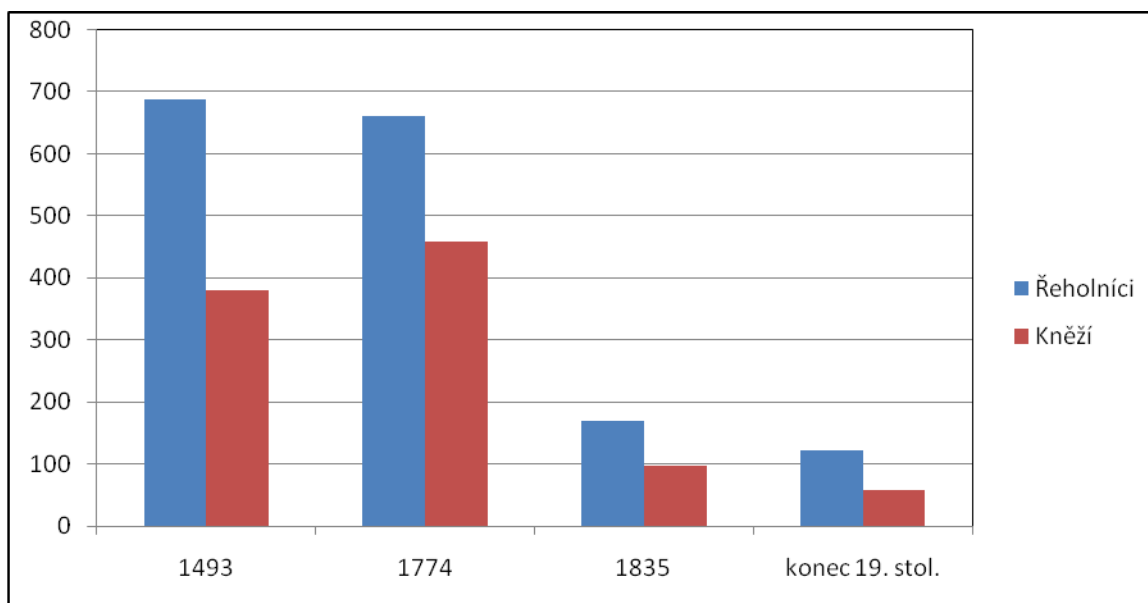
10. Přílohy

Příloha č. 1: Mapa České republiky s vyznačenými františkánskými kláštery.

Příloha č. 2: Mapa české františkánské provincie s vyznačenými františkánskými konventy a tabulkou vzdáleností z 18. století.

Příloha č. 3: Graf počtu františkánských řeholníků a kněží v česko-moravské provincii.

Jméno		Období úřadu
Lucius Hornisch ze Svitav (zvolen podruhé)	Moravan	1780 - 1782
František Bartoň z Plzně	Čech	1782 - 1788
Respicius Charius z Vídně	Rakušan	1788 - 1800
Protás Frank z Nového Jičína	Moravan	1800 - 1803
Respicius Charius z Vídně	Rakušan	1803 - 1815
Jaroslav Maršálek z Chrudimi	Čech	1815 - 1825
Jan Nepomuk Friček ze Lhoty	Moravan	1825 - 1842
Gaudenc Tillinger z Prahy	Čech	1842 - 1845
Bartoloměj Diener z Plzně	Čech	1845 - 1848
Hroznata František Schuldes z Bochova	Čech	1848 - 1852
Zikmund Petr Hellmann z Jindřichova Hradce	Čech	1852 - 1860
Jan z Boha Jiří Diener z Honnersdorfu	Čech	1860 - 1863
Zikmund Petr Hellmann z Jindřichova Hradce	Čech	1863 - 1866
Maxmilián Josef Havlín z Jindřichova Hradce	Čech	1866 - 1869
Hilarius Jindřich Dvorský z Krnska	Čech	1869 - 1870
Bernard Josef Vařečka z Litomyšle	Čech	1870 - 1881
Bonaventura Černý z Pecky	Čech	1881 - 1884
Kazimír Josef Adámek z Lažan	Čech	1884 - 1890
Hippolyt Pavel Filip z Prahy	Čech	1890 - 1899
Florián Ferdinand Březina z Německého Brodu (odstoupil)	Čech	1899 - 1900
Hippolyt Pavel Filip z Prahy	Čech	1900 - 1905
Roger Václav Konhéfr z Jindřichova Hradce	Čech	1905 - 1914
Marián Jiří Wilhelm z Domažlic	Čech	1914 - 1917
Jan Kapistrán Vyskočil z Postoupek u Kroměříže	Moravan	1917 - 1923

Příloha č. 4: Seznam provinciálních ministrů, zastávajících úřad v období 1780 - 1918.

76./	Philemon Sowadina	1776
77./	Christianus Hornischer	1777
78./	Trojanus Forst	1780
79./	Respicius Charius	1783
80./	Godefriedus Tuschner	1788
81./	Severianus Michalowitz	1791
82./	Anicetus Montan	1799
83./	Respicius Charius	1800
84./	Jaroslaus Marschalek	1803
85./	Saturninus Erhard	1806
86./	Petrus Morawek	1809
87./	Jaroslaus Marschalek	1812
88./	Berardus Schindler	1815
89./	Nicolaus Appetius	1818
90./	Nepomucenus Fritschek	1821
91./	Gregorius Kapella	1827
92./	Sebastianus Schebestik	1836
93./	Gaudentius Tillinger	1839
94./	Bartholomaeus Diener	1842
95./	Gaudentius Tillinger	1845
96./	Quinctus Spada	1848
97./	Sigismundus Hellmann	1851
98./	Valentinus Friedrich	1852
99./	Joannes Diener	1854
100./	Leander Grotz	1860
101./	Hilarius Dvorský	1866
102./	Berardus Vařečka	1869
103./	Bonaventura Černý	1872
104./	Casimirus Adámek	1881
105./	Anastasius Školaudy	1884
106./	Hippolytus Philipp	1887
107./	Laetus Schindler	1890
108./	Casimirus Adámek	1893
109./	Hippolytus Philipp	1905
110./	Aloysius Panny	1911
111./	Josephus Hopfinger	1914
112./	Wenceslaus Mizera	1917
113./	Bonaventura Wilhelm	1920
114./	Marianus Wilhelm	1926
115./	Felix Veselý	1928
116./	Joannes Nep. Štikar	1929
117./	Joannes Ev. Urban	1931
118./	Clemens Minařík	1935
119./	Methodius Rezníček	1941

Příloha č. 5: Seznam představených kláštera u Panny Marie Sněžné v Praze II.

Příloha č. 6: Fotografie členů pražského konventu z roku 1881.

Příloha č. 7: Fotografie z kláštera v Dačicích z listopadu 1914.

Příloha č. 8: Fotografie turnovských františkánů z počátku 20. století.

Příloha 9: Fotografie poutní slavnosti před františkánským klášterem v Kadani z roku 1905.

Příloha č. 10: Fotografie kostela Panny Marie Sněžné v Praze z počátku 20. století

2) Rok: 1912

Seznam bytový.

Ka povšimnutí. Povinnost vyplnit tento vzorec ve sloupcích 2 až 9, zakládá se na § 800, zákona ze dne 25. října 1896, z. č. 220; jestliže by byl odepřel tuto povinnost vyplnit nebo ji neuplněně vykonal, mohl podle § 247. uložený býti peněžitý pokut až do 400 K.

Když se vyplňuje vzorec tento, budíž takto postupováno:

Nejdříve budíž ve sloupci 2, za sebou, napsána jména obyvatel byty přednostou domácnosti najatého podle státního sčítání lidu z listopadu 1911; když v každé domácnosti bylo více bytů, tak jako žáci, studentů, ať už, jinde jsou vyřizováni, budíž přea to sloupci 2, uvedeni a okolností tato budíž sloupci 18. Avšak dovoluje se nozletitě dítky, které nemají příjmu samostatného, neuváděti jménem, nýbrž ve sloupci 2, udati toliko jejich počet (na příklad 4 dítky).

Ve sloupci 3, až 8, budíž uvedeno, zdali osoba ve sloupci 2, nasmáčená jest sám přednostou domácnosti, nebo ve kterém poměru k němu stojí; to se stává tím způsobem, že ve sloupci 3, psáním napsaním udá se čísla, a nebo ve kterém poměru k němu stojí; to se stává tím způsobem, že ve sloupci 3, psáním napsaním udá se čísla, a

Obec: Praha ulice: Karlovská č. p. domu 43-11

Číslo bytu: Karlovská č. p. domu 43-11

Číslo bytu	Iméno	Povolání a bydliště	V příslušném sloupci budíž					Rok narození	Roditě osob vedle jmenovaných	Byl v roce předcházejícím zdaněn u výměřovacího úřadu	Druh a výše příjmu osob vedle jmenovaných	Jedno osob označení, která stálé příjmy poskytuje v roce předcházejícím	Sdílejší, ku kterým při výpočtu příjmu se přibírá, a to	Jinaké poznámky	
			Přednostou domácnosti	Člen rodiny	Osoba služební	Uplatnění, po- monit, učedník	Jiní spol- bydlitelé								Podnikatel, mo- nolník, učedník
1	2														
9	Antonín	Kladruby													
10	Karolína	do													
11	Karolína	do													
12	Karolína	do													
13	Karolína	do													
14	Karolína	do													
15	Karolína	do													
16	Karolína	do													

Podpis přednosty domácnosti: J. Alois Lang, kura

ad 158.761/XI ex 1908.

Vzorec C.

Malý koncept 562/a.

Příloha č. 11: Bytový seznam z kláštera Panny Marie Sněžné v Praze z roku 1912.

Příloha č. 14: Časopis Kurýr č. 138 z 21. května 1902, kde bylo otištěno oznámení o úmrtí faráře od Panny Marie Sněžné Františka Ekerta.

šemohoucím zalíbilo se na věčnost v církev vítěznou povolati

veledůstojného Pána

P. Františka Xav. Ekerta,

kněz, arcib. konsistorního radu a notáře, majetníka čest. kříže papež. „Pro Ecclesia et Pontifice“,
faráře u Panny Marie Sněžné v Praze, býv. obecního staršího kr. hlav. města Prahy atd.

Zesnul v Pánu v úterý, dne 20. května o 8¹/₄ hodině ranní, posilněn častým
přijetím sv. svátostí a zcela odevzdán do nejsvětější vůle Páně.

Pohřeb koná se ve čtvrtek 22. t. m. z farního chrámu Páně u P. Marie Sněžné
po zádušních službách Božích, jež slouženy budou o 9. hodině ranní. Tělesná schránka
vroucně milovaného zesnulého bude uložena na hřbitově Olšanském.

V PRAZE, dne 20. května 1902.

Jménem příbuzných:

Rudolf Rádí,
kaplan u sv. Ducha v Praze.

Václav Roudnický,
kaplan.

P. Josef Hopfinger,
kooperator.

Entreprise des pompes funèbres *Karla Fuchse* v Praze, Žitná ulice č. 37 n. — Knihtiskárna V. Kotrby v Praze.

Příloha č. 15: Parte faráře Františka Ekerta.

Reihenfolge der Seelsorger für Haindorf.

Unter Raspenau:

1545	Joannes Wylandt,	Pastor.
1546	Melchior Knauth,	"
1549	Jacob Dornbach,	"
1551	Gregor Simon,	"
1563	Martin Schultheis,	"
1568—69	Joannes Asch,	"
1575	Joannes Aliaeus,	"
1576	David Biertigel,	"
1583	Zacharias Meuer oder Mauermann,	Pastor.
1591	Gabriel Biertigel, sen.,	Pastor
1612—1618	Gabriel Biertigel, jun.,	"
1610—11 und 1619—24	Friedericus Moritz,	Pastor

Unter Friedland:

1624—1632	Sebastian Balthasar von Waldhausen,	Dechant.
1632—1633	Cornelius Erlemann,	Dechant.
1633—1634	Maximilian Rudolf von Schleinitz,	Dechant.
1634	Jakob Riedel,	Pastor.
1635—1641	Balthasar Ludwig Gültler,	Dechant.
1642—1645	Felix Zeidler,	Dechant.
1645—1648	Christoph Reinholt,	Dechant.
1647—1649	Bartholomäus Trautmann,	Pastor
1649—1650	Maximilian Fogger von Bellenburg,	Dechant
1650—1657	Laurenz Felix Figarollus von Freyporth,	"
1657—1665	Christian Augustin Pfalz,	Dechant
1666—1668	Otto van der Velde,	"
1668—1683	Melchior Heinrich Riesner,	"
1683—1684	Johann Franz Lucerna von Lichtenthal,	Dechant.
1685—1688	Johann Christoph Assmann,	Dechant
1688—1717	Gottfried Franz Grieger,	"
1717—1722	Johann Georg Franz Joachim Hertelt,	Dechant.
1722—1726	Johann Friedrich Leubner,	Dechant

Unter Raspenau:

1726—1730	Anton Kopsch,	Pfarrer, geb. in Kratzau.
1730—1741	Ignaz Berndt,	Pfarrer.
1741—1753	Johann Georg Pohlen,	Pfarrer.
1753—1755	Anton Schneider,	"
1755—1759	Ignaz Luna,	"
1759—1774	Adam Josef Ruffer,	"
1774—1786	Johann Christoph Just,	"

Eigene Pfarrei:

1786—1791	P. Philipp Bayerlein.
1791—1806	P. Castulus Sommer.

1807—1817	P. Paul Wolf.
1813—1817	war P. Vitus Leibschtz Administr. in spirit.
1817—1842	P. Bernard Westermayer.
1843—1885	P. Cajetan Hahn.
1885—1886	P. Bruno Schachinger.
1886—1890	P. Florian Březina.
1890—	P. Reinhard Seifert.

Cooperatores:

1786—	† 3./4. 1788 P. Florentius Schramek (geb. in Wien).
1786—1791	P. Castulus Sommer (geb. in Friedland).
1788—1797	P. Nicasius Winkler (geb. in Kaaden).
1791—1802	P. Bernardus Rimpler (geb. in Seitendorf).
1806—1807	P. Marcus Weis.
1807—1817	P. Vitus Leibschtz.
1807—1809	P. Hieronymus Hörmann.
1809—1815	P. Joannes Josefus Kausler.
1811—1814	P. Lucius Künl (geb. in Kutenplan).
1814—1817	P. Successus Kraft (geb. in Wildstein).
1815—1817	P. Bernardus Westermayer (geb. in Eger).
1817—1827	P. Conradus Kachler.
1819—1839	P. Osmundus Kummerer (geb. in Eger).
1827—1828	P. Bruno Fussik (geb. in Mähren).
1828—1831	P. Eugenius Langer (geb. in Komotau).
1831—1836	P. Venantius Fischer (geb. in Sandau).
1836—1842	P. Hermannus Thum (geb. in Eger).
1843—1848	P. Ambrosius Neuberger (geb. in Eger).
1863—1865	
1844—1848	P. Cornelius Fischer (geb. in Komotau).
1849—1864	
1848—1863	P. Blasius Prosser.
1848—1849	P. Antoninus Weis.
1848	P. Gregorius Römisch.
1864—1869	P. Nicolaus Neberth (geb. in Kutenplan).
1865—1867	P. Bertholdus Radl.
1867—1869	P. Athanasius Moser.
1873—1884	
1869—1873	P. Leo Suchý.
1869—1872	P. Bernardinus Maudrý.
1873	P. Andreas Hüttisch.
1873—1874	P. Florianus Březina.
1878	
1874—1875	P. Honoratus Povolný.
1878—1881	P. Silverius Harvalík.
1884—1890	P. Reinhardus Seifert (geb. in Seitendorf).
1884—1886	P. Theobaldus Štikar (geb. in Mähren).
1890—1891	P. Norbertus Warta (geb. in Plan).
1891—	P. Michael Jindra (geb. in Wittingau).
1891—1892	P. Guido Kirsch.
1892—	P. Leo Götzl.

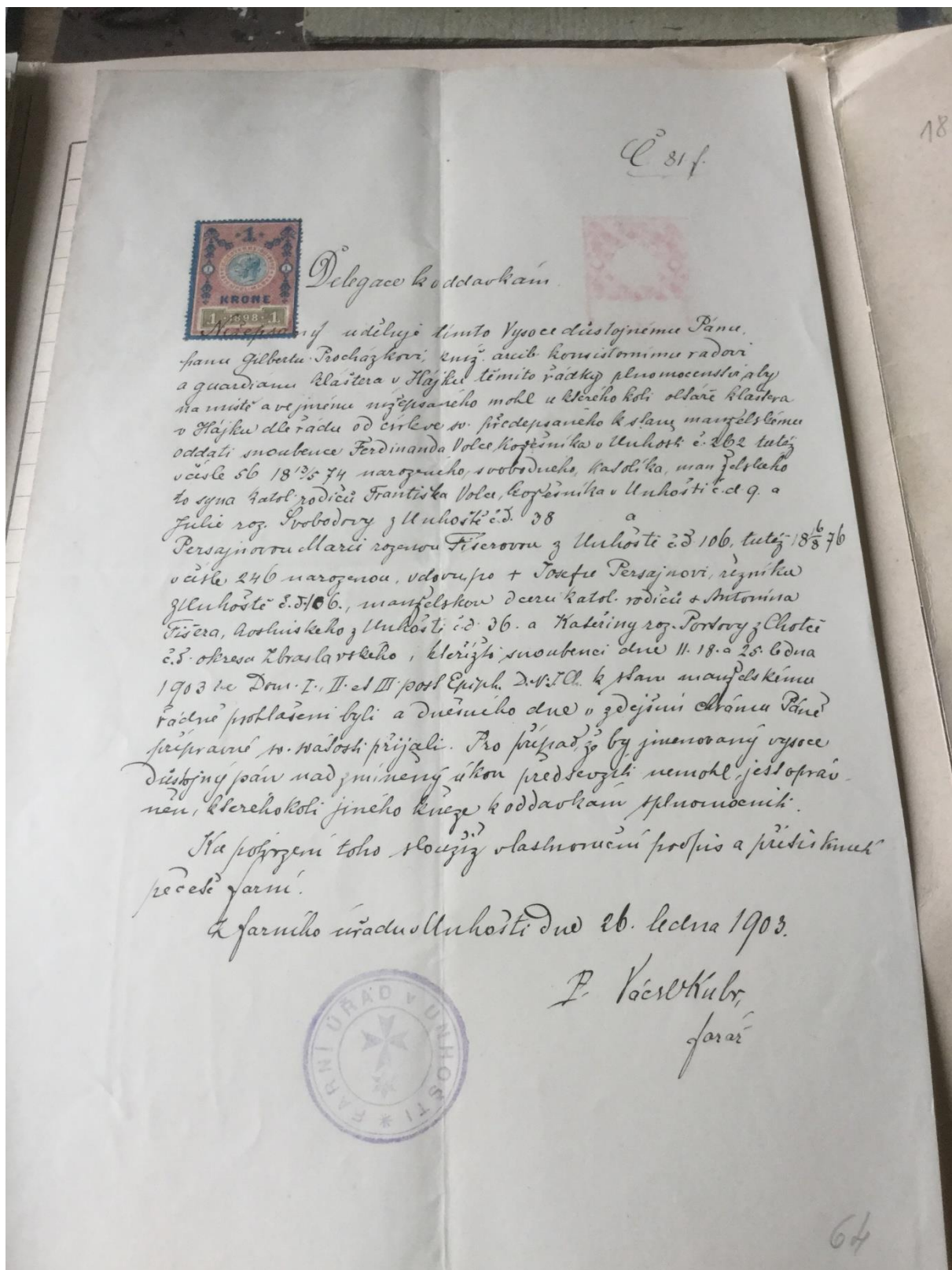
Příloha č. 16: Seznam farářů a kaplanů v Hejnicích.

Příloha č. 18: Mapa poutní cesta z Prahy do Hájků s vyznačenými kapličkami.

Příloha č. 19: Fotografie kaple č. XX z poutní cesty do Hájku.

Příloha č. 20: Delegační listina k oddávkám kvardiánu z kláštera v Hájku z 26. ledna 1903.